

1
Mehmed Uzun • Yitik Bir Aşkın Gölgesinde

Mehmed Uzun

Yitik Bir Aşkın Gölgesinde*

Türkçesi: Muhsin Kızılkaya



*SEL

YİTİK BİR AŞKIN GÖLGESİNDE*

MEHMED UZUN, (1953-2007) Kürtçe sözlü hikâye anlatım geleneğini yazı diliyle harmanlayarak anadilin gelişimine ve Mezopotamya kültürlerinin görünür kılınmasına büyük katkı sunan çokdilli yazar ve çevirmen. 12 Mart Muhtırası'nın ardından politik nedenlerle tutuklanıp sevk edildiği Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde Musa Anter'in yönlendirmesiyle anadili Kürtçeye ağırlık verdi. 1974 yılında arkadaş çevresiyle Komal Yayınevi'ni kurdu. Genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Rizgari* (Kurtuluş) dergisinde kaleme aldığı yazılar nedeniyle tekrar tutuklandı ve yargılama süreci devam ederken siyasi mülteci olarak İsveç'e yerleşti. Türkiye Yazarlar Sendikası'nun 1980 Askeri Darbesi gerekçesiyle kapatılması ve yazarların tutuklanmasına ilişkin yazıları nedeniyle 1981 yılında Türkiye vatandaşlığından çıkarıldı. 2006 yılında ülkesine dönene kadar sürgünde yaşadı.

İsveç'e yerleştikten sonra *Dagens Nyheter* ve *Aftonbladet* gazetelerinde, 90-tal isimli edebiyat dergisinde; *Rizgariya Kurdistan* (Kürdistan'ın Özgürlüğü), *Kurmanci*, *Berbang* (Şafak) ve kendisinin çıkardığı *Hêvî* (Umut) gibi Kürtçe dergilerde yazmayı sürdürdü. M. Ferzand Baran takma adıyla da şiirler ve yazılar kaleme aldı. İsveç Yazarlar Birliği'nde, İsveç ve Uluslararası PEN kulüplerinde görev aldı. Kürt PEN'in kuruluşuna katkı sundu.

Eserleri yirmiye yakın dile çevrildi. *Aşk Gibi Aydınlık Ölüm Gibi Karanlık* (1998) romanı ve *Nar Çiçekleri* (1996) denemesi Türkiye'de yargılanmasına sebep oldu; bu kitaplar ile *Bir Dil Yaratmak* (1997) ve *Kürt Edebiyatına Giriş* (1992) metinlerinin basımı 2001'de yasaklandı. Türkiye Yayıncılar Birliği tarafından Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü'ne, romanları vesilesiyle Berlin Kürt Enstitüsü Edebiyat Ödülü'ne, İskandinavya'nun en prestijli ödülllerinden Torgny Segerstedt Özgürlük Kalem Ödülü'ne, İsveç Akademisi tarafından Stina-Erik Lundeberg Ödülü'ne, Irak Kürdistan Bölgesi Onur Ödülü ile Diyarbakır Belediyeleri Onur Ödülü'ne layık görüldü.

11 Ekim 2007 tarihinde mide kanseri nedeniyle Diyarbakır'da hayatını kaybetti.

Yapıtları:

Tu (Sen), roman, 1985; *Mirina Kalekî Rind (Yaşlı Rind'in Ölümü)*, roman, 1987; *Siya Evîne (Yitik Bir Aşkın Gölgesinde)*, roman, 1989; *Rojek Ji Rojên Evdalê Zeynikê* (Türkçeye ilk olarak *Abdal'ın Bir Günü* başlığıyla çevrilen *Evdalê Zeynikê'nin Hayatından Bir Gün*), roman, 1991; *Destpêka Edebiyata Kurdî (Kürt Edebiyatına Giriş)*, inceleme, 1992; *Hêz û Bedewiya Pênûsê (Kalemin Gücü ve Görkemi)*, deneme, 1993; *Mirina Egîdekî (Bir Yiğidin Destanı)*, destan-ağıt, 1993; *Världen i Sverige (Tüm Dünya İsveç'te)*, Madeleine Grive'yle birlikte, antoloji, 1995; *Antolojiya Edebiyata Kurdî (Kürt Edebiyatı Antolojisi)*, antoloji, 1995; *Bîra Qederê (Kader Kuyusu)*, roman, 1995; *Nar Çiçekleri*, deneme, 1996; *Ziman û Roman (Dil ve Roman)*, söyleşiler, 1997; *Bir Dil Yaratmak*, söyleşiler, 1997; *Dengbêjlerim*, deneme, 1998; *Ronî Mîna Evînê-Tarî Mîna Mirinê (Aşk Gibi Aydınlık Ölüm Gibi Karanlık)*, roman, 1998; *Zincirlenmiş Zamanlar Zincirlenmiş Sözcükler*, deneme, 2002; *Hawara Dicleyê (Dicle'nin Sesi I – Dicle'nin Yakarışı, Dicle'nin Sesi II – Dicle'nin Sürgünleri)*, roman, 2003; *Ruhun Gökkuşağı*, anlatı, 2005; *Küllerinden Doğan Dil ve Roman*, söyleşi, 2005; *Bir Romanın Hatıra Defteri*, günlük, 2007.

* SEL YAYINCILIK / ROMAN

***SEL YAYINCILIK**

Kuloğlu Mahallesi, Turnacıbaşı Caddesi,
No: 17, Beyoğlu – İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

e-posta: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19/1

Cağaloğlu – İstanbul

e-posta: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 1060**

ISBN 978-605-772-861-6

YİTİK BİR AŞKIN GÖLGESİNDE

Mehmed Uzun

Roman

Türkçesi: Muhsin Kızıllıya

Özgün Adı:

Siya Evine

© Zozan Uzun, 2020

© Sel Yayıncılık, 2020

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Yayına hazırlayan: Mısra Gökyıldız

Kapak tasarımı: Aslı Sezer

Sayfa tasarımı: İklime Yılmaz

Birinci Baskı: Ekim, 2020

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 44865

Mehmed Uzun

Yitik Bir Aşkın
Gölgesinde

Roman

Yılmaz Güney'in Anısına

*Feleğin devranı kin tutuyor bize
Bahtımız kara, ciğerimizde yara
Meskenimiz şimdi ölüm döşeği
Uyu ciğerim uyu, loyi loyi*

*Ne mülk, ne sağlık, ne rahat
Talan edilmiş mutluluklarımız
Sürgün acısı çokça büyük
Uyu ciğerim uyu, loyi loyi.*

Emin Ali BEDİR XAN, 1906

Çiçeği Burnunda Bir Roman

Yaşar Kemal

Genç Mehmed Uzun'un roman macerası uzun, yoğun bir maceradır. Mehmed de bütün usta romancıların geçtiği büyük kapıdan geçiyor.

Mehmed, Güneydoğu Anadolu'nun bir kasabasında doğmuş orada büyümüştür. Doğduğu bölgede hemen herkes Kürtçe konuşur. Kürt yazılı edebiyatının, halk edebiyatının yoğunlaştığı bir bölgedir burası. Melle Cizrevi gibi büyük şairler yetiştirmiştir. Dahası da, büyük Kürt destanları, masalları, ağıtları, türküleri orada söylenir. Kürt dili çok zengin bir dildir. Hem yazılı edebiyat, hem de sözlü edebiyat orada yoğunlaşmıştır. Güneydoğunun dışında İran'dan Irak'a, Irak'tan Suriye'ye daha çok Kürt sözlü edebiyatı, Kürt yazılı edebiyatı dili çok zenginleştirmiştir. Kürt halkı Asurlular, Akadlar, Babilliler zamanından, dahası da Sümer'den bu yana bu topraklarda otururlar. Bundan başka da Kürtlerin oturdukları topraklar taa Kafkaslara kadar uzanır. Kürtlerin büyük bir kısmı sarışındır. Bunlar Kafkas kökenli Kürtlerdir. Ve Kürtlerin büyük bir kısmı, epeyce büyük bir çoğunluk sarışın, yeşil, mavi gözlüdür. Bu, belki de Kafkas kökenli olduklarından dolaydır.

Mehmed, bu en eski kültür toprağında doğmuş, anadili bu çok zengin Kürt dili olmuştur. Bir de Mehmed Türk okullarında okumuş, anadili kadar da Türkçeyi öğrenmiştir. Türk halk dili de çok zengindir. Türk halk dili de çağlar boyunca büyük sözlü edebiyat yaratmış, Türk halkının da büyük şairleri olmuştur Dede Korkut, Köroğlu gibi destanları, Yunus Emre, Karacaoğ-

lan, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu gibi büyük halk şairleri olmuştur. Mehmed Uzun talihli doğmuş bir yazardır. Bu iki halkın da halk dilini, sözlü ya da yazılı edebiyatlarını öğrenmiş, iki dili de kendine kaynak yapmıştır. Mehmed Uzun'un talihinin yaver gitmesi bunlarla da kalmamış, Uzun batıya da açılmış, başta İsveç olmak üzere dünya kültürlerini özümsemek olanaklarını bulmuştur.

Mehmed'den önce, cumhuriyet kurulduğundan bu yana Kürt dili yasaklanmış, Kürt diliyle yazılı bir edebiyat yaratılmamıştır. Birçok Kürt kökenli şair ve romancı Türkçe romanlar yazmışlar, Türk dilinin yaratıcıları olmuşlar, birçokları da Kürtlüklerini bile yadsımışlardır. Kürtler büyük şairler de yetiştirmişler, onların da Kürt asıllı olduklarını kimsecikler bilmemiştir.

İşte Mehmed Uzun bundan dolayı ilk Kürt romancısı olmuştur, Kürtçe yazarak, Türkiye dışında da, sanıyorum ki, birkaç Kürtçe roman, şiirler yazılmıştır. Ama bu romanlar ilkel kalmıştır. Şairlerden Cigerxwîn, ki o da Anadolu asıllıdır, büyük bir şiir ve şiir dili yaratmıştır.

Gene biliyorum ki Puşkin Rus halkının dilinden büyük bir şiir dili yaratmış, yenilikçi Rus şiirinin babası olmuştur. Arkadaşı Gogol da aynı yoldan giderek Rus halkının destan dilinden yeni bir roman biçimi, içeriği ve dili yaratmış, o da Rus romanının babası olmuştur.

Nazım Hikmet de Türk halkının zengin dilinden yeni bir şiir dili yaratmış, Türkçenin en büyük şairlerinden biri olmuştur.

Cigerxwîn, büyük Kürt şairleri Ehmedê Xanû, Faqiyê Teyran, büyük destancı, Kürtlerin Homeros'u Abdale Zêynikê'nin soyundan gelmiştir.

Mehmed Uzun'un romanını okuduğumda çok şaşırdım, bir dilin ilk romanı böylesine ustalıkla, böylesine zengin bir dille, üstelik de gelişmiş bir roman dili yaratılarak nasıl yazılmış, diye. Mehmed'in yeteneğinin, geniş kültürünün elbette bunda payı büyüktür.

Mehmed, önce Kürt dilini ve edebiyatını iyi biliyor, Türk dilini ve edebiyatını da biliyor. Sonra dünyaya açılıyor, dünya kültürünü ve edebiyatını da özümsüyor. Mehmed Kürt dili için bir talih oluyor böylece.

“Yitik Bir Aşkın Gölgesinde” romanı usta bir romandır. Bu romanıyla Mehmed de, büyük ustaların geçtiği zor kapıdan geçiyor, diye yazdım yukarda.

Bu roman, onulmaz, çifte bir aşkın romanıdır. Bir tanesi bir kadın aşkı, ötekisi bir kavganın aşkı. Memduh Selim Bey İstanbul’da okumuş, İstanbul aydınlarının kültür yaşamına karışmış, bir kültür adamı, bir kitap kurdudur. Cumhuriyetten sonra Türkiye’den sürgün edilmiş, o zamanlar Fransızlarda olan Antakya’da ve Halep’te, öteki Suriye şehirlerinde yaşamış, bu sıralarda da bir Çerkes kızına âşık olmuş, nişanlanmış, evleneceklerken Ağrı Dağı başkaldırışı başlamış. Memduh Suriye’de Kürt *Hoybun* Partisini kuranlar arasındadır.

Memduh Bey genç, güzel nişanlısına körkütük âşıktır, ondan başka hiçbir şeyi düşünemez hale gelmiştir. Bu sırada da Ağrı Dağı’nda çıkan savaşa Hoybun Partisi’nin temsilcisi olarak gitmek zorundadır, Memduh Bey savaş ve aşkı arasında bocalamaktadır. İsterse Ağrı’daki savaşa gitmeyebilir. Nişanlısından çok yaşlıdır. Ama aşk büyüktür. Sonunda Memduh Selim Bey savaşı seçer ve Ağrı Dağı’nın yolunu tutar. Savaş, yoksulluklar, açlıklar ve yenilgi.

Memduh bey savaştan döner bakar ki, nişanlısı bir Arap zenginisiyle evlenmiştir.

Bundan sonrası artık Memduh Bey’in yıkımı olur. Ve Memduh Bey korkunç bir aşkın yıkımıyla, yenilginin yıkımını yaşar. Ne kadar yıkılırsa yıkılsın politik çalışmalarını az da olsa sürdürür.

Bu roman gerçek, yeni bir trajedidir.

Bu romanda Mehmed’in dili, usta, yeni bir roman dilidir ve Mehmed bu dille yalın, yeni betimlemeler yazar. Her şeyi o kadar yalın yazar ki, insanı bu yalın dille öylesine bir büyüler ki, insan

bu büyüünün içinde döner durur. Romanın tipleri de sağlamdır, tipler de bütün yalınlığıyla anlatılmıştır. Böylesine yalın bir dile yazabilmek ancak büyük ustalara hastır. Betimlemeleri, göze batmadan, insanın haberi bile olmadan, destanların dili gibi örülmüştür. Mehmed, betimlemelerinde yeni doğa anlatım biçimlerine ulaşmıştır. Doğası büyük destanların anlatımı kadar yalın ve zengindir. Betimlemeleri okurun gözüne gözüne sokmaz.

Ben bu romanı bitirdikten sonra büyücü Mehmed'in büyülerinden uzun bir süre kurtulamadım, romanı, Memduh Selim Bey'le yaşadım. Ona bir dost oldum, onu yeniden yarattım, ona kızdım, ona üzüldüm, onu küçümsedim, onu bir kahraman gibi de yaşadım. Ve Mehmed'in romancı, büyücü gücüne varmaya çalıştım. Sonunda dedim ki, büyük bir yetenek, Mezopotamya'nın yaşayan en eski dili olan zengin Kürt dilinden böyle bir roman bir halk için mutluluktur. Bir roman dili yaratırsa işte böyle bir roman çıkmaz da ne olur? Çünkü dillerin özelliği romanın, şiirin biçimini, yapısını, dahası da içeriğini bile tayin eder.

Mehmed Uzun böyle bir dilin ilk ustasıdır. Gelecek büyük Kürt romanının, roman dilinin ilk temel taşı koydu. Bu onun onurudur.

Bu çağda usta bir romana, yeni bir roman diline imza atmak kolay iş değildir. Bu güç işin altından Mehmed Uzun alınının akıyla kalkmıştır.

Bu görkemli başlangıçtan sonra, bu Mezopotamya'nın yaşayan en eski zengin dilinden büyük bir edebiyat, özellikle büyük romanlar çıkacaktır.

Çevirenin Notu

Hafif yağmurun ıslattığı bir akşamüstü, Sıraselviler Caddesi'nden, Opera Pastanesi'ne hızlı hızlı yürüyoruz. Yaşar Kemal, Mehmed Uzun ve ben... Yaşar Kemal Mehmed'e ne zaman bir romanını Türkçeye çevireceğini soruyor. "İnsan kendi kitabını çevirebilir mi Yaşar Abi?" gibi bir cevap veriyor Mehmed de. Tam o sırada Yaşar Kemal dönüp bana, "Kuro bu işi sen yapsana" diyor. Hiç düşünmeden "Peki Yaşar Abi" diyorum.

İşe giriştikten sonra ne kadar zor bir işe kalkıştığımı anladım; ama iş işten geçmişti. Bir kere söz vermiştim.

Türkler ve Kürtler... Birbirine ne kadar benziyorlar...

Türkçe ve Kürtçe... Birbirinden ne kadar uzaklar...

Türkler ve Kürtler... Birbirlerine kız alıp vermişler...

Türkçe Kürtçe... Sanırım birbirine çok az kelime vermişler.

Zorluk da biraz buradan geldi. Ne de olsa ilk defa yapılacak bir işe soyunuyordum.

Çeviriyi yaparken tek yardımcım, yurtdışında basılan bir sözlüktü. Çok zorlandım. Çeviri bitip iş redaksiyona gelince, imdadıma Ayşegül Devocioğlu yetişti. Günlerce birlikte çalıştık. Bu çeviriyi biraz da ona borçluyum; teşekkür ederim.

Çevirinin bittiği günlerden biriydi. Hepinizin tanıdığı bir gazete-ciyle bir ahbabın evinde karşılaştım. Daha önce birlik te çalışmıştık. Ne yaptığımı sordu; Kürtçe bir romanın çevirisini yeni bitirdiğimi söyledim. Bön bön yüzüme baktı, hayretler içindeydi; bana "Kürtçede bir roman yazacak kadar kelime var mı?" dedi.

Romanı okuyunca, aynı zamanda öğretim üyesi de olan o gazeteci-nin sorusuna siz yanıt verin lütfen!

*Muhsin Kızılkaya
Cihangir, 19 Ekim 1995*

Son Göçe Giden Yolda

1976. Güz.

Göç. Ömrün sonbaharından sonra son göç. Sessiz ve derinden. Vakit görünmüyor; yer yurt görünmüyor. Ya da görünüyorlar ama, birlikte, karmakarışık. Hem buralar, hem oralar. Hem şimdi, hem dün. Hem yakın, hem uzak.

Renkli bir göç; güzel, ardı arkası görünmeyen; acelesi olmayan, hilesiz, sakin. Neredeyse arzulanan bir göç; kırılğan çirkinliklerden, düşmanlıklardan, kıskançlıklardan, fetbazlıktan, kan dökücülükten uzak. Güzel bir göç; öyle ki, herkesin gönlünde yatan. Bir göç ki, bir dilek.

Memduh Selim Bey.

Bir çınar... Vanlı Memduh Selim Bey... Göç ediyor; yatağına uzanmış, gözleri açık, güleryüzlü. Ancak sağır ve dilsiz.

Açık gözleri parlayan iki sedef tanesi. Siyah gözbebekleri hareketsiz, yukarılara bakıyor. Rüya gibi. Huzur verici bir yüz, yılların çizgileriyle dolu. Hafif dökülmüş saçları, beyaz. Dudakları hareketsiz, dişleri sıkılmış, kırışık yüzü gergin...

Yaşlı bir adam, bir yumruk kadar.

"Memduh Bey, Memduh Bey..."

Duymuyor. Artık hiçbir şey duymuyor; yola koyulmuş, göçüyor. Etrafında karısı Vildan Hanım ve birkaç genç. Başucunda yaşlı bir kadının fısıltıları. Yaşlı kadın Kur'an okuyor.

Duvarlar raflarla kaplı, raflarda cilt cilt kitap, dergi gazete ve kâğıt. Raflarda sararmış birkaç levha; iki fotoğraf ve iki manzara. Odanın içinde de o, Memduh Selim Bey...

Bir rüyada göçüyor. Tek başına, uzanmış, bir yere gitmiyor. Fakat karmaşık hayaller, yerler, zamanlar üzerine geliyor. Tüm bunların arasında o göçüyor. Geçmiş ve gelecek birbirine karışmış: Ova, dağ, yayla, vadi, orman birbirine karışmış. Deniz ve gök kavuşmuş. İnsan, hayvan, celep celep mahlûkat renk değiştiriyor; birbirinin izini sürüyor, birbirine karışıyor. Ancak korku yok; sıcak ve soğuk yok; heyecan yok, duygulara hiç yer yok. Sesi çıkmıyor, nefesi kesilmiyor, bağırıyor, gülmüyor.

Sadece gidiyor.

Rengârenk bir yer. Belki güzel bir orman, belki serin bir yayla. Orada, o renkli yerde. Etrafı güvercin sürüsü ile çevrili. Güvercin sürüsü arasında aşağılara, rengârenk yere bakıyor. Bir çift beyaz güvercin yamacında havalanıyor. Sürekli yakınında uçuyorlar. Güvercinlerin gözleri etrafı süzüyor. Güvercinlerin gözleri bir damla tatlı su. Sessiz uçuyorlar. Bir sağdaki, bir soldaki güvercine bakıyor. Diğerleri de sürü halinde uçuyor. Renkleri karışmış birbirine. Memduh Selim Bey, hem uçuyor, hem uçmuyor. Hem gidiyor, hem gitmiyor. Hem aşağıda, hem de yukarıda.

Şimdi en çok fark edilen şey sessizlik. Dört yanı sessizlik kaplamış. Sessizlik, bir tül gibi her şeyin üstünü örtmüş. "Memduh Bey bak, sevgili Gurgîn de ziyaretine gelmiş..."

Vildan Hanım yaklaşıyor, kulağına fısıldayarak sağ elini avucuna alıyor usulcacık öpüyor. Yumuşacık.

Sesler ulaşmıyor ona. O gidiyor, zamanın içinde kayarak göçüyor.

Gençler gelip baş ucuna oturuyor. Karalara bürünmüş Vildan Hanım başından ayrılmıyor. Hep birlikte Memduh Selim Bey'i göçten vazgeçirmeye çalışıyorlar, onun bu son yolculuğu terk etmesini diliyorlar.

"Memduh Amca. Babam, dayıngiller, Kamışlı'daki Kürtler selam yollamışlar sana. Allah'tan şifa diliyorlar..."

Şimdi de yolculuğunda bir şehir görüyor. Uzaklarda. Hayır, bazen uzaklarda, bazen de çok yakında. Oraya hiç ulaşamıyor.

Şehir surlarla çevrili. Burçları çok yüksek surların, duvarları çok kalın. Siyah ve kocaman taşlardan yapıma. Bazı surlardan taşlar dökülmüş, büyük delikler açılmış. Burç ve surlar arasından evlerin damları görülüyor. Birkaç yüksek bina göğe bakıyor. Evlerin çoğu siyah. Siyah taştan. Tek tük birkaç beyaz taştan ev de var. Surların etrafında bir ırmak akıyor. Bir tek canlı yok. Ne insan, ne bir kuş, ne bir hayvan, ne de başka bir mahlûkat.

Şehir bir salıncak gibi, bir yaklaşıyor, bir uzaklaşıyor. Şehir yerinde sallanıyor. Bazen büyüyor, bazen küçülüyor. Yüksek binalar, bazen çoğalıp bazen azalıyor. Surların etrafındaki su bazen hırçınlaşıp duvarları dövüyor, bazen de uysallaşılıyor. Hangi şehir olduğunu öğrenmek istiyor; onu tanımak istiyor; ama olmuyor. Şehir çok uzaklarda.

“Memduh amca, kitaplarını tek tek yeniden dizdik. Bak Kürtçe kitaplar bu raflarda. Yanındaki rafları da Türkçe kitaplara ayırdık. Sol taraftaki dört rafta Fransızca kitaplar var. Kalan raflar da, Arapça, Farsça, İngilizce ve Rusça kitaplar için... Gazete, dergi ve diğerlerini şu sandıklara koyduk. Hepsi bir düzen içinde.”

Memduh Selim Bey, düş ustası, yeniden rengârenk bir düşte geçiyor. Göçü, aynı zamanda bir düş de. Ancak eski düşlere benzemiyor şimdi gördüğü. Eski zamanlarda korku dolu, can yakan, kahrolası düşler gecelerini zehir ediyordu. Çılgınlarla uyanıyordu. Bazen de güzel düşler görürdü; berrak, sarhoş edici, tüm varlığını onların dalgalarına bırakırdı.

Fakat son göçün düşleri, eski düşlere benzemiyor. Bu düşler, ne güzel, ne kötü, ne de korku verici. Tasviri olay olmayan düşler bunlar; son göçün düşleri...

Şimdi de upuzun, başı ve sonu olmayan bir ovada. Sarı, sarı bir ova. Ufuk ile ova birleşmiş. Ova parlıyor ve yer yer serap haline geliyor. Ovada küçük küçük tepelikler. Tepeliklerin neden, nasıl oluştuğunu bir türlü anlayamıyor. Ovanın renkleri yer yer değişiyor. Renkler değiştikçe, yeni renkler yavaş yavaş eskilere baskın geliyor. Ağır ve koyu renkler bir gökkuşağının

renkleri gibi görünüyor. Ovanın biçimi de sürekli değişiyor. Bazen kum, bazen ot tarlası, bazen de kıraç bir araziye dönüşüyor. Tepeciklerin yanında hiç görmediği yaratıklar beliriyor. Yaratıklar, bazen yırtıcı hayvan sürülerine dönüşüyor; bazen de kanatlanıp uçuyor. Ovada ne bir ağaç ne de su görülüyor.

Ovadaki tek güzel şey, uzaktan gelen müzik. Karışık bir ezginin nağmeleri, ova ile ufuk çizgisinin birleştiği yerden belli belirsiz duyuluyor. Gelen müzik sesidir; bu kesin. Ancak ne tür müzik, anlaşılmıyor. Bazen 19. Yüzyıl Avrupası'na ait bir senfoni, bazen Kürtçe bir halk türküsünün ezgisi, bazen bir piyano sonatı, bazen klasik Arap müziği, bazen de bir Fars şiiri. Ova biçim değiştirdikçe, müzik de değişiyor. Toprak, çevre ve yaratıklar biçim ve renk değiştirdikçe, uyum içinde, müzik değişiyor. Müziğin sesi çok uzaklardan geliyor. Bu korkunç sessizliğin içinde bir süre sonra her şey müziğe dönüşüyor.

"Memduh Bey kıpırda biraz. Van ve İstanbul'daki günlerinden söz et bize. Kitap oku. Gül, ağla, bağır; kız kardeşinden söz et. Antakya'daki günlerini anlat. Allah için bir şeyler söyle..."

Karısı, Vildan Harun, yatağının kenarına oturmuş, onun ihtiyar yüzüne bakarak konuşuyor. Memduh Selim Bey'in gözleri de ona çevrili; dudakları tatlı bir tebessümün özlemini çekiyor ama olmuyor.

"Amca, amca, duyuyor musun beni? Ben şehirden geliyorum. Şam'dakiler selam söyledi sana. Bugün hava çok güzel, güneş iyi ısıtıyor. Pencereyi açayım mı?"

Bu kez düşünde bir pencere görüyor. Yerle gök arasında, kocaman bir pencere. Pencere yavaş yavaş açılıyor, gerisinde berrak ve masmavi bir deniz yerle gök arasında sonsuz bir deniz... Güneş ışınları berrak suların üzerinde parlıyor. Deniz duru ve dalgasız. Her şey büyük bir sessizlik içinde. Bir suya, bir güneş ışınlarına bakıyor. Hem suyun içinde, hem değil. Birdenbire su yarıyor ve içinden bir çift beyaz güvercin çıkıp havalanıyor. Süt beyazı, pamuk beyazı iki güvercin. Su yüzeyinde birkaç kez ka-

nat çırpıp yavaş yavaş gözden yitiyorlar. Su yeniden yarılıyor ve bu kez ayın ondördü bir kız çıkıp kanatlanıyor. Güneş ışınları kızın bedenine değince, vücudundan dökülen su damlacıkları birer elmas ve mercan taneciğine dönüşüyor. Diri meme uçları birer ışık oluyor; vücudu kızıl bir kor sanki. Parlıyor. Kızın boyu bir uzayıp selviye, bir kısalıp çocuk bedenine dönüşüyor. Kız, kanatlarını çırpıp ona yaklaşıyor, sonra uzaklaşıyor. Etrafında birkaç kez dönüyor. Dudakları kıpırdıyor. Ancak Memduh Selim Bey kızın ne dediğini duyamıyor. Kız, yüzü ona dönük, uçarak gözden kayboluyor.

Kızın kaybolmasından sonra deniz de çekiliyor. Hayır, çekilmiyor, kaybolmuyor; bir yerlerde bitiyor. Yine önünde bir pencere açılıyor. Öylesine büyük bir pencere ki, göğü ve yeri kaplıyor. Pencerenin gerisinde, yoğun bir sessizlikte, insanlar, eşyalar, yer ve gök belli belirsiz bir görüntü halinde.

Memduh Selim Bey pencereden, onlara, kim ve ne olduklarını anlamak için bakıyor.

SÜRGÜN VE AŞK NÖBETİ

I.

Yıl 1922. Bir pencere ve önünde bir adam. Kim?

Yuvarlak bir çehre. Siyah, kömür karası gözler. Saçlar kısa ve taranmış. Geniş alın, düzgün bir burun, ince bıyıklar ve dudaklarda eksilmeyen bir tebessüm. Kim? Dal gibi bir boy, temiz elbiseler, ipek kravat ve dudaklarında eksilmeyen sigara. Kaygılı ve düşünceli. Kim?..

Bir aydın. Bir Kürt aydını, Memduh Selim Bey. Bir düşünür, incelikler ve güzellikler âşığı. "JİN" (Yaşam) Dergisi'nin yönetmeni ve yazarı; Vanlı Memduh Selim Bey.

Yıl 1922, günlerden 25 Eylül. Hayır 25 Eylül değil, o üç saat önceydi; şimdi 26 Eylül. 26 Eylül, sabaha karşı. İstanbul, Galata. Evinde, incecik ve uzun boyu ile pencereden Galata'nın daracık ve karanlık sokaklarına bakıyor. Neler oluyor? Kürtler, Türkler, diğer halklar, Osmanlı İmparatorluğu, Babıali, Mustafa Kemal ve arkadaşları, tekmil dünya nereye gidiyor? Harp sonrası bu yoğun karışıklık birazcık berraklaşacak mı? Peki ya o zaman?

Birkaç saat önce Kadıköy'deydi. "Kürt Teali Cemiyeti" Genel Sekreteri Emin Ali Bedirhan'ın evinde. Yarın, hayır bugün, birkaç saat sonra Emin Ali Bey'in çocukları Celadet ve Kamuran Beyler İstanbul'u terk ediyor. Münih'e gidecekler. Emin Ali Bey de karısını ve kızını alıp Mısır'a, büyük oğlu Süreyya Bey'in yanına gidecek. Emin Ali Bey ve oğulları Türkiye'yi terk ediyor.

Neler oluyor?

Yine kara bulutlar dolaşiyor. Çaresizlik, sıkışmışlık dalga dalga yayılıyor. Şeytanlar yine gazaba geliyor. Dünya yine daralıyor.

1920'de Kürtler için umut ışıkları vardı. Şimdi ise yeni bir anlaşma geliyor ki, adları anılmıyor, esameleri bile okunmuyor.

Pencereden dışarı bakıyor. Sonra kafasını gökyüzüne kaldırıyor. Gökyüzü hâlâ yıldız dolu. Doğuda Kervan Yıldızı parlak mı parlak. Leyla ile Mecnun yıldızları, biri doğuda, biri batıda, ışıklarını ona çevirmişler sanki. Onlara bakarken, dudaklarına bir gülümseme yayılıyor. Anlamalı ve kısa bir gülümseme. Gülümsemede derin bir keder. "Bu Leyla ve Mecnun, bu rengini altından alan iki yıldız hiç yaklaşamazlar mı birbirine, hiç kavuşmazlar mı?" Yıldızlara bakıyor; onların derdine yanıyor.

II.

1923, yılbaşı. Gece. İstanbul, bin ulusun bin kültür ve dilin şehri bu gece eğleniyor. Kar yavaş yavaş beyaz bir yorgan çekiyor şehrin üstüne. İstanbul'da kolay kolay kar yağmıyor. Fakat bu yıl karın gönlünde İstanbul'u şenlendirmek var. Köşeler, caddeler, sokaklar, lokantalar, meyhaneler ve kerhaneler tekmil dolu. Dertler unutulmuş; bu gece herkes eğleniyor. Devir değişiyor, devran dönüyor. Hayat, her zamanki gibi kimseye aldırmandan akıp gidiyor. Krallar, kayzerler ve imparatorlar gitti; yaşasın yenileri. Ateş eski haritaları sardı, kül etti. Yenileri yolda ha vardı, ha varacak.

Ya Kürtler? Ülkeleri?

"Monsieur Memduh Selim, est-ce que vous ne voulez pas un peu de vin?"

"Non, merci."

Hayır teşekkürler. Memduh Selim Bey şarap içmiyor. O rakıyı seviyor. Uzun bir masa, üzerinde envayi çeşit yiyecekler, mezeler. Sigara, pipo ve nargile dumanı. Konuşmalar, uğultu halinde. Birkaç Fransız, Türk, Çerkes, Kürt ve Memduh Selim Bey. Bir araya gelmişler, yeni yılı karşılamaya hazırlanıyorlar. Bu gece herkes kederden anrınmış, yeni yılın sevincini yaşıyor.

Müzik... Trayyyylaaalaayyy... Müzik, keman. Kemanın sarhoş edici sesi. Bu gece sadece keman olacak. Arkadaşlarından rica etmiş. Bu gece herkes yüreğinin kapısını sonuna kadar kemanın sesine açacak. Bu gece kimse Memduh Selim Bey'in dileğini kırmayacak.

Konuşmalar Fransızca, Türkçe ve Kürtçe. Her telden konuşmalar. Kafalar dumanlı, kulaklar keman sesinde. Memduh Selim Bey önündeki cacıktan bir kaşık aldıktan sonra konuşuyor:

“Mirim, hayatı yaşanılır kılan dört sesin varlığıdır. Yüreğin sesi, kadının sesi, müziğin sesi ve suyun sesi.” Ellerinin parmaklarını birbirine geçirip yumuşak bir sesle konuşuyor. Saçları her zamanki gibi ortadan ayrılarak sıkıca arkaya doğru taranmış. Konuşurken kirpikleri ve alnındaki kırışıklıklar yavaşça hareket ediyor. Şimdi, bu sofrada, yılbaşında, dostlarının arasında sadece kafası değil, gözbebekleri de sarhoş Memduh Selim Bey'in onlar da gülüyor.

A votre sante, şerefirize, noş, afiyet olsun... Mutlu ve bahtiyar bir yaşam için. Kadehler tokuşuyor, boğazlar tutuşuyor, sesler birbirine karışıyor. Memduh Selim Bey usulcacık karşısında oturan Fransız'a: *“Monsieur, ne mutlu size. Özgür yaşıyorsunuz. Demokrasiye çok eskiden beri sahipsiniz. Bizden ise haberiniz bile yok. Korkum o ki, savaş sonrası dünyanın yeni düzeni haksızlıklar üzerine kurulsun. Bunu önlemek gerekiyor. Mazlumlar yine ayaklar altında kalmasın, dünya yine onlara daralmasın. Wilson prensipleri *monsieur*, Wilson prensipleri... O prensipler, çok önemli.”*

III.

Aynı gece, ancak aynı gün değil. 1923 yılının ilk günü. Sabaha karşı. İri kar taneleri, usul usul dökülüyor. Kar usulcacık serpiştiriyor; sanki çiçek açıyor. Memduh Selim Bey arkadaşlarını yolcu ediyor. Kafalar hoş, ayrılıyorlar. Yalnız kalıyor. Galata'ya, eve doğru yola koyuluyor. Galata'yı ne çok seviyor! Evliya Çelebi'nin sözleri aklına geliyor: "Bu şehirde (Galata'da) on sekiz Müslüman, yedi Rum, üç Frenk, bir Yahudi ve iki Ermeni mahallesi bulunur. Bu şehrin sakinleri hep barış içinde, mutlu yaşarlar."

Galata uyumamış. Galata bu gece uyumayacak. Evlerin pencerelerinden ışık sızıyor.

Keyfine diyecek yok. Her yer beyaz. Sokak lambalarının ışığında kar taneleri kıvılcımlara dönüşüyor. Kar tanecikleri ışıpta alev gibi parlıyor. Şimdi saçları dağınık. Alnuna perçemi düşmüş. Perçemine düşen kar tanecikleri hemencecik eriyip, damlalar halinde alnından, kirpiklerinden aşağı süzülüyor. Kar yağıyor ama hava soğuk değil.

Memduh Selim Bey, kar taneciklerinin avına çıkmış; onları kovalıyor. Kar taneciklerinden biri avcuna konuyor; çabucak eriyor. Arkasından biri daha, biri daha... Gücü yetse, bu gece bütün kar taneciklerini avlayacak.

Avlanma sırasında, birden küçük bir kız çocuğu ilişiyor gözüne. Sokak lambasının direğine yaslanmış. Üzerinde incecik bir elbise var; yanakları al al olmuş; üşüyor. Kızın elinde bir sepet ve içinde solmuş bir demet çiçek. Memduh Selim Bey gözleri-

ni ovuşturuyor. Rüya mıdır gördüğü? Sakın H.C. Anderson'un "Kibritçi Kız"ı Danimarka'dan kalkıp Galata'ya gelmiş olmasın?

"Kızım kimsin sen?" Yumuşak bir sesle, Türkçe hitap ediyor. "Ne yapıyorsun buralarda, niçin evinde değilsin?"

"Birkaç tane ieğim kaldı amca. Kalanları da sattıktan sonra eve gideceğim. Sadece birka..."

Dudakları soğuktan titriyor, konuşamıyor. Buğday sarısı gözleri gülmek istiyor; olmuyor. rkleri sarı, uzun. Sokak lambası altında kırmızı dudaklar, elmacık kemiklerinin altında yoksulluğun gölgesi. Uzun parmakları, eldivensiz.

"Kızım bu çiçekleri bana sat, olmaz mı?" Elini cebine atıp cüzdanını çıkartıyor. Üç aylık parası var cüzdanında. Mart'a kadar. Üç ay bu parayla idare edecek. nce birazını, sonra hepsini çıkartıyor. "Bu paraları al, bütün çiçekleri satın alıyorum."

"Amca, bu para çok!"

Gülüyor. Parayı verdiği için mutlu.

"nemli değil kızım, al bu parayı."

Kız, Galata'ya yakın bir yerde oturuyor. Kar taneciklerini avlamaktan vazgeçiyor. Paltosunu çıkarıp kızı sarıyor. Paltonun etekleri yere sürünüyor. Bir elinde çiçekler, diğer elinde kızın küçük eli, onu evine götürüyor.

Evin önünde sessizlik. şimdi güzel ve küçük gözler gülüyor. Elmacık kemikleri, burnu ve kırmızı dudakları şimdi gülücük saçıyor. Kız paltoyu geri veriyor. Defalarca ellerine sarılıp öpüyor.

"Git şimdi kızım. Tatlı bir uykuya dal. Uyku seni alıp sıcak bir yerlere götürsün. Trken pek dzn değil, kimsin, annen baban nereli?"

"erkeziz biz amca, erkeziz."

IV.

1923 gözünün başlangıcı. Birinci Dünya Savaşı geride kalmış. Osmanlı İmparatorluğu acz içinde. Karışıklık diz boyu. Mustafa Kemal ve arkadaşları, giriştikleri savaşta başarı kazanmışlar, yeni bir devletin kuruluş hazırlıkları yapıyor. Ankara'da yeni bir Meclis kuruluyor ve adım adım İstanbul'a yaklaşılıyor.

Ağaçlar yaprak döküyor. Tabiat hâlâ canlı. İstanbul kıyıları ve Galata güzel günler yaşıyor. İstanbul renk değiştiriyor; kabuk yeniliyor. İnsanlar bek öbek ülkelerini terk ediyor. Her geçen gün İstanbul'u terk edenler çoğalıyor. Mabeyn, Osmanlı hanedanı uzaklara gt. Muhalif gazeteciler, yazarlar yollara dökülüyor, demokratlar, liberaller, Kürtler kaçıyor.

G, gurbet ellere.

Memduh Selim Bey?

Dş görüyor. Pırılıtlı bir sonbahar gecesinde dş görüyor. Bir kız. Nar ieği gibi sütbeyaz. Ceylan gzl. Aynın ondördü *Mem Alan* destanındaki *Zin* kadar muhteşem, zarif, ince, uzun boylu. Dudakları dolgun. Dudaklarının şehveti Memduh Selim Bey'in yüzünü yalıyor. ilek kırmızısı dudaklar resimleniyor gözlerinde. Dudaklarını, yüzünü öpüyor defalarca, usul usul. Sonra fısıldıyor kulaklarına:

"Beyim geceler, yalnız uyku ve rüya için midir? Hayata ateşli kıvılcımlar da gerekmiyor mu? İyi yürekli insan, aşk, sevgi ve sevişme uzun gecelerin gölgesinde, bir ağaç gibi tomurcuk amamalı mı?"

Memduh Selim Bey dş görüyor. Böyle bir dş.

Bu mahşer günlerinde böyle bir düş? Bir tarafta şeytan ve zebaniler, öbür tarafta da böyle bir düş.

Evet, Memduh Selim Bey'e aşk, sevgi, ev ve evlilik lazım. İstanbul'da, Darülfünun'da, siyaset ve felsefe dersleri geride kaldı. Şimdi aşk ve şehvetle dolu sıcak geceler arzuluyor gönlü. Bir kadın istiyor, süt damlası, ter damlası gibi bir kadın. Birkaç kuzu, çocuklar, Van gölü kenarında beyaz bir ev, önünde bahçesi olan. Artık bunları istiyor.

Memduh Selim Bey çok şey istiyor. Yeni bir yaşam özlüyor. Ancak göç ve göçün bilinmez yolları onu alıp götürmezse...

Berrak bir güz gecesinde, İstanbul'da yeniden düşe yatıyor.

V.

Hâlâ 1923 güzü. Galata. Liman. Vapurlar. Rıhtında gemiler. Yağmur. İnsanlar. Gözyaşları. Mendiller. Dağlanmış yürekler. Ve sürgün. Muhacirlik seferleri kuruluyor. Şeytanlar gazaba gelmiş, rejim muhaliflerinin etrafında fır dönüyor. Ülkenin dört tarafında sehpa kurulmuş. Tutuklanmalar sürüyor. Öldürülenlerin çetesini kimse tutmuyor. Kalanlar kaçıyor.

Rahmet ince ince yağıyor. Dalgalar iskeleyi ve kıyıdaki taşları dövüyor. Yağmur, Memduh Selim Bey'in iskarpinlerini yıkıyor. Ayakkabılarına bakıyor. Yeni, o yalnız gecenin derin düşünden sonra satın alınmış. Şimdi yağmurdan ağırlaşmış. Du-dağında yarım bir gülücükle etrafına bakıyor. Sonra da babası ve kız kardeşine. Kardeşi ağlıyor, babası ağladı ağlayacak. "Hiç merak etmeyin, kısıdır bu yolculuk. Bir süre sonra yeniden aranızdayım. O zaman da burada olmanızı istiyorum. Mutlaka karşılayın beni."

Yolcu. Yol görünmüş. Heyhat, yolculuk Van gölü kıyılarına değil. Yaban ellere. Uzak, daha uzak yerlere.

Binlerce yıllık gelenek tekrarlanıyor. Kazanan, kaybedeni uzaklaştırıyor.

"Güzel bacım, asıl felaket umutsuzluktur. Umudu elden bırakmamalı. Bu günler çabuk geçer."

Düüütt...düüüüütt... Demdir. Vakit geldi. Gitmek gerek. Halatlar toplanıyor. Yüreklerin sıcaklığı yaklaşıyor birbirine. Gözlerden yaşlar boşalıyor. Eller sıkılıyor. Dudaklar yanaklarla buluşuyor.

Elinde iki çanta. Birinde şahsi eşyaları diğesinde Ehmedê Xanî, Firdevsi, Hayyam, Montaigne, Descartes, La Fayette, Rousseau, Shakespeare, Voltaire... Yani Doğu ile Batı... İki bir çantaya doldurulmuş.

“Evime ve kitaplarıma mukayyet olun. Döneceğim, döneceğim...”

Eller havaya kalkıyor. Mendiller gözyaşlarını siliyor.

Su yarılıyor. Gemi kalkıyor limandan; ağır ağır uzaklaşıyor. Yağmur hızını arttırıyor. Hava puslu, göz zaptedilmiş Sis ve dumandan İstanbul’un minareleri bile görülmüyor.

VI.

İskenderiye Memduh Selim Bey'in çağdaşı şair Kavafis'in şehri. "Yeni bir şehir bulamazsın, yeni denizler yok, arkandan gelir şehir... Hep onun sokaklarında gezecek, hep aynı yerleri dolaşacaksın... Ve hep dönüp dolaşıp kendini bu şehirde bulacaksın... Gemi yok senin için, yol yok. Sen ki kendini tükettin bu şehirde, tükettin demektir her yerde de." Şimdi bu Firavunlar kentinde işi ne, ne yapacak?

Gece, 1920'li yılların sessizliği. Savaş sonrası dünya yorgun. İskenderiye, ayın şavkı altında gece uykularına hazırlanıyor. Şehir uykuya yatıyor; sessiz gecelerin uykusuna.

Memduh Selim Bey, bir başına sahili arşınıyor. Uzaklarda, çok uzaklarda, gemilerin orada, belli belirsiz sesler duyuluyor; ışıklar yanıp sönüyor. Gökyüzüne bakıyor; yıldızlar halaya durmuş. içinde dalgalar kabarıyor. Uzaklık, özlem, umut, dostluk, gurbet, güzellik dalgaları. Dalgalar üzerine üzerine geliyor, içinden taşıyor Denizden kopan bir dalga ise, rıhtımdaki gemiyi dövüyor. Dalgalar peş peşe. Gece karanlık. Koyu. Önünü göremiyor. Gözleri gecenin karanlığını delemiyor, geldiği yoldan geri dönüyor. Şehire katılmaya gidiyor, uykulardan uzak, hiçbir zaman uyumayan şehir merkezine.

Dar ve karanlık sokaklardan geçiyor. Sokak lambaları gittikçe çoğalıyor. Munşi Meydanı... Kalabalık dalga dalga. Arap, Acem, Türk, Ermeni, Kürt, Yunan, İngiliz, Fransız, İtalyan. Meydanın dört tarafı dar sokaklar, hınca hınç insan dolu. Tanıdık, bildik, yakın yüzler arıyor; boşuna. Sıcak bir selamın özlemini çekiyor;

yok. Tanıdık bir çift gözün sıcaklığı; hiç arama, o da yok. Özlem boğazını bir kement gibi sıkıyor; insanlar üzerine geliyor.

Görkemli ahşap evler. Remle Mahallesi. Villa ve köşkler, kar-nı tokların bölgesi. Özlem nedir bilmeyenlerin. Memduh Selim Bey'in varlığından haberi olanlar var mı buralarda? Hepsi derin uykularda, dipsiz rüyalarda. Rüyalarında su şırıltısı, dalga sesi, martı çığlığı, at kişnemesi, kadın gülüşü, kuzu melemesi, keklik ötüşü, bülbül türküsü, halay zılgıtı ve beden inlemesi... Peki rüyasında Memduh Selim Bey'i gören yüreğinin sesini duyan var mı?

Ozan Kavafis'in şehri onun olsun; bu şehir Memduh Selim Bey'e göre değil.

VII.

“Allah û ekber, Allah û ekber...” Sabah ezanı. Köpek havlamaları, horoz ve demircilerin çekiç sesleri. Memduh Selim Bey, uyuyamıyor; nefesi daralıyor. Birkaç yıl öncesine kadar umutları ne kadar diri, inançları ne kadar tazeydi. Oysa şimdi tarifsiz özlemler buralarda dolaşıyor. Zorunlu sürgün. Zorunlu uzaklık ve yalnızlık.

“Batasın dünya, batasın...”

Yataktan kalkıyor, giyiniyor. Otel odasından çıkıp şehrin kalabalığına karışıyor.

Kahire.

Nil'in âşığı kent uyanıyor. Güneş henüz doğmamış. Nil gümüşü bir parlaklıkta. Sivarsi Meydanı'na doğru yürüyor. Hamallar koşuşuyor. Tramvaylar yaylanarak geçiyor. Kara çarşafklar içinde kadınlar acele adımlarla yürüyor. Meydanı geçip Kasır el-Nil Sokağı'na giriyor. Sokak lambaları hâlâ yanıyor. İslam şehrinde Avrupai mimari...

Karışık düşünceler içinde amaçsızca geziniyor. Fransa günleri düşüyor aklına. Paris günleri de yabancı diyarlarda geçen günlerdi ancak bugünlere benzemiyordu. O zamanlar da özlem çekiyordu ama böyle değil. Şimdi, bir serseri gibi bu gurbet ellerde dolaşmak istemiyor. Ülkede bir şeyler olacak; biliyor. O gün geldiğinde ne yapacak?

Ayakları onu Opera Meydanı'nın sağına götürüyor. Lambaların aydınlığı. Beyaz arabalar Küçük küçük meyhaneler. Öz-

bekler Bahçesi. Meydanın etrafında dar ve karanlık sokaklar. Sokak ağızlarında fahişeler. Dar bir sokağa giriyor.

“Sabah-ül xêr.”

Kadınlar, bu ince yapılı adama selam veriyor. Karşılık veriyor. Kadınlar gülüyor. Davetkar sesler. Kadınlara bakıyor, kadınlar da ona. Körpe, ince, şişman, kısa, uzun boylu kadınlar. Birbirlerine bakıyor ve karşılıklı gülüyorlar. Memduh Selim Bey, içten gülüyor. Ya kadınlar? Kadınların gülüşü yapmacık ve sahte.

“Çelebi, çıkalm mı yukarıya. Bir kahvemizi iç.”

“Teşekkürler, güzelliğinizi ve gülüşünüzü seyretmek bana yetiyor.”

Sessiz, dudağının kıyısında bir gülüş, yavaş yavaş sokağı arşınıyor. Işıksız evlerin gölgesinde kadınların yüzünü, gülüşünü, saçlarını, gözlerini, boylarını, dudaklarını seyrediyor; konuşmalarına kulak veriyor.

Evet o dört sestem vazgeçemiyor, çok seviyor onları: Yüreğin, müziğin, kadının ve suyun sesi... Peki yüreğin sesi nerde? Biliyor, yürek toprağında, vatanında ses verir. Nerede o ses? Nerede o sesin yaydığı koku ve tatlar?

Yüreğin sesini seviyor. Yüreğin ses verdiği bir yaşamı özlüyor. Böyle bir yer özlüyor. Yaşamak için böyle bir yer, bir mekân.

VIII.

"*Monsieur*, Memduh Selim Bey, Suriye'ye yerleşmek istemeyiz, bizi sadece onurlandırır. Sizin gibi bir aydını ağırlamaktan şeref duyarız. Suriye sizindir. Burada, Halep'te veya istediğiniz bir başka yerde, Seçim sizin, nereyi isterseniz."

"*Monsieur*, minnettarım."

"Bir tek koşulumuz var *monsieur* Selim, siyasi faaliyet yapmayacaksınız. Yeni Türkiye Cumhuriyeti Fransa'yı sıkıştırıyor. İnanın Kürtlerin içinde bulunduğu durumun farkındayız. Fakat ne yaparsınız, devlet olmak da kolay bir iş değil. Devletin çıkarlarını her zaman önde tutmak gerekir."

"*Oui monsieur*, anlıyorum."

Fransız zabitanın yüzüne bakıp gülüyor. Kederinden gülüyor. Kara bahtına gülüyor. "Devlet olmak zor iş..." Yüksek sesle gülüyor.

Eğer eline fırsat geçerse, ilerde gülüşün çeşitleri üzerine bir roman yazacak; buna hurda karar veriyor.

"*Monsieur*, Halep ülkeme çok uzaktır. Yakın olmak istiyorum, insanlarıma..."

"Bildığınız gibi yapın *monsieur* Selim, yalnız bizi bilgilendirin."

Ferahlıyor, yeri, yurdu olacağına inanmaya başlıyor. Ülkesine dönünceye kadar buralarda, yakınlarının yakınında olacak. Suriye'yi kontrol eden Fransızlar, işin bu yanıla ilgilenmiyorlar. Ayrıca biliyor ki sürgünlük günün birinde bitecek. Devir değişecek, devran dönecek. Yeniden ülkesine gidecek. İstanbul'una, Galata'sına kavuşacak. Belki de Van Gölü'nün kıyısında küçük,

beyaz bir evi, başının üstünde parlak yıldızlar olacak. Göle, yıldızların şavkı vuracak.

Keyfine diyecek yok.

İkiyüz elli gram Antepfıstığı alıyor bir kuruyemişçiden. Beyaz taşlı sokaklarda yürüyor. İnsan kalabalığı. Mutluluk. Esmer yüzler, burulmuş uzun bıyıklar, yerlerde sürünen fistanlar, örtünmüş kadınlar. Bağırışlar, çığlıklar. Yoksulluk, yoksunluk. Sokak başlarında dilenciler. Görkemli beyaz evler.

Halep'te Centrale Otel'de kalacak, arkadaşlarını, dostlarını görecek.. Suriye'de nerede kalacağını onlardan soracak.

Halep'te güleriyle dolaşılıyor.

"Her şeye rağmen, ölüme, sürgünlüğe, uzaklığa, özleme rağmen yaşamak güzel şey."

IX.

"Şehrimize kimin geldiğini biliyor musunuz?"

"Mabeyn'den, Osmanlı Sarayı'ndan bir âlim gelmiş diyorlar."

"Hayır, hayır, Mabeyn'den değil, bir devrimcidir diyorlar."

"Ne âlim, ne de devrimci,"

"Hayır, hayır, şair değil, yazar ve müzisyen."

"Yazar değil, siyaset adamı."

"Neyse, derler ki pirüpak bir adam."

"Asil."

"Evet, biz de duyduk."

"Yumuşak, gülyüzlü, hoş sohbet."

"Derler ki saçları her an taralıdır. Bıyıkları ince. Ayakkabıları her an boyalı. Elbiseleri pahalı, gömlekleri beyazdır. Saati gü-
müştendir. Kravatı ipekten, mendilleri reyhan kokar."

"Evet, evet."

"Şehirde akrabaları dostları var. Onların dediğine göre, rakı,
cacık ve çerez severmiş."

"İnsanları da."

"Kürt olduğunu söylüyorlar."

"O halde neden bir Kürt kentine gitmemiş?"

"Derler ki bir hastalığı varmış. Sıcağa dayanamıyormuş."

"Evet, evet."

"Her gün saat dörtte ne yaptığını biliyor musunuz?"

"Ne yapıyor?"

"Her gün ikinci vakti Zirahi Parkı'na gidip kahve içiyormuş."

"Doğru mu?"

“Evet, doğru.”

“Peki o halde bekleyelim; sokaktan geçerken görelim.”

“Evet, evet görelim.”

“Yaşlı ve Kürtçe bilen bir Ermeni, böylesi adamlar için bir türkü söyler:

Ey yiğit, fidan boylu

Dileğim yüreğinde olsun

Güleryüzlü, umut yüzlü

Genç kızların yüreği seninle olsun...”

X.

Tak, tuk...tak, tuk...

"Allah uzun ömürler versin."

Tak, tuk...tak, tuk...

"Allah kötülüklerden uzak tutsun. Allah dileklerini kabul etsin."

Tak, tuk...tak, tuk. Saat sesi gibi. Öyle düzenli, öyle rahat. Antakya'nın sokaklarında dolaşüyor. Tatlı bir yaz başlangıcı. Öğleden sonra saat 3.45. Evden çıkmış yürüyor. Kaldırımın siyah taşları, boyalı deri ayakkabılarının altında gıcırıyor.

Kapı ve pencereler sessizce açılıyor. Bir karış, fazla değil. Perdeler aralanıyor. Gözler. Siyah, mavi, ela, benek benek gözler ona bakıyor.

Sıcak var. Ceketini ve kravatını çıkarmış. Aslında geleneklere aykırıdır; iki dirhem, bir çekirdek gezmek gerek. Etrafa bakılmaz, hızlı yürünmez. Efendiliğin şanıdır.

"İnce boylu, efendi."

"İyi adam."

Başı önünde, yavaş yavaş ilerliyor. Biliyor, hayır bilmiyor, anlıyor ki, aralanan kapı ve pencere gerisinde gözler ona bakıyor.

Park, bahçe. Otlar, en yeşil zamanlarında. Değişik ağaçlar meyve veren. Meyvesiz. Dallar yeşil, ağaçlar süslenmiş. Kuş cıvıltıları. Güneş. Hafif, ince bir rüzgâr. Koku. Ağaç ve çiçek kokusu; yeşillik kokusu, akarsu kokusu...

Bahçenin önünde berrak bir ırmak akıyor. Ağaçların gölgesinde berrak su uğulduyor. Sarı, yeşil, kırmızı, gri renkler karış-

mış. Su, ağaçlar, çiçekler arasında akıyor. Yaşlı kocaman ağaçlar, dallarını suya sarkıtmış. Yüreği akan su kadar coşkulu. Su sesi, ağaç sesi, kuş sesi kadar.

Bir sandalye çekiyor ve su kenarına oturuyor. Garson küçük bir masayı önüne çekip, üzerini siliyor.

"Ne arzu edersiniz bugün? Nargile?"

Gülerek garsona bakıyor.

"La, şukran."

"Her zamanki gibi."

"Evet, her zamanki gibi."

Bahçe tenha. Bir kadın, bir erkek ve iki çocuk, yakırında oturmuş çay içiyor. İki Fransız zabiti, biraz uzakta oturmuş, yüksek sesle gülüyor. Birkaç kişi daha...

Garson elinde bir cezve ve iki fincanla geliyor. Garsonun elinden bir fincanı alıyor. Fincana kahve doluyor. Buğu yükseliyor fincandan. Kahveyi önce kokluyor, fincanı uzunca bir süre okşadıktan sonra dudaklarına götürüyor.

"Teşekkürler."

Geleneklere aykırı davranıyor. Acı kahve iki defa içilir; o üç fincan içiyor. Kahve azıcık olmalı, o fincan dolsun istiyor.

Etrafına bakıyor. Her şey ne kadar güzel. Masaların arasında çocuklar oynuyor; dallara konup kalkan kuşlar cıvıldıyor. Önündeki su durmadan akıyor. Ceketinin iç cebinden kalem ve not defterini çıkarıyor. Dolmakalem, siyah mürekkepli...

Kaleme uzun uzun bakıyor ve o güne gidiyor. O gün... Ah, o mutlu ve umutlu gün. O hiç unutamadığı gün. Dostlarıyla birlikte "JİN* dergisine başladıkları gün. İstanbul. Hepsinin yüreği umut dolu. "Başaracağız. Bugün bir dergi, yarın da renkli ve zengin bir günlük gazete. Başaracağız." diyor Kurdiyê Bedlîsî...** Gerçek adlı Xelil Xeyali. Yazar, bilge kişi. Yüreği yanık bir dost, mert insan. Elinde siyah bir dolmakalem.

* Jin: Yaşam.

Bitlisli Kürt. (y.h.n)

Kucaklaşma, sıkıca. Başarı ve mutluluk gözyaşları. Dostluk. Arkadaşlık. Memduh Selim Bey, Xelil Xeyali'den saygıyla kalemi alıyor: "Bu kalemi ömrümün sonuna kadar saklayacağım dostum. Bu güzel günün yadigârıdır."

Şimdi Antakya'da, Zirahi Bahçesi'ne oturmuş ve elindeki kaleme baka baka anıların arasında ince, sızılı bir yolculuğa çıkmış. Küçük not defterine, bu yadigâr kalemle, istediği kitapların listesini yazmaya başlıyor. Çok kitap istiyor. Kitapları da gelse, daha güzel olmaz mı her şey? O vakit işi daha da kolaylaşacak. Aslında dönerken kitapları geri taşımak da zor olacak ama olsun, kitapları mutlaka gelmeli. Gün yeniden döndüğünde, kitapları ülkesine geri götürmesi zor almaz artık.

XI.

Yaklaşık iki ay sonra. Aynı mekân, aynı zaman. Bir tek masa farklı.

Bu kez biraz daha kenarda.

“Her zamanki gibi?”

“Evet, her zamanki gibi.”

Bu küçük şehre yerleşmesi ne kadar iyi oldu. Şehir denize yakın. Etrafı güzel, sınıra da çok yakın. Havası ona iyi geliyor. Tanıdık birçok kişi gelip gidiyor. Türkiye’de olup bitenler bu şehirde çabuk duyuluyor. Şehir sakinleri ülkesinin insanlarına benziyor. Aynı âdetler, aynı töreler... Dilin de bir önemi yok. Zaten az buçuk Arapça biliyor. İyi oldu. Evet, iyi oldu.

Kuş cıvıltıları, yine etrafı sarmış. Uçuyorlar, kondukları dalları hemen terk ediyorlar. Cıvıltılar arasında bir ses... Tiz ve berber bir ses... Etrafına bakıyor. Bu farklı cıvıltı nereden geliyor? Evet yandaki ağacın altından. Ağacın duldasına sığınmış minik bir serçe yavrusu. Ağaçta, dallar arasında küçük bir yuva. Zavallı yavrucak. Uçmaya çalışıyor, kanat çırpıyor. Kanat nerede? Henüz kanatları çıkmamış.

“Yuvandan neden uzaklaştın?”

Kalkıp, kuşun yanına gidiyor. İki küçük göz, pembe bir burun, henüz çıkmamış tüyler. Avcunda çırpınıyor. Korkuyor. Batacısca korku... “Korkma, korkma amcandan kötülük gelmez.”

“Şebaaaaap!”

Garson koşup yanına geliyor.

“Zavallıcık yuvadan düşmüş. Uçamıyor. Yardıma ihtiyacı var.”

Garson, garip garip bakıyor. Bir ona, bir kuşa, bir ağaca.

“Ağaç çok yüksek.”

Ne yani. Gülüyor:

“Bu yavruyu böyle bırakamayız. Ölecek, yazık değil mi? Ağaca çıkıp, onu yuvasına bırakmalısın.”

“Ağaca mı çıkacağım? Bu kuş için?”

“Evet, bu kuş için.”

Seyirciler çoğalıyor. Garson çaresiz kalıyor. Yavaş yavaş ağaca tırmanıyor. “Yaşa genç, yaşa *şebbab!*...”

Cik cik cik. Çocukların alkışı. Memduh Selim Bey’de başarmanın sevinci. Yüzünde bir gülümseme. Cıvciv şimdi yuvasında. Sıcacık, tanıdık bir yerde.

Garson ağaçtan iniyor, onun da yüzü gülüyor.

“Güzel delikanlı. Unutma, herkes yuvasında mutludur.”

Kalabalık dağılıyor. O da yerine dönüyor. Bir şeyler yapmış olmanın gönül rahatlığı içinde.

XII.

Kürt aydını Memduh Selim Bey, şimdi *monsieur* Memduh Selim'dir. Okuldaki *monsieur*, öğretmen ve müfettiş Memduh Selim. Zaman akıyor, günler, aylar, yıllar geçiyor. Şimdi 1926 güzüdür. Bıyıkları şimdi daha gü, yüzünde aynı tatlı tebessüm. Ama aynı keder.

Gözbebeklerinde keder ve özlemin gölgesi.

Yine Suriye, yine Antakya.

Çerkez bir arkadaşının evinde oturmuş, koyu bir muhabbet. Arkadaşı da onun gibi derbeder. O da, 1923'te gazeteciliği bırakıp buralara kaçmış. Önce Lübnan, Ürdün, sonradan da Antakya. Arkadaşı... Nasıl biri? Üzerinde ibrişim Çerkez kumaşından bir elbise, uzun ve ince bir boy; uzun, asil bir yüz, buğday sarısı gözler, bıyıklar pala ve uçları yukarı kalkık, saçları geriye taranmış.

Yumuşak ve bilge bir kişi. Yüreği yanık bir arkadaş ve düşmanın düşmanı.

Çerkez geleneklerine göre döşenmiş büyükçe bir oda. Duvar-da, sedef ve gümüş kakmalı çaprazlama asılmış birkaç hançer. Duvar halısında iki ceylan resmi. Büyükçe bir kütüphane ve raflarda kitap.

Masada rakı, cacık.

Akşam yemeği sonrasında tatlı bir sohbet.

"Yine ne olduysa biz mazlumlara oldu. Yine biz altta kaldık."

Memduh Selim Bey, her zamanki gibi parmaklarını birbirine geçirip konuşuyor:

"Hak, hukuk, demokrasi ve insan hakları yine çığneniyor. Geçen yıl, ülkemde büyük bir katliam yaşandı. Birçok aydın, önder ve rehber darağaçlarına gönderildi."

Geçen yıldan, ülkesinden söz ettikçe, gözlerinde kıvılcıklar çakıyor. İçinin ateşi, sesine her zaman baskın geliyor. Nefesi daralıyor. Ağlamaklı önüne, önündeki rakı kadehine bakıyor.

"Aralarında birçok arkadaşım da vardı. Birçok can yoldaşım..."
Sessizlik. Bundan sonra sessizlik. Sessizlikte sadece yüreğin sesi. Kadehler yeniden kalkıyor. Bir kaşık cacık. Rakının acısı boğazı yakıp geçiyor. Yeniden kadehler. Acı. Yeniden konuşmalar. Beden buralarda, kafa, bilinç ülkede. Muhacirliğin gözleri kör olsun! Muhacirliğin dertleri, elemeleri, keder ve gazabı. Ve haberler, ülkeden gelen hayırsız haberler. Her biri diğerinden kötü, diğerinden kötü. Can sıkıntısı kadehler.. Cacık.

Fakat?

Trayyy... laaa... laayyy... trayyyylaaylaayyy.

Memduh Selim Bey şaşırıyor. Müzik. Keman. Keman sesi. Evet bildiği, tanıdığı keman sesi...

"Bu Stradivarius kemanın sesi. Evet bu ses Antonio Stradivarius kemanın sesi... Bu sesler ancak onun yaptığı kemanlardan çıkar."

Konuşmalar kesiliyor. Kulaklar kemanın sesine gidiyor. Kemanın sesinden başka bütün sesler, bütün fısıltılar susmuş.

"Memduh Bey."

"Mirim, rica ederim."

Sözünü kesiyor arkadaşının. Vücuduna yavaş yavaş bir titreme yayılıyor, ruhu canlanıyor. Müziğin sesi gittikçe yaklaşıyor. Müziğe katılmak için zorluyor kendini. Müzik yüksek bir perdeden başlıyor, kısa bir ara veriyor, sonra yumuşuyor ve aniden yeniden yükseliyor. Karmakarışık. Bütün karmaşa belli bir düzen içinde. Eski kurallara, prensiplere bağlı olmayan bir müzik. 1700-1800 klasikleri gibi değil. Devrimler, yeni yaşamlar, değişimler çağı 20. yüzyıl müziği. Yeni başlayan 1900'ler gibi.

Konuşma, yeme içme durmuş. Parmaklar, müziğin ahengine uygun olarak kadeh yüzeylerinde inip kalkıyor. "Trayyy... trayyy... trayyyylalayyy... laaaay... Müzik, bir süre devam ediyor. Yeni parçalar deneniyor belli ki. Kemanda gezinen parmaklar ve yayı tutan el, kemanın halinden anlıyor. Çok ustaca değil, ama anlıyor.

Müzik susuyor. Sessizlik... Arkadaşına bakıyor. Gözlerinin içi gülüyor.

"Mirim, sarhoş oldum ben."

"Evet, çok içtik bu gece."

Memduh Selim Bey gülüyor.

"Hayır, mirim, çok içkiden değil. Müzikten sarhoş oldum. Keman sesi duymayalı çok oldu."

Gülüşmeler.

"Kızımdı çalan Memduh Bey."

Kadehler tokuşuyor.

"Sağlığınıza..."

"Bildiğim tek şey, bu ses ancak Stradivarius kemandan çıkar. Onun kemanlarından biri değil mi?"

"Kemandan anlıyorsunuz Memduh Bey... Doğrudur. Dünya Savaşı'nın başlangıcında İtalya'daydım. Bu kemanı orada kızım için aldım. Çok da ucuza. Bilirsin, çocuk sevgisi her şeyin üstündedir. Sadece bir çocuğum var, her şeyimdir benim."

Çocuk? Güzel? "Kızım?"

Kim? Nasıl bir kız? Merak. Ama arkadaşına sormaya utanıyor. Geleneklerde yeri yok. Bazen düşünceleri dillendirmemek daha güzel. Arkadaşı odadan çıkıyor. Etrafına bakıyor. Keman sesi, serin bir su damlası olup, kuruyan ruhuna akıyor.

Çatışma ve çelişkiler dünyası şimdi de kendini gösteriyor. Bir süre önce hüznün ve keder şimdi de, kısa bir an için bile olsa tatlı bir sarhoşluk. "Kalbim, ey kalbim! Ne oluyor? Niçin bir anda böyle kendini bırakıyorsun, koyveriyorsun, değişiyorsun?" Hayat hep böyle çelişki ve çatışmalarla mı geçecek?

“Memduh Bey, kızım Feriha...”

Feriha.

Tanrım. Aman Tanrım.

Ceylan. Ayın on dördü. Güvercin. Damla. Berrak bir su damlası. Su, ter, gözyaşı damlası. Göz kamaştırıcı bir damla. Yaşam. Yaşam kaynağı. Bir yandan da şahin bakışlı.

Baba kız masa önünde. Memduh Selim Bey ayağa kalkıyor.

“Kemanınızın sesi sarhoş etti beni.”

Eller kavuşuyor birbirine. Bedenlerin sıcaklığı yaklaşıyor. Arkadaşının kızını daha küçük tahmin ediyordu. Şimdi, yetişkin bir kız ona bakıyor.

“Teşekkür ederim.”

Yumuşacık ses, Memduh Selim Bey’in içine akıyor sanki. Yüreğinin kafesini zorluyor, dışarı çıkacak. Ah yürek! Yüreğinin sesi... Yürek atışlarını, baba kız duyacak diye kaygılanıyor, zaptedemiyor onları. Dudakları bir öpücüğü arzularcasına gülümsüyor.

Boğazı kurumuş. Elleriyle oturmaları için sandalyeleri gösteriyor.

O; uzun bir boy, selvi gibi, uzun bir gerdan, ince, dar kalçalar, sarı saçlar uzun, kalçalarına kadar, sıcak gözler, şirin bal renginde. Gözleri; *cennete giden yolda iki kapı.*

“Kemanı güzel çalşıyorsunuz.”

Utangaç bir gülüş.

“Babam sayesinde. O beni teşvik etti.”

Baba da mahçup, gülüyor.

“Sesinden anlaşılıyor, kemanınızın sesi güzel.”

Yeniden utangaç bir gülüş.

“Babam aldı bana.”

Babasının kızı. Babasının güzeli! Babasının bir tanesi!

“Çaldığınız parça kimindi?”

“Eugène Ysaye’nindi. Parçalarını tam çalamıyorum, ancak çok seviyorum.”

“Adını duydum. Paris’teyken sık sık adını duyardım.”

Güzel gözler hayretle açılıyor. Gözler kısa bir süre için birleşiyor. Sıcak, yumuşak. Fakat merakla.

“İkinci sonattı...”

Sıcak gözler yanı cennetin kapıları üzerine geliyor. Gözlerin sıcaklığına dayanamıyor. Arkadaşına dönüyor:

“Ne mutlu size mirim, eviniz keman sesiyle doluyor.”

Yeniden sıcak gözlere dönüyor:

“Elleriniz dert görmesin, ne güzel çalılıyorsunuz.”

XIII.

*Şuh ve alımlı, gurup vakti rengindeki güzel, kalbimi çaldı, kalbimi çaldı
Kaptan bakışlı, nazlı duruşlu, kalbimi çaldı kalbimi çaldı
Bu güzellik, bu kaşlar benden uzak, bu şamdan gerdan
Zülüfleri sığmaz göğe, kalbimi çaldı, kalbimi çaldı*

Memduh Selim Bey kendini şiire vermiş. Melayê Cizîrî'nin "Dil Ji Min Bir"* şiirine. Kalbinin kapısını sadece şiirin ritmine açmış; keyfine diyecek yok. Yüreği havalanmış. Beyaz bulutlarda dans ediyor.

Aşk kıvılcımları mı bunlar?

Şiir yazmıyor, okuyor. Yüreği yanık bir şiir okurudur o. Yüreğini şiire açmadığı zamanlarda varlığından kuşkuya kapılıyor. Öylesi zamanlarda çöl bir yürek, kıraç bir toprak, sessiz bir yer taşıyor içinde sanki. Şiir, yaşamının diğer adı. Ona göre yürek ve şiir; en güzel birliktelik, bilgi ve duyguların birlikteliği.

Zirahi Parkı'nda oturmuş ve yüreğinin kapılarını sonuna kadar şiire açmış. Masanın üzerinde, bir tarafta Hafız ve Hayyam, öbür taraf ta Melayê Cizîrî.

Henüz adlandıramadığı bir şeyler kıpırıyor içinde. Değişiyor sanki. Kıpırıyor, içi içine sığmaz oluyor. Birkaç gündür ince bir şeyler perde perde içine yayılıyor. Bugünlerde kendini her zamankinden genç ve dinç hissediyor. Gurbet ve sürgünlüğün hüznü bugünlerde uzaklaşıyor mu ne? Bir rüyadaymışçasına. Melayê Cizîrî'nin şiirine bakıp gülüyor:

"Bu rüya hep böyle devam etse, hiç bitmese..."

* Kalbimi Çaldı.

XIV.

Zirahi Parkı...

O.

Bir grup kadınla parkın kapısında görünüyor. Şişman, birkaç kadın, siyah, kapalı giysiler içinde, arkalarında o, Ceylan.

Evet, Ceylan.

Bundan böyle adı Ceylan olacak.

Güneş battı batacak. Cılız ışıkları parkın otlarında parlıyor. Bastığı otlar seraplaşıyor sanki. Etrafında şişman kadınlar. Bir ihtimal hala, teyze, tanıdık, konu komşu. Dağ keçileri arasında nazlı bir ceylan. Yavaş yavaş, usul usul yürüyor. Rengârenk giysiler, örükleri kalçalarına iniyor. Geniş bir alın, güneşin şavkı altına, örüklerine, zülüflerine vuruyor.

Allahım!

Memduh Selim Bey, her zamanki gibi ikinci vakti parkta oturmuş ve o geliyor.

Allahım!

Coşkusunun, heyecanının membası, ilhamı geliyor.

Birkaç masa öteye oturuyorlar. Sırtı dönük, omuzlara inen örükler, ince bel, uzun boyun.

Niye? Görmedi mi? Yoksa gördü de mahsus mu sırtını döndü? Yoksa nazlanıyor mu? Belki de Memduh Selim Bey'in hissettiklerini hissetmiyor. Yoksa onun düşlerinde gördüklerini biliyor da düşlere kaygı mı katmak istiyor? Yoksa yürekteki kıpırtıyı daha heyecanlı hale mi getirmek istiyor?

Annesinin yüzü Memduh Selim Bey'e dönük. Birbirini görüyor. Birbirine bakıp gülümsüyorlar. Elindeki kitabı yavaşça masadaki diğer kitapların yanına bırakıp ayağa kalkıyor. Ceketinin düğmelerini ilikliyor, boynundaki kravatı düzeltiyor ve onlara doğru yürüyor.

"İyi günler, nasılsınız? Mirim afiyette mi?"

Türkçe ve çokça saygılı. Birkaç soru daha, yine Türkçe. Ancak o zaman Ceylan başını çevirip Memduh Selim Bey'e bakıyor. Pürüzsüz bir yüz, gözleri, dudakları, yüzü ve bütün yüze yayılan tatlı bir gülümseme.

Benevşa Narin, Benevşa Narin'in destanı. Destan bir anda Memduh Selim Bey'in aklına düşüyor. Ceylan ile Benevşa Narin.

"Benevş güzeller güzeli bir kızmış. Öyle ki kimseye güzellik bırakmamış. Ayağa kalktığı anda boyuna otuz üç kıvrım düşermiş. Kara gözleri ak kâğıt üstündeki mürekkep gibiymiş. Alnı, geniş gökteki yuvarlak ay gibiymiş; vücudu, meme ve gerdanı otuz üç değişik esans kokarmış."

"Memduh abi nasılsınız?"

Yumuşak bir sesle soruyor. Abi?.. Niçin abi?

"Teşekkür ederim Feriha, iyiyim."

Bacı değil, sadece Feriha.

"Sen nasılsın, iyi misin?"

Siz değil, sadece sen.

"Kemanla aran nasıl hâlâ çalıyor musun?"

"Teşekkürler, iyiyim, evet çalıyorum. Memduh abi. Bildiğin gibi sürekli çalışmak lazım. Yoksa ustalaşmak zor."

Yüzünde aynı tebessüm. Dolgun dudaklar aralanıyor, beyaz dişleri görünüyor. Utangaç sanki. Utangaç...

"Mutlaka biliyorsundur, Fransız bir müzisyen var, Debussy, onun sonatları sayesinde sevdim kemanı."

"Evet, evet birkaç sonatını biliyorum. Ancak, çok iyi değil. Memduh abi, öyle görünüyor ki, müzik hakkında çok şey biliyorsunuz."

Kısa bir an. Gözlerin alışverişi. Yüzündeki tebessüm bir çocuk gülücüğüne dönüşüyor.

“Masamıza oturmayı düşünmez miydiniz?”

Annenin sesi isteksiz, sanki nezaketen. Soğukça. Buna rağmen utanmasa kalkıp masalarına oturacak. Olmaz, geleneklere uymaz.

“Teşekkürler. Ben de zaten kalkacaktım. Hoşçakalın. Mirime selamlarımı söyleyiniz.”

Giderken arkasına dönüp yeniden bakıyor Ceylan’a. Yavaş yavaş onlardan uzaklaşıyor.

XV.

Memduh Selim Bey'e yol açıldı. Ziyaretleri şimdi daha sık. Keman dinlemek bahanesiyle haftada iki gün, üç gün Çerkezlerin evine gidip geliyor. Rüya devam etmeli, bitmemeli.

Çerkezlerin evine gidiş bahanesi çok. Kimi zaman ziyaret, bazen bir kitap istemek, birkaç laf etmek, kimi zaman ise güzel bir haber ulaştırmak, bir çay içmek, iç sıkıntısı... Bahane çok, her bahane onu Ceylan'a daha çok yaklaştırıyor.

Yine yeni bir haber getiriyor. Türkiye'de yeni yasalar çıkartılmış. Baskı daha da katmerleşmiş.

"Mirim yeni rejim gün be gün daha da sertleşiyor. Hem ülke içinde hem ülke dışında. Avrupa da destekliyor."

Rejimin güçlenmesi, Memduh Selim Bey'in umutlarının ölmesi, dönüş yolunun iyice kapanması demek. O gurbet ellerinin adamı değil. Şimdi buralarda misafir, sadece misafir. Kendini bir misafir olarak görüyor ve dönüş gününü dört gözle bekliyor.

O bekliyor; sabırsız; yersiz, yurtsuz. Ama umutla, talihinin yaver gideceğine olan inançla.

"Memduh Bey gamlanma. Bu rejimin geleceği yok."

"Keşke..."

Yemekten sonra çay geliyor. Sohbet devam ediyor. Gündelik yaşamın külfetleri de dahil, her telden. Ya gece? Uzun ve kasvetli gurbet geceleri nasıl bitecek?

Aşk ve aşkın cenneti? Onlar nerede, nerelere saklanmış? Onları nerede bulabilecek?

O...

O ve annesi, gelip masaya oturuyorlar. Mutfakta işleri bitmiş. Annesi Memhud Selim Bey'in, o da babasının yanına oturuyor. Masada birbirlerinin çaprazına gelecek biçimde karşılıklı oturuyorlar. Parlak bir yıldız gibi görünüyor gözüne. Bedeninde bir mum yanıyor sanki.

Babası konuştuğu, eğilip ona bakıyor. Memduh Selim Bey konuşunca, daha bir dikkat kesilip, sürekli kenetlenen ellerinin kıllı parmaklarına bakıyor. Konuşulanları sadece dinliyor. Varlığı odanın ısını artırıyor sanki. Varlığı Memduh Selim Bey'in yüreğini ısıtıyor.

Gözler sık sık karşılaşmıyor. O masaya, Memduh Selim Bey de annesine, babasına bakıyor. Konuşulanlara cevap geldikçe, masadan kafasını kaldırıp üçüne bakıyor. O zaman kısa aralıklarla göz göze geliyorlar. Yumuşacık.

Yumuşacık. Yumuşak ve sıcak. Ama nasıl bir bakış. Çocuk bakışı gibi mi? Amcasına bakan bir çocuk?.. İki dost gibi? Belki de iki âşık gibi, kimbilir?

Nasıl bir bakış?

XVI.

“Kutlu olsun, Memduh Bey. Tanrı, evinden şenlik eksik etmesin.”

“Tam yerinde bir karar verdin, güzel bir karar.”

“Teşekkürler...”

“Güzellikler içinde yaşayın... Hem yılbaşını, hem de bu güzel günü birlikte kutlamamız lazım. Kadehleri Memduh Bey, gelecek güzel yıllara ve güzel günlere kaldıralım...”

Yılbaşı. 1927 yılının ilk günü. Antakya’da şenlik var. Arkadaşlar, dostlar toplanmış, kutluyorlar. Memduh Selim Bey kutluyor. Yüzündeki gülümsemeyle mutlu.

Memduh Selim Bey; sinekkaydı tıraş olmuş, siyah takım elbisesini giymiş, ayakkabılarını boyatmış, gümüş kösteği sarkıtmuş...

Teşekkürler...

Teşekkürler bugünü verene. Teşekkürler babasına, Ceylan’ın babasına. Teşekkürler, güzel yaşama, dostlara, arkadaşlara.

Bu gece, bu yılbaşı gecesinde nişanlanıyor. Söz alınıp veriliyor. Yeni bir adım, yeni bir zamanın eşiğinde atılıyor. Kiminle? Kiminle nişanlanabilir ki?

Elbette Ceylan’la, tomurcuk gül Feriha’yla.

Yüreğindeki dilek yola koyulmuş. Gurbet ellerde yüreğini yaslayacağı bir dalda, keder ve hüznüne ortak olabilecek bir yoldaş buluyor. Gurbet ellerin dertleri artık biraz daha azalacak, hüznülerine biraz daha hükmedecek. Artık gurbet ellerde de mesut ve bahtiyar olabilecek.

Düşler, güzel düşler!...

Arkadaşlar, yoldaşlar, müstakbel kayınpederinin evinde oturmuş, hem yeni yılı hem de Memduh Selim Bey'in Feriha ile nişanlanmasını kutluyorlar. Uzun bir masanın etrafında güler-yüzlü insanlar, mutlu...

Türkçe, Kürtçe müzik ve saz takımı. Envayi çeşit yiyecek ve rakı. Her türlü kederden uzak.

Seslerin içinde bir tek ses eksik. Ceylan'ın kemani.

Çerkez arkadaşlarıyla karşılıklı oturuyor. Bugünden sonra Çerkezlerle hısım akraba olacak. Topluluğun tümü erkek. Kadınlar başka bir yerde toplanmış, geleneklere bağlı kalınmış.

Memduh Selim Bey'in yanında, ta İstanbul'dan tanıdığı bir Kürt arkadaşı oturuyor. Ülkeden konuşuyorlar. Ülkeden ve Feriha'dan.

"Memduh Bey beceriklisiniz. Söylendiğine göre nişanlınuz çok güzelmiş. Nişanlanmanız ne güzel oldu."

"Mirim bildiğin gibi güzelliğin ölçüsü yoktur. Kişilere göre değişir. Güzelliğin tasviri de o kadar kolay değil. Çoğu zaman yerinde de değil. Sözcüklerle anlatılmaz. Hatırlar mısın bilmem, İstanbul'da da bu konuda çok konuşuyorduk. Sen de bilirsin, bu konuyla ilgili Homeros güzel örnekler verir. Bir yerde üç güzel insan için şunları söylüyor. Nireus güzeldi, Akhileus daha güzeldi, Helena görülmemiş bir güzelliğe sahipti. Anlıyor musun mirim? Güzel, daha güzel ve görülmemiş güzel. Nişanlım da bazen güzel, bazen daha güzel, bazen de görülmemiş bir güzeldir."

Gülüşmeler.

"Afiyet olsun. Bizim ve ülkenin geleceği ve mutluluğu için."

Ülke...

Talihsiz ülke. Kimsesiz, tarumar.

Yanmış, dilsiz, tutsak, çaresiz. Gözyaşı kan, taziye. Ardı ardına darağaçları. Mahpus ve zindan...

Ülke...

"Uğraş gerekiyor Memduh Bey, bizden bu bekleniyor. Ülkeden kaçanların büyük kısmı şimdi Suriye'de, Lübnan'da. Birleşmek gerek."

Ülke...

"Doğru söylersin mirim. Ayıbın büyüğüdür, bizim için eli kolu çaresiz evde oturmak. Uğraş gerek."

Yılbaşı... Şakalar, gülüşmeler, eğlence... Kutlanan yeni yılın gelişi... Nişan eğlencesi.

"Şerefe arkadaşlar. Memduh Bey'in geleceğı ve selameti için."

"Şerefe mirlerim, ülkenin selameti ve geleceğı için."

XVII.

1927'nin bahar başlangıcı. İkinci vakti, park. Memduh Selim Bey, Feriha, annesi ve iki kişi daha. Tatlı bir serinlik var havada. Doğa canlanıyor. Tohum yeşeriyor. Tomurcuklar patladı patlayacak.

Nişanlısını görmek istediği zaman hemen arkasına akrabaları takılıyor. Gelenektir, buralarda, kız tek başına görüşmeye gönderilmiyor. Şimdi cümbür cemaat bir nar ağacının altına oturmuş, kadınlar çay, o da her zamanki gibi kahve içiyor. Masalar huncahınç. Baharın güzelliği herkesi evinden çıkarmış. Gözleri insan kalabalığını tarıyor amaçsız. Göz göze gelmek istiyor, buğday renkli gözlerle. Bakamıyor, bakabilmesi için bir bahane bulması gerek.

Nar ağacından bir çiçek kopartıyor.

"Nar çiçeklerini çok severim. Yaşamın rengini taşırlar."

Şimdi buğday renkli gözlere bakıyor. Mutluluktan kıpır kıpır...

"Ben de severim... Annem de çok sever. Değil mi anne?"

Her şeyi anne ve babasına soran, anne ve babasının renkli çiçeği.

"Van'daki nar ağaçlarını görerseniz bir. Şimdi, bu mevsimde Van nar çiçeklerine bürünmüştür. Bir de Van'ın narları... Taneleri leblebi büyüklüğünde."

Kadınlar başını sallıyor

"Memlekete döndüğümüz vakit, Van Gölü'nün kenarında bir ev yapacağım. Feriha ile oraya yerleşeceğiz. O zaman siz de bizi sık sık ziyaret edersiniz. Değil mi Feriha?"

Zavallı. Bir Memduh Bey'e, bir muhafızlara bakıyor:

"Kısmetse.."

"Bir de küçük bir bahçemiz olacak. Nar ağaçları da ekeriz."

Van... Van Gölü, kenarında bir ev, bahçe, kadını, hayatı, çocuk, çocuk, mutluluk, güzellik.

Memduh Selim Bey, Antakya'da, parkta oturmuş, yine düşüyor. Hem de gündüz düşleri. Allah'a, bir de Feriha'nın annesi ve babasına kalmış güzel gündüz düşleri.

BEYNİN VE YÜREĞİN SESİ

I.

1927 sonbaharının ilk günleri. Beyrut, Ortadoğu'nun cenneti. Birce Meydanı... Geniş ve uzun bir meydan. Meydanda bir park, parktaki güller ve çiçekler hâlâ rengârenk. Memduh Selim Bey parkta oturmuş, eski bir arkadaşını bekliyor. Tıpkı Antakya'daki parka benziyor burası. Küçük bir su bu parkın da içinden geçiyor. Berrak bir su; ince ince akıyor.

Gözleri, meydanın dört bir köşe bucağını dolaşılıyor. Kalabalık yumak olmuş sanki, iç içe geçmiş. Ne çok insan var. Her çeşit, her ırktan insan. Ne yaparlar, nereye giderler? Sonuçta hepsinin ortak bir yanları var; hepsi de sevmenin ne olduğunu biliyor, aşkın ne olduğunu da. Bilmezler mi, çaresizlik, kanadı kırıklık nedir, yüreğe düşen köz nedir, hüznün nedir? Evet, insan olan bilir bunları. İnsan, duygu ustası... Aynı şekilde nefes alır, aynı havayı solur. O vakit herkes aynılaştır. Peki neden bu insanı insandan uzaklaştıran ayrılıklar, bütün bu sınırlar?

Arkadaşı birazdan gelecek. Eski bir arkadaşlık, sağlam bir dostluk. İstanbul'daki günler. Özlem, hasret dolu günler. Bağımsız bir ülke özlemi. Diplomatik temaslar, İngiliz, Fransız, Ermeni ve Yunanlar. Birinci Dünya Savaşı yılları ve sonrası. 1916-20'li yıllar. Tertemiz bir dostluk, yürekten süzüldüğü gibi. Galata ve Beyoğlu meyhaneleri. Güzel kadınlar, Rum, İtalyan, Beyaz Rus, Ermeni ve Fransız dilberleri. Evrensel bir dil sanki. Rengârenk bir yaşam, heyecan ve macera dolu. "JİN" dergisi çıkıyor. Memduh Selim Bey derginin sorumlu müdürü, başyazarı ve ortağı. Dergi toplantıları. En çok tartıştıkları konular: Dil, Kürtlerin bir-

liği, kadın sorunu, uygarlık ve Kürtler, Kürt klasikleri ve *Ehmedê Xanî*, Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ve Kürtlerin birliği, birlik, birlik, birlik... Memduh Selim Bey ve arkadaşları. O ve arkadaşı.

"Memduh Bey kardeşim. Derginin sorumlusu sensin. Yeni bir alfabe üzerinde çalışmalıyız. Bize ve dilimize Latin harfleri gerekli. Arap alfabesi ve Arap harfleri dilimize uygun değil. Devlet kurduğumuzda Latin harfleri gerekecek bize. Öyle değil mi, ne dersin?"

"Evet mirim, haklısın."

1922'den beri görüşmüyorlar. Yıldızların gökyüzünü kapladığı o geceyi hâlâ hatırlıyor. İstanbul, Kadıköy. İki kardeş de Münih'e gidecekti. Şimdi tarih 1927. Arkadaşını görmeyeli, demek tam 5 yıl oluyor. O da Memduh Selim Bey gibi eşi, dostu, kardeşi arkasında bırakarak, göç yollarına düşmüştü. Babası geçen yıl Mısır'da vefat etti. Kardeşi Safter Almanya'da ölüm döşeğinde yatıyor. Büyük babası, Botan Beyi Mir Bedirhan yaban ellerde, sürgünde, Şam'da vefat etti. Kardeşleri Süreyya ve Kamuran şimdi Beyrut'talar. *Dileğim o ki, inşallah bahtları atalarınınkine benzemez.*

Önünde akan su gibi akıyor meydanın kalabalığı. Tam saatine bakacağı zaman meydanın bir köşesinde arkadaşı beliriyor. Memduh Selim Bey'i görmüyor, etrafını süzüyor dikkatle. Hiç değişmemiş, aynı esmer ten, geniş alın, kara göz, uzun boy ve yüzüne oturan o asalet, o bilge duruş. Tıpkı eskisi gibi.

"Mirim, Celadet Bey, mirim!"

"Memduh Bey arkadaşım, kardeşim."

Kavuşmaları kurak topraklarla suyun kavuşması sanki. Önce eller, sonra yanaklar kavuşuyor, kucaklaşıyorlar, koklaşıyorlar.

"Kardeşim Memduh", "Mirim", "Memduh Bey", "Mirim."

"Gurbet eller yaramuş sana Memduh Bey, seni çok iyi gördüm."

"Deme mirim, deme. Nerede duyulmuş gurbet ellerin, sürgünlere yaradığı."

II.

Aynı gece. Beyrut'ta bir meyhane. Müzik. Güzel rakkaseler. Yüreklar ısınmış, kafalar hafif dumanlı. Rakı kadehleri yılların özlemine kalkıyor. Beş yıl dile kolay. Dertler, kederler, hüznler.

"Memduh Bey, günün birinde buralarda, böyle naçar kalacağımıza inanır mıydın?"

Memduh Selim Bey, arkadaşına bakıp gülüyor. Böyle bir arkadaş olduğu için çok mutlu. Böyle adamlarla her yere gidilir, her şey yapılır, her şey söylenebilir.

"Mirim Celadet Bey, yüreğim kanatlanmış."

"Anlat bakalım kardeşim; başına neler geldi."

"Ne diyeyim mirim, galiba aşk nöbetine tutuldum."

"Ne diyorsun, kimdir, kimlendendir?"

Gülüşmeler, sorular, cevaplar, imalar, izahlar, uzun dertleşmeler, sıcak ve içten.

"Ne mutlu sana kardeşim. Keşke ben de yüreğimi böyle satabilseydim."

Muhabet, rakının eşliğinde uzadıkça uzuyor. Atalardan söz ediliyor, ülkeden, mücadeleden, Avrupa'dan, Almanya'dan, oradaki aydınlardan, dostlardan. Her şeyin hızla değiştiği bir çağ. Kürtlerin ve ülkelerinin geri kalmışlığı... Peki ne gerekli?

Evet ne gerekli:

"Mirim, sakal ve bıyıkları ne yaptın?"

"Kestim onları; ama kökü bende daha gür ve güzel çıkacaklar. Yeniden başlayacağız. Daha örgütlü. Her şey yeni olmalı, modern olmalı. Her şey arkadaş, her şey... Bunlara sakal, bıyık da dahildir. Başka çaremiz yok."

III.

Ertesi gün. Memduh Selim Bey, Celadet Ali Bedirhan ve birkaç kişi daha Beyrut'ta toplantı halindedeler. Bazıları ülkeden, bazıları Avrupa'dan, bazıları Irak ve Mısır'dan, Memduh Selim Bey de Antakya'dan gelmiş. Kürt ileri gelenleri. Seçkin, öncü, umutlu ve hülyalı insanlar.

"Uğraş lazım."

"Başkaldırı lazım."

"Birlik lazım."

Lazım, lazım, lazım... Seçici, güzel, eksiksiz şeyler lazım... Lazım...

"Ülkemiz ve halkımız bizlerden bir şeyler bekliyor. Aydınlarından, okumuşlarından bir şeyler bekliyor."

"Halkımızı yalnız bırakmayacağız."

"Birliğe, sağlamlığa ve tek vücut olmuşluğa dayalı bir mücadele lazım."

"Her şeyden önce, 'Niçin mücadele?' sorusunun cevabı lazım."

Ülkedeki olaylar, Türkiye'nin siyaseti, 1925 başkaldırısı, yenilgi, katliam, sessizlik, ülkeden kalkan toz ve dumanlar, talan edilen evler, dul kalan gelinler, boynu bükük ağlayan çocuklar, öksüz ve yetim çocuklar. Çocuklar, çocuklar...

İşte 'Niçin mücadele?' sorusunun yanıtı.

Yani bir çaresizlik trajedisi, bir tutsaklık ağıdı.

IV.

Toplantılar sürüyor. Bugün, önemli kararlar günü. Memduh Selim Bey soruyor. "Peki mirim, çalışmaya başlayalım. Ülkenin ahvalinden başlayabiliriz. Ülkede durumumuz nedir, halk yanımızda mı, kaç silahlı adamımız var, onlar nerededir, onlara nasıl ulaşırız?"

Saatlerce süren uzunca bir tartışma. Karşılıklı sorular, cevaplar, ortak kararlar ve ak kâğıda düşen mavi mürekkep.

"Avrupa'daki Kürtlerin durumu ne? Hangi Avrupa devleti bize destek verecek?"

Yeniden saatlerce süren yeni bir tartışma. Kağıtlara notlar alınıyor.

"İran ve Irak Kürdistanı'nda mücadele hangi aşamada? Hangi güçlerle çalışabiliriz, orada bize temsilcilik yapacak arkadaşlar kimlerdir, oraya hangi arkadaşlar gidecek?"

Yeniden saatlerce süren görüş alışverişi. Yeniden kâğıtlara yazılıyor.

"Yeni bir teşkilat kurmalıyız. Modern bir teşkilat. Bize geniş bir ilişkiler ağı gerekli. Ermeni, Arap, Fars ve Türk muhalifleriyle de görüşmemiz lazım. İttifaklar nasıl kurulmalı? Hangi görüşmelerle bunlar sağlanmalı?"

Yeni bir tartışma maddesi. Kağıtlara düşen yeni notlar. Mücadeleye yeni bir aşk ve heyecanla başlamak. 14-15 saat sonra herkesin içinde filizlenen yeni umut tomurcukları.

“Bundan sonra halkımızın yaşamında yeni bir dönem başlıyor. Birliğimiz ve partimiz halkımıza kutlu olsun!”

Yaşa, teşekkürler, başarı ve gelecek güzel günler umuduyla...

“Yeni partimizin adı *XOYBÛN* olsun. Yani varlık, yani var olmak. Yani halkımızın varlığı, ülkemizin varlığı, yaşamımızın varlığı, umudun varlığı.”

Memduh Selim Bey, güleryüzlü insan topluluğunda kendini bahtiyar hissediyor. İlk adım böylece atılıyor. Gerisi için Allah kerim. Mutluluk gözyaşları, döküldü dökülecek; arkadaşları da onun gibi. Birbirlerine başarı diliyorlar...

Gülüyorlar. Yürekten gelen, eşi olmayan bir gülüş.

“Memduh Bey’le Celadet Bey, Fransızca, İngilizce, Almanca, Türkçe, Arapça ve Kürtçe bir açıklama kaleme alsınlar. Açıklamayı dünyaya dağıtalım ve haykıralım: Yaşıyoruz!”

Evet, ölmeyen umutlar ve Memduh Selim Bey.

“Çok yaşa!”

V.

Beyrut'ta bir otel. Güzel döşenmiş, geniş bir oda. İki yatak, birkaç sandalye, geniş tahta bir masa, yerde çiçekli, enli bir halı, duvarda ayna ve birkaç tablo. Masada, yatağın üzerinde ve yerde dağılmış kitap, gazete ve dergiler. Masanın üzerinde bir türlü boşaltılmayan, tıka basa dolu bir kül tablası.

Geniş bir balkon. Otelin önünde uzanan sonsuz bir deniz. Deniz, ufuk çizgisiyle birleşmiş mavi bir ova. Güneş henüz yükselmemiş. Seher vakti. Uzaklarda, deniz üzerinde sallanan siyah noktalar halinde görülen birkaç tekne. Sahile vuran köpüklü beyaz dalgalar. Balkonda uzun bir masa, masanın etrafında iki sandalye; sandalyelerde, yüreği yanık iki insan. Memduh Selim Bey ve Celadet Ali Bedirhan. Masada rakı kadehleri, kahve fincanları, kâğıt tomarları, dolu kül tablaları, kitap, gazete, dergi...

Gözleri henüz uyku görmemiş. Akşamdan bu saate kadar yazacakları bildiriler üzerinde çalışmışlar. Bildiriler Avrupa'ya gidecek; Ortadoğu'ya. Türkiye'ye, komşu halklara ve bütün Kürtlere gidecek.

"Aziz arkadaşlar! Sizin de bizim gibi tarihi sorumluluklarınız var. Eğer hep birlikte bu sorumluluklarımızı yerine getirmezsek, o vakit günahkâr kullar durumuna düşeriz. Kürt halkı dört bin yıldan beri kendi toprakları üzerinde yaşıyor. Ancak, bugün tarihin bu karanlık, bu kara anında topraklarımız, bölündü. Ülkemiz yastadır.

Bu ahval içinde sorumluluklarınız nedir? Silkinin, lakaytlığı bırakın elden. Tepki gösterin."

Memduh Selim Bey elinde kalem, bildirilere bakıp gülüyor. Bazı sözcükler üzerinde duruyor, üzerlerini çizip yanlarına daha uygun sözcükler yazıyor. Yadigar kalem, parmaklarına yakışıyor. Kalem hafif bir edayla ak kâğıt üzerinde dolaşüyor ve her gezdiği yerde, ardında yeni bir anlamlı cümle bırakıyor. Kalem fikirlerini öylesine rahat kâğıda geçiriyor ki, sanki bu el ve parmaklar sadece kalem tutmak için yaratılmış.

Bildirilere teker teker bakıyor sonra da Celadet Bey'e uzatıp gülüyor.

"Mirim, meramımızı iyi anlatmış mıyız?"

Arkadaşı kafasını sallayıp gülüyor.

Evet, Beyrut'ta bir otel odasının balkonunda, berrak denizin eteklerinde yorgun bedenler. Şişmiş gözler, morarmış gözaltları. Karışmış saçlar, uzamış sakallar. Her şeye karşın yaşanan yeni bir anın gülüş ve heyecanı. Halk ve ülke için uğraşın mutluluğu. Mesut ve aydınlık ruhların gülüşü.

Ah! Bu gülüş ve heyecan hep böyle sürse! Perde perde yayılsa, herkesin yüreğini sarıp sarmalasa!

"Mirim çok yorulduk. Yorgun vücutlarımızı derin bir uykuya teslim edelim mi?"

"Evet, kardeşim, edelim. Ancak, uyku öncesi bir sigara daha içelim."

Sararmış parmaklar sigaraları sarıyor. Birkaç derin nefes... Duman... Sıcak bir hava, berrak bir deniz... Dalga sesi... Klakson sesleri, Beyrut faytonlarının hışırtısı... Yeni uyanan büyük bir kentin sesi... Eski arkadaşlar, sessiz, uzaklardan denizi seyrediyorlar. Kafalarında dolaşan binlerce fikir, binlerce düşünce, binlerce soru... Yüreklerinde diri bir umut... Yürekten kopan birlik fikri... Fikir... Kişisel umutlar, sorular; tümü insana, bireye, insanlığa dair.

"Mirim, Avrupa'ya dağıtacağımız bildiri üzerinde biraz daha çalışalım, diyordum."

“Benim de içime sinmedi. Kurduğumuz cümleler uzun ve karışık. Bazı sözcükler yerinde değil.”

“Benim de korkum o. Sert, acı siyasi nutuklara gerek yok. Biz siyaseti Avrupalılardan öğrendik. Bir ressama birbirine yakışan renklerden söz etmek abestir. Renklerin sıcaklığından, onun bilmediği yerel renklerden söz etmek gerek. Mirim onların vicdanlarına seslenmeliyiz. Başımıza sarılan belalarda onların payı büyük olsa bile, onların vicdanlarına hitap etmeliyiz.”

Vicdan... Memduh Selim Bey vicdandan söz ediyor ancak o da sözlerine inanmıyor.

Vicdan, sıcak ve yumuşak bir sözcük. Altın değerinde, ağır bir sözcük. Herkesin, kayıtsız, şartsız herkesin saygı duyduğu, üzerinde hemfikir olduğu bir sözcük. Ancak nerede o? Tank, top, para ve petrol sesinin her yeri istila ettiği bir dünyada, aynı dünyanın yaşanan musibetleri seyre çıktığı bir zamanda, yaşamın bu kadar ağırlaştığı bir dönemde, vicdanın sesi nerede? İkiyüzlülüğün, sahtekârlığın değer addedildiği kardeşlik, dayanışma ve insanlığın ıssız, harap mezarlıklarda yasa oturduğu bir dünyada, bu sihirli sözcük ne anlama geliyor?

Vicdan; güzel bir öykü, ancak unutulmuş eski bir kitabın sararmış sayfalarına yazılmış... Vicdan, hüznü ve yumuşak bir sonat, yaşlı, yalnız, bir müzisyenin örümcek ağlarıyla örülmüş piyanosundan çıkar. Vicdan, uzak bir geçmişten sisli bir anı, çılğın bir ressamın elinde kırılmış bir fırça.

“Memduh Bey kardeşim. Kabul ediyorum. Avrupalının vicdanına seslenmeliyiz. Ancak, sen de biliyorsun ki, bugün kimse vicdandan konuşmuyor. Yeri daralmış insanın, vakti azalmış. Herkes çıkarının peşinde. Bugün, insanların birbirini yeme ve gözünü oyma günüdür. Büyük balık küçük balığı yutuyor ve bu normal karşılanıyor. Biliyorsun, kısa bir süre önce Almanya'daydım. Oraları görmeliydin, birbirlerini yemelerini görmeliydin. Almanya hızla karanlığa doğru gidiyor. Büyük balıkların

savaşında kendine bir yer arıyor. Evet, dünya savaşı bitti ancak büyük balıkların savaşı sürüyor, her geçen gün şiddetlenerek sürüyor. Biz ise küçük balık olmamaya çalışalım kardeşim; av olmayalım. Bu bize yeter, benim bildiğim bu.”

Hey gidi dünya, av ve avcuların dünyası!

Hey, büyük balıkların dünyası!

VI.

Bildiriler yazılmış ancak, partinin daha esaslı işlere ihtiyacı var. Her şeyden önce bir program ve tüzük, siyasi ilişkiler ve örgütsel çalışmalar gerekiyor. Bu işlerin bir kısmı bitmeden Beyrut'u terk etmek olmaz. Ancak Memduh Selim Bey'in aklı ve yüreği bir çift aşk güvercini gibi her gün, her saat kanatlanıyor, sınırları aşmış bir Çerkez evine gidiyor, evdeki uzun saçlı, güzel-güzel kızın omuzlarına konuyor.

Yüreği ve aklı, iki aşk güvercinine dönüşmüş, ötüyor uçuyor, hal hatır soruyor, öpüşüyor, sevişiyor. Yüreği ve aklı zaman, mekân tanımıyor. Özlem, boğazını kement gibi sıkıyor. Güvercinler, öttükçe ötüyor, uçtukça uçuyor.

Şimdi o anlardan biri. Memduh Selim bey ve arkadaşları oturmuş, son olaylar ve ülkedeki gruplardan konuşuyorlar. Toplantıda alınacak kararlardan sonra ülkeye adam gönderilecek.

Aşk güvercinlerinin diliyle, onların şimdi konuştuğu dil farklı, birbirinden uzak iki dil sanki. Biri beden ve ruh üzerine, öteki siyasi, askeri prensip ve kurallar üzerine.

Dilleri birleştirmek gerekiyor. Ama nasıl?

1925 başkaldırısının bastırılmasından sonra silahlı Kürt grupları dağıldılar. Onlar şimdi bölük pörçük bir halde, öndersiz savaş sürdürüyorlar. Ülkenin her tarafına dağılmışlar. Bir araya getirilebilirlerse büyük bir ordu olacak.

"Partinin önderliğinde bu grupların birleşmesi lazım"

Güç olmak için, geniş, halkçı ve modern bir devrim için bu şart. Bu birlik ilk adımdır. Ancak nasıl?

"Memduh Bey nasıl?"

“Mirim dillerin birliği... Pardon... Grupların birliği iki şekilde sağlanabilir.”

Yüzü kızarıyor, üzülüyor ve utanıyor. Hayırsız sevda, aşk güvercinleri böylesi günlerde uslu durmalı, bir yere kanatlanmamalı, onu rahatsız etmemeli.

“Bize asker, subay ve komutan lazım. Eğer biz gerçekten savaşmak istiyorsak, o vakit savaşın kurallarını bilen, işinin ehli kimselerin önderlik yapması lazım. Mesela benim gibiler, böyle bir şey yapamaz. Ağa ve aşiret reisleri de bu işi yapamaz.”

Konuşmalar, sözler son derece ciddi. Gülüşmelere, şaka-laşmalara ara verilmiş. Celadet Bedirhan hariç herkes bıyıklı. Birbirinden farklı bıyıklar ve ortak bir kader. Geniş, çizgi dolu alınlar. Artlarında ölüm ve darağaçları, önlerinde sis ve duman. Önlerinde 20. yüzyılın fırtına ve rüzgârları. Zincire vurulmuş bir yaşamın, ortak bir sorumluluğun fırtına ve rüzgârları. Gurbet ellerde bir hayatın hüznü. Yani telaşlı ve aceleci bir yüzyıl ile bu bir avuç insan.

Ağır yük insanları.

Memduh Selim Bey’in arkadaşları durumun farkında. Onuru ayaklar altına alınan bir halkın kaderinin, sorumluluğunun omuzlarına düştüğünü biliyorlar. Birçok arkadaşları öldürülmüş. Onlar da Azrail’in keskin kılıcının gölgesinden geçmiş.

Evet, Azrail’in keskin kılıcı. Azrail’in kılıcı başlarının üzerinde asılı.

Tarihlerinin gelişimini engelleyen, işte Azrail’in bu keskin kılıcı. Yalan, sahte bir tarih kurarak onları, dünyaya kabul ettiren de yine bu kılıç.

“Bu gelişmelerin önünün alınması gerekir. Atacağımız bu yeni adım, tarihimizin üstüne çekilmiş siyah perdeyi yırtmalı; bizi, tarihimizi aydınlığa kavuşturmalı.”

“Tarihi aydınlığa kavuşturmak” için de çok yanlılık, her imkândan, her fırsattan yararlanmak gerekli. Her koşul altında, her mesele üstünde çalışmak. Evet, savaş, savaş kurallarıyla kazanılır. Savaşı etkileyecek her aracı işler hale getirmek gerekli.

VII.

Beyrut. Birbirine karışmış dinler, kültürler ve diller şehri. Yani yürek zenginliği. Doğu ve batı arasındaki köprü. Fantazinin sınır tanımayan renkli ormanı, İnsanın, tabiatın mütevazılığı, cömertliği. Ortadoğu'da oyun, hile ve desise arenasında bir gökkuşağı. Memduh Selim Bey'in yakasına özlem yapışmasaydı, aşkı ve büyük hülyaları olmasaydı buraya yerleşebilirdi; ama şimdi o konuk, yüce amaçlar için burada bulunan bir konuk...

Beyrut günleri, Memduh Selim Bey için Beyrut'un kendisi kadar renkli. Uğraşlar, her şeyden kutsal görev ve sorumluluklar. Uykusuz geceler, bazen çalışmadan dolayı bazen de eğlenmeden. Keman ve şuh Rum kızlarının sesleri. Dost ve arkadaş görüşmeleri. Uzak yerlere mektuplar. Lübnan'ın hakimi Fransızlarla görüşmeler.

"Monsieur Memduh Selim. Vous ne voulez pas un peu de pernod?"

"Oui, merci monsieur... Arkadaşları ziyaret ve eğlenmek için Beyrut'tayım. Başka bir şey için değil. Bilirsiniz, Ortadoğu'nun bütün yolları Beyrut'a çıkar. Yürekler burada coşuyor."

Fransız yöneticilerinin yanında. Fransızlar burada ne aradığını merak ediyorlar.

Öte yandan Memduh Selim Bey'in coşkulu yüreğinde özlem. Özlem nerdeyse nefesini kesiyor, aşk güvercinlerini kanatlandırıyor sürekli, aralıksız.

Ceylan. Ceylanım!

Güleç yüz. Saman sarısı saçlar güneş ışınlarıyla eş. Kıvılcım ve şavk. Gülüşü eksik olmayan masum gözler.

Sen olmasaydın, yoluma çıkmasaydın, bu kadar musibet ve belaya karşı nasıl direnirdim?

Yanık, korunaksız, muhacir orta yaşlı bir yürekte sevda kıvılcımları...

Coşkun bir yürekle, dumanlı bir kafayla, aydınlık Beyrut gecelerinde yürüyüş. Karış karış Beyrut'un sırrını aramak. Bir eğlence yerine yönelmek. Sevda kıvılcımlarının etkisiyle, tasasız kedersiz... Rakı, cacık, mezeler ve müzik... Ve her şeyin üstünde kuşkusuz bir keman sesi.

Traaay laaa laaaay trayyyy...

VIII.

Aydınlık bir gecede, Beyrut'ta büyük bir gazino. Gece devrilmiş. Arap rakkaseler, zarif bedenlerini kıvırıyor. Rakkaselerden uzakta, geniş bir masa ve masada Memduh Selim Bey, Celadet Bedir Han Bey ve birkaç arkadaşı. Masa kalabalık. Boş şişelerin sayısı çoğalmış. Böylesi geceler onlar için bir kaçış yolu. Yorulduklarında, solukları kesildiğinde, omuzlarında ağır bir yük hissettiklerinde, kendilerini böylesi gecelerin koynuna bırakıyorlar.

Celadet Bedirhan Bey Almanya'dan konuşuyor, endüstri ülkesinden, kapitalden, sayısız fabrikadan, klasik müzikten, operadan, disipline edilmiş insanlardan, kısrak gibi kadınlardan, çöken ekonomiden, "Bir Amerikan doları, evet tek bir Amerikan doları 100 bin Alman markıdır" ve sosyal demokratların, komünistlerin ve nasyonal sosyalistlerin kavgasından konuşuyor.

"Korkum o ki, Goethe ve Beethoven'ın ülkesi batsın.."

Yan masalar tıklım tıklım. Yerlerde sürünen beyaz fistan ve entarileriyle Araplar, askeri üniformalarıyla Fransızlar, ince narin Fransız kadınları...

Ve masaların arasında dolaşan yaşlı bir kadın. Kolunda gül dolu bir sepet. Kadın gül satıyor. Masadan biri kadına sesleniyor. Kadın sevinçle gelip sepetini masaya bırakıyor. Kadını çağıran yeni açılmış diri bir gül seçip Memduh Selim Bey'e uzatıyor.

Herkes gülüyor. Memduh Selim Bey de gülüyor.

"Teşekkür ederim mirim ancak niçin, hangi sebeple?"

"Memduh Bey, uçmaya başlamış yürek gül ister. O bahtiyar yürek gül ister, ona gül yakıştır."

Gülüşmeler, yeniden kutlamalar, yeniden muzip güvercinler. Yine uçuyorlar. Ceylan. Dost ve arkadaşlar, boğazında düğüm-
lenen bir mutluluk hıçkırığı. Kadehler kalkıyor.

“Mutluluğumuzun şerefine.”

Bir kaşık cacık. Yine kadehler...

“Memduh Bey’in şerefine.”

“Memduh Bey nişanlından hiç söz etmedin.”

“Nesinden söz edeyim mirim? Onunla görüştüğünüzde ken-
diniz karar verirsiniz.”

Memduh Selim Bey fazla laftan hoşlanmıyor. Sessizce onlara bakıyor, konuşmuyor. Şimdi yeniden gençliğine gidiyor ve o zamanlar okuduğu bir şiir kitabını arımsıyor: Küçük bir şiir kitabı. “Adı neydi kitabın sahiden?” Kitapta melek bir kıza methiyeler. Baştan sona imrenülecek bir üslupla, nakış gibi işlenmiş sözcük-
lerle. Uzun uzadıya. Ancak hepsi boş ve ruhsuz... Sessiz ve yavan. Yani güzellikleri yok eden fazla sözler.

“O dünyanın en güzel kızıydı, o zerafet bahçesiydi... Latifti, narindi, ele avca sığmazdı, şuhtu...” Böylesi güzel ama fuzuli laflar.

Yaşamı boyunca böyle ruhsuz sözler işittiğini hatırlamıyor. O gün bugün güzellikleri tanımlamada daha dikkatli, daha cimri davranıyor. Bu konularda az konuşuyor; seçtiği kelimelere dikkat ediyor.

“Mirim bir gün bana gelin. O gün nişanlımı da görürsünüz. O güzeldir mirim, güzel. Sadece bu sözcüğü yakıştırıyorum ona: Güzel... Her şey kendi tadında güzeldir. Onun için tatlar, fazla sözle ne haram edilmeli, ne ziyan.”

IX.

Tak, tak, tak.

Kapı sesi. Memduh ve Celadet Beyler'in kaldığı otel odasının kapısı çalınıyor. İkinci vakti. Güneş, ufuk çizgisiyle denizin birleştiği yerde kızıl bir kor olmuş, parlıyor. Güneş batmaya, Beyrut ise, geceyi karşılamaya hazırlanıyor. İki dost, balkonda oturmuş bir rapor üzerine çalışıyorlar. Kürtlerin uğradığı baskılar üzerine bir rapor; Cemiyet-i Akvam'a gönderilecek.

Birbirlerine bakıyorlar.

"Acaba kim olabilir?"

"Kimsin?"

Türkiye'den peşlerine ajan takıldığını, öldürülebileceklerini duymuşlar. Yeniden birbirlerine bakıyorlar. Balkondan kalkıp odaya geçiyorlar. Yastık altlarına ellerini sokuyorlar. Siyah ağır tabancaların kabzaları. Namluda mermi. Kapıya doğru gidiyorlar. Yavaş yavaş, eller tetikte.

Tak, tak, tak.

"Kardeşler, biziz biz."

Tanıdık yüzler. Ölüm kalım arkadaşları. Savaş ve barış dostları. Elllerinde büyükçe paketler. Kocaman, yürekten gelen bir sıcaklık.

"Çekin sandalyeleri, balkonda oturalım. Oturun siz, ben kahve söyleyeyim."

Memduh Selim Bey aşağıya, resepsiyona iniyor.

Odaya geri döndüğünde, arkadaşlarını hâlâ ayakta beklerken görüyor. Ona bakıp gülüyorlar. Ne olmuş, neden gülüyor

bunlar? Odadaki havadan bir şeyler olduğunu sezinliyor. Ama ne? Celadet Bey'e dönüyor:

"Meraktan çatlamamı mı istiyorsunuz? Anlatın bakalım sorun nedir?"

Paket. Masanın üzerindeki paketler.

"Buyrun Memduh Bey."

En büyük paket. Üzerinde Fransızca bir yazı. Paris. Fransa'dan gelmiş belli. Açılıyor. Bir takım elbise. Siyah, çizgili ceket, pantolon ve yelek.

"Öbür paketi de aç."

O pakette de aynı yazı. İki beyaz gömlek ve dört ipek kravat. Parlıyorlar. Şimdi ne demesi gerekiyor? Hiçbir şey. Sadece dostlarına bakıyor.

"Son paketi de aç."

Bu en küçüğü. Bir çift iskarpin. Siyah, parlak.

"Arkadaşlar, ah arkadaşlar."

Mutlu. Bir çocuk gibi heyecanlı. Yanakları kızarmış. Tutamıyor kendini, sarılıp teker teker öpüyor.

"Siz ne iyi arkadaşlırsınız..."

Bunu diyemiyor. Sadece onlara bakıyor. Gülüyorlar.

Ancak daha iki paket var. Yatağının üzerinde duruyor. "Onlar da kız kardeşimiz için."

Kız kardeşimiz. Yani Memduh Selim Bey'in nişanlısı. Yani Feriha.

Ceylan.

"Arkadaşlarım!"

X.

Otel odası. Sabah erken. Tatlı bir uykuda, tatsız rüyalar. Rüya denizinin dalgaları, Memduh Selim Bey'in üzerine geliyor. Karışık olaylar, renkler ve cisimler.

Bir çift güvercin. Karbeyazı. Güvercinler, uzak bir yerden, yabancı bir pencereden kanatlanıyor. Gece, ayın şavkı her yere vurmuş. Yıldızlar göz kırpmıyor, oynuyor. Yüksekten, çok yüksekten uçuyorlar. Yıldızlar el sallıyor onlara. Vadiyle koyakları, dereyle ırmakları, çölle dağları arkalarında bırakıyorlar. Güvercinler nereye uçacaklarını biliyorlar. Uçtukları yerlerde çevre renk değiştiriyor. Yıldızlar ve ay onlara hoşçakalın deyip batıyor. Önlerinde doğuda, geçit vermez dağların orada güneş, ışınlarıyla selamlıyor onları. Güneş yavaş yavaş üzerlerine doğuyor.

Uçuyorlar. Kanatları yavaş yavaş inip, kalkıyor. Yumuşak yumuşak, sonsuz göğün bağrında, kalın bulut kümelerini yırtıp uçuyorlar.

Geçit vermez yalçın dağlar silsilesine ulaşıyorlar. Altlarında yarılar, uçurumlar, dev kayalar. Dağların başı bulutlara gömülmüş, sise boğulmuş. Ve kar. Şimdi tanıdık dağlar. Ata yurdu. Güvercinler şimdi tanıdık bir coğrafyadalar. Dağlara doğru alçalıyorlar. Dağlar yavaş yavaş arkalarında kalıyor. Bir göl ya da bir deniz. Dağlardan sonra büyük bir göl görünüyor. Çok büyük bir göl.

Evet, tanıdık bir göl, bu göl Van Gölü.

Güneş ışınları gölde şavkıyor ve altın sarısı bir renk saçıyor. Gölün ortasında küçük bir ada. Adaya doğru uçuyorlar. Birkaç

harabe ve yıkılmış evler. Güvercinler bir harabeye konuyor. Tanıdık yerler. O güzel binalar şimdi harabe olmuş. Güzel ada şimdi sessiz bir çöle dönüşmüş.

Güvercinler birbirine bakıyor; gagalarıyla tüylerini tarayıp yeniden havalanıyor. Gölün doğusuna doğru kanat açıyorlar. Güneşin yuvasına doğru. Güneş şimdi önlerinde, yaklaştıkça sıcaklık artıyor. Yeni bir gün. Sıcak bir gün, berrak bir su, beyaz bulutlar. Her şey, her şey şimdi şuh bir güzelliğin içinde deviniyor.

Su kenarına ve yanındaki ormana bakıyorlar. Vahşi, bakımsız bir orman. Ormana doğru alçalıyorlar. O kadar alçaktan uçuyorlar ki, bazen kanatlan ağaçlara çarpıyor. Bir süre ormanın üzerinde uçuyorlar. Yeni bir şey çıkıyor karşılına: Ağaçların arasında güzel, küçük bir ev. Eve doğru alçalıyorlar. Anlaşıyor ki; aradıkları, bu ev. İki katlı, beyaz bir ev. Gül ve çiçek bahçesi.

Bahçede bir kadın. Uzun saçlı, hoş bir kadın. Yüzü tanıdık. Gözler? Evet, gözler de tanıdık. Buğday renginde. Gözler güvercinlerle buluşuyor... Mutluluk. Güvercinlerde başarmanın sevinci, birbirine bakıyorlar. Evet, burası geleceklere yer. Evet, bu selam getirecekleri ve omzuna konacakları kadın. Artık menzile ulaştılar sayılır, ancak kadının omuzlarına konmak için iki kanatlık mesafe var daha...

Ancak...

Yangın, ateş.

Bir anda nerden çıktığı belli olmayan bir yangın ormanı sarıyor. Güçlü, kuvvetli bir yangın. Güvercinler irkiliyor, bilinçsizce havalanıyor. Orman tutuşuyor. Kadın? Ev? Ateş bütün ormanı sarıyor. Kadın korkuyla çevresine bakıyor. Ne yapacağını bilmiyor. Ateş etrafını sarıyor. Gözleri güvercinleri arıyor. El sallıyor onlara. İmdat! İmdat!

Zavallı güvercinler ne yapsın? Ellerinden ne gelir? Gür ateşin lavlarını yarıp yetişmek istiyorlar; ancak nafile. Yazık, çok yazık. Ah... Bir daha. Hayır, olmuyor. Çaresiz kalıyorlar, bir olup kadının ardından ateşe dalıyorlar. Ateş gittikçe harlanıyor.

Kadın sağı sola koşuyor. Olmuyor. Ateş etrafını sarmış. Ah... Güvercinler sağı sola uçuyor. Bir çıkış yolu arıyorlar, ancak ateş izin vermiyor.

Birden bu kızıl cehennemde bir şeyler oluyor. Göğün her tarafından kartallar peydah oluyor. Leş kargaları, yani güvercin düşmanları. Siyah, beyaz, benekli, envayi renkte kartallar, kargalar, şahinler, doğanlar. Sürü sürü güvercinlere saldırıyorlar. Ateş, kartal, kadın, çaresizlik, korku, ölüm ve sıcaklık. Hayır, hayır, hayır. Kartal sürülerinin ardı arkası kesilmiyor. Geliyorlar; iğrenç sesler çıkararak geliyorlar.

“Hayır, hayır, hayır.”

Kötü rüyalar Memduh Selim Bey’in peşini bırakmıyor, irkilerek uyanıyor. Celadet Bey de sesine uyanıyor. Memduh Selim Bey’in pijaması terden sıırılsıklam. Titriyor.

“Ne oldu kardeşim:”

“Sorma mirim, hayırsız düşler, kâbuslar peşimi bırakmıyor.”

Ayağı kalkıp ışığı yakıyor. “Kusuruma bakma mirim.” Paketten iki sigara çıkarıyor. Birini yakıyor, ötekini arkadaşına uzatıyor.

XI.

Ertesi gün. Memduh Selim Bey oturmuş mektup yazıyor. Çerkez arkadaşına, müstakbel kayınpederine. Aslında nişanlısına yazmak geliyor içinden; ancak bu geleneklere uymuyor. Her ne kadar geleneksel yaşam kalıplarını kırmış bir aile dahi olsa; olmaz, yakışık kaçmaz. Şimdi burada, dün geceki hayırsız düştenden sonra her koşul altında sesini kayınpederine ve Ceylan'ın evine ulaştırmak istiyor.

Ancak usulüne uygun. Nasıl?

Ne yazmalı: Kafası ve beyni bugün virane bir kütüphane gibi. Kelime ve cümleler iç içe geçmiş, karışmış. Elinde kalem, kâğıda bakıyor. Avcılık? Evet, ona şimdi kelime avcılığı gerekli.

Gülüyor. Geçmiş günleri anımsıyor. İstanbul'daki yılbaşını. Kar ve kar taneciklerini. Kar tanecikleri eşliğinde çabuk çabuk yürüyüşünü. "Güzel bir yılbaşıydı." Aynı o yılbaşı gibi avlanmak istiyor. Ancak bu kez avlamak istediği şey, kar tanecikleri değil, kelimeler. Öyle kelimeler ki, ak kâğıt üzerinde meramını anlatabilsin, Ceylan, anne ve babası yüreğinin sesini duyabilsin.

Düzgün bir mektup olmalı. Ne kısa, ne uzun... Ne çok sıcak, ne çok soğuk. Ne çok ağır, ne çok hafif... Ölçülü, geleneklere uyan, edepli bir edebiyat içermeli.

Ancak güzel kaleminin ucuna hiçbir kelime gelip takılmıyor. Her zaman rahat rahat kâğıt üzerinde oynayan o kalem, bugün sanki topallıyor. Eğer mektup Ceylan'a yazılmış olsaydı, kâğıt çoktan dolmuştu. O zaman kalemin keyfine diyecek bir şey olmazdı. Ancak şimdi?

“Aziz mirim!”

Sonra?..

Hayır, olmuyor. Kafası karmakarışık. Beyin istediği gibi bir mektup üretmiyor. Bir tek selam kelam. Hal hatır, havadan sudan. Beyrut’un güzelliği. “İyiyim, keyfim yerinde. Yakında döneceğim. Bir süre sonra oralardayım.” Yeniden selam kelam. Ve? Ve. “Feriha’ya çok selam ederim, güzel gözlerinden öperim” Mektubun en önemli yeri. “Güzel gözleri” Güzel? Hayır, güzel kelimesi fazla, mektuptan çıkartılmalı.

Birkaç saatlik boğuşmadan sonra mektup bitiyor. Mektuptaki kelimeler Memduh Selim Bey’in yüreğinden uzak kelimeler.

XII.

Beyrut'taki son günler. Halil Rami Bedirhani Bey'in evi. Süreyya, Kamuran ve Celadet Beyler'in amcası. 1840'lı yıllardaki Bedirhan Bey ayaklanmasının lideri Bedirhan Bey'in oğlu. Kürt davasının adamı. Osmanlı devlet adamı. Malatya'nın eski Mutasarrıfı. Türkiye'de yeni kurulan rejimin muhalifi. 1923'de Mustafa Kemal ve arkadaşlarınca ülkeden sürülen 150 kişiden biri. Gurbet ellerde vatan hasretiyle uçuşan bir yürek. Memduh Selim Bey'in çok eski arkadaşı.

Ülkeye gönderdikleri arkadaşları geri dönmüşler. Tanrı bu kez sırt çevirmemiş onlara, işleri yolunda gitmiş. Yeni başkaldırının karargâhı ve lideriyle yüz yüze gelmişler.

Başkaldırının merkezi Ağrı Dağı, yani Ararat.

İsyanın komutanı, mağrur Komutan İhsan Nuri.

"Mirim devrime olan inancım şimdi daha da arttı. Yedi diyar gezilse bile, İhsan Nuri gibi bir lider bulmak zordur."

Ağrı ve İhsan Nuri. Azrail'in kılıcı önünde çelikten iki esaslı halka. Zaman ve olaylar bir heykel gibi biçimlendiriyor yaşamını. Şimdi Ağrı ve İhsan Nuri de yaşamundaki yerlerini almaya hazırlanıyorlar. Zaman ve olaylar, yani tarih ve talih. Bir yandan tarih renkli ağını örüyor; öte yandan talihi nakışlanıyor.

Umut ateşi şimdi Ağrı Dağı'nda harlanıyor. Eli silah tutan insanlar, güçler o ateşe doğru yola çıkmış bile.

"Ülke kaynıyor. Halk Şeyh Sait ve 50 arkadaşının sonunu unutamıyor. Herkes intikam peşinde. Kin ve korku birbirine karışmış..." Konuşmalar uzuyor. Yeni planlar yapılıyor. Umut, sanki bu gece bir tablo; Halil Rami Bey'in duvarlarını süslüyor.

Konuşmalardan sonra hep birlikte akşam yemeğini yemek üzere evden ayrılıyorlar. Kapıdan çıkmadan önce Halil Rami Bey eski arkadaşı Memduh Selim Bey'e dönüyor:

"Memduh Bey evlilik ne zaman? Ne zaman şöyle görkemli bir düğün yapacağız?"

Düğün ve evlilik?

Bedenlerin birleşme kapısı. Aşk ve şehvet çadırı. Soyun sürmesini sağlayan kutsal mekân. İnsanlığın en eski geleneği. Memduh Selim Bey için de güvercinlerle Ceylan'ın kavuşması. Sıkıcı, soğuk gecelerin son bulması. Bir evde küçük bir cennetin yeniden yaratılması. Bitmez dert ve belalara karşı sıcak bir sığınak.

Ama ne zaman?

Seslerden birine kulak vermeli. Yüreğinin sesine kulak veriyor, ardından da beyninin sesine. Yüreğinin sesi, beyninin sesine düşman. Şimdi hangi ses? Hangi sese daha çok kulak vermeli? Sesler karşılıklı duruyor, onları ölçüyor.

"Mirim bilmiyorum. Doğrusu bilmiyorum. Şimdi böyle gurbete düştük. Devir, insan ve ilişkiler, tüm tanıdık şeyler yerini yabancı şeylere bıraktı. Bilmiyorum. Önümüz açık değil. Sis ve dumandan bir şey görmüyorum. Sonra yeni bir çalışmaya başladık."

Memduh Selim Bey, Halil Rami Bey'in güçlkle duyabileceği bir sesle konuşuyor.

"Fakat Memduh Bey, mücadelen evliliğinin önünde engel değildir?"

"Biliyorum mirim, biliyorum. Ancak kimsenin günahına girmek istemiyorum."

Hem biliyor, hem bilmiyor. Bunları söylüyor ancak yüreği burkuluyor. Şimdi yüreğinin değil, aklının sesini dinliyor. Şimdi konuşan yüreği değil, aklı. Çoğu zaman aynı sesi veren yüreği ve aklı, şimdi ise birbirlerinden uzaklaşmışlar; her biri başka bir şey istiyor. Birbiriyle çatışıyor.

Niçin? Nereye kadar?

XIII.

“Şimdi sıra İskender Bey’in.”

Xoybûn Partisi’nin kuruluş çalışmaları sona eriyor. İlk adım atılıyor. Görevler dağıtılıyor. Peşinden gelecek adımlar için, yeni arayışlara girişiliyor. Yarın öğleden sonra yola çıkacaklar. Herkes yerine gidecek. Yeni bir umutla, yeni bir heyecanla. Şimdi dağılmadan önce son toplantıyı yapıyorlar. Toplantıda Halil Rami Bey, sıcak ve yumuşak bir konuşma yapıyor. Bilge, gün görmüş bir kişinin üslubuyla, 1900’lerin başlangıcından, eski tecrübelerden, Kürtlerin dağırıklığından ve omuzlardaki ağır yükten söz ediyor. “Bu denli bahtı kara bir ulus, bu kadar çaresiz başka bir halk kalmadı yeryüzünde. Her biriniz artık halkımız için göklerde parlayan birer yıldızsınız.”

Şimdi İskender Bey konuşacak. İskender Bey?
İskender?

Büyük İskender. Aristoteles’in öğrencisi. Yunan ve Makedonya’nın hakimi. Savaş ustası. İranlı Dara’nın hem dostu, hem düşmanı. İran dil ve kültürünün tutkunu. İskenderiye’nin kurucusu. Babilon, Susa ve Persepolis kentlerinin hakimi. İran ülkesinin hükümdarı. Güzel kız Rohane, yani Kral Dara’nın kızının kocası. İran ve Yunan kültürlerinin birliğinin savunucusu. Doğu ve Batı arasında altın bir köprü.

İskender Bey?

Sülalesinin nazlı evladı. Kadim kent Van’ın selvi boylu delikanlısı. İstanbul’daki Kürt gençlerinin efendisi. Galata meyha-

nelerinin müdavimi. Güzel seslerin tutkunu. Rakı içmenin ustası. 1912’de kurulan, İstanbul Kürt Öğrenciler Birliği HÊVÎ’nin kurucu üyesi. 1918-19 JİN dergisinin Sorumlu Müdürü ve yazarı. “İçtimai Teşkilat” ve “Kürt Teali Cemiyeti”nin kurucu üyesi. Sürgünde bir derbeder, bir avare. Aşk âşığı. Aşk güvercinlerinin sahibi. Ve şimdi de *Xoybûn*’un kurucu üyesi. Bir aydın, hem doğulu, hem de batılı...

Yani Memduh Selim Bey.

Memduh Selim Bey şimdi İskender Bey. Şimdi Büyük İskender’in adını taşıyor. Toplantıya katılanların hepsi artık iki kişi. Memduh Selim Bey, artık Memduh Selim Bey ve İskender Bey.

“İskender Bey.”

İskender Bey, ayağa kalkıp kürsüye doğru yürüyor. Henüz kürsüye varmadan, günlerden bir İstanbul günü düşüyor aklına. Düşüncesi onu İstanbul’a götürüyor. Tarih ağlarını örüyor, bazen aynı renklerle. Yıl 1913... İstanbul, Şehzadebaşı... Kürt örgütü HÊVÎ’nin merkezi. Toplantı var. Salon ağzına kadar dolu. Birçok Kürt ilinin milletvekilleri ve konuklar var. Memduh Selim Bey örgütün sekreteri sıfatıyla kalkıp konuşuyor. Konuşmasında birçok Kürt ileri gelenini de eleştiriyor, yürüttükleri mücadeleye destek vermedikleri için. Milletvekilleri karşı çıkıyorlar. Tartışma kızışıyor... “Öğrenciler de herkes gibi, dava için mücadele etmeliler...”, “Hayır, öğrenciler sadece okumalı, burunlarını böyle şeylere sokmamalıdırlar..”

Konuşmalar bu minval üzere sürürken, Memduh Selim Bey elini burnuna götürüp gülüyor. “Zavallı burun... Ne zamandan beri böyle şeylere bulaşmışsın kimbilir?”

Bu arada Halil Ramî Bey de kalkıp konuşuyor. Oysa gençleri dinlemeye gelmişti. Milletvekillerinin konuşmalarından sonra tutamıyor kendini ve söz alıyor.

“Memduh Selim Bey ve arkadaşları doğruyu söylüyor. Onları desteklememiz lazım. Onlar halkımızın yüz akıdır.”

Şimdi yıl 1927. Az önce Halil Rami Bey konuşmuştu. Şimdi de o konuşacak. 1913 ve 1927, 14 yıl, kan, binlerce ölü, yaralı ve şehit. Karanlık günler. Yeraltı ve yerüstü şeytanlarının günleri. Azrail'in kılıcının günleri. Bir dünya savaşı ve iki Kürt ayaklanması. Umutlarının kırılması. Binlerce, milyonlarca yalan. Kocaman yalanlar, egemen devletlerin anlatılmaz yalanları.

Bazen tarih aynı şekilde tekrarlınsa da, bazı değişiklikleri mutlaka taşıyor bağrında. Bazen gözle görülen değişiklikler, bazen de görülmez. Şimdi görülmeyenler bir yana, görülenler şunlar: 1913 yılında İstanbul'da *HÊVÎ*'nin toplantısında o gün bir araya gelen gençlerin birçoğu öldürüldüler, "yüz aklarımızın" sayısı her geçen gün azaldı ve kalanlar da bugün Beyrut'ta kanatlanıp "yıldız"laştılar. O günün Memduh Selim'i, Memduh Selim Bey oldu ve bugün de İskender Bey. Saçlarına aklar düştü, alın ve gözaltlarındaki kırıksıklıklar çoğaldı, derinleşti.

Burnu? Burnu o gün bugün daha da uzadı ve daha çok işlere karıştı.

Bir şey daha: O günden bugüne konuşması biraz daha yumuşadı, kelimeler biraz daha ısındı, süsten arındı, duygular ağır bastı.

Şimdi de böyle bir konuşma için kürsüde. İki elini masaya koymuş, hafif yana kaykılmış, dudağının kıyısında bir gülücük, arkadaşlarına bakıyor ve yumuşak sözcükleri ardı ardına diziyor. Seçilmiş kelimeler usta bir kuyumcunun elinden çıkmış gibi, odaya tatlı bir sıcaklık, bir güven havası yayılıyor.

Konuşması uzun, renkli ve örneklerle dolu. İçinde her çeşit insan, her şey var. Sultan Abdülhamit'in hafiyeleri, Selahaddin-i Eyyubi'nin savaşçıları, Marki de Sade'nin orospuları, Brütüs'ün ihaneti ve eski Roma gladyatörleri, Süphan Dağı'nın geyikleri ve *Siyabend û Xece*, *Ehmedê Xanî*'nin sözcük ustalığı, Botan Beyi Bedirhan'ın, Nehrili Şeyh Übeydullah'ın, oğlu Seyid Abdülkadir Bey'in ve ak sakallı Şeyh Said'in mirası... Ve sonunda da Zerdüş'ten birkaç dize:

*Düşüncenin yaratılmasında, birbirinin ikizi iki cevher vardır.
Biri iyilik, biri kötülük, hem düşüncede, hem konuşmada
Bilge kişi iyiliği seçer, işte, düşüncede ve konuşmada*

XIV.

Son gün.

Güzel bir enstantane. *Xoybûn* kurucuları, yeni kıyafetleri içinde bayram çocukları gibi yan yana dizilmiş. Duruşları da bayram çocukları gibi, biraz acemi; sert, bakışları ciddi. Yabancı biri görse, bunlar niye böyle dizilmiş, diyecek.

Yaşını başını almış bu adamlar ne yapıyor böyle?

Bir fotoğrafçının önünde dizilmiş fotoğraf çektiriyorlar.

Beyrut günlerinden güzel bir anı. Umut tohumlarının ekildiği bir zaman diliminin fotoğrafı. Ve kuşkusuz şu ünlü Osmanlı deyimi: "Geçmiş zaman olur ki hayali cihana bedel."

Henüz vakitleri dolmamış. Henüz bugün düne dönüşmemiş. Ancak onlar deneyimlerinden biliyorlar, günün birinde birbirlerine, dünyaya, yaşama Allahaismarladık demek zorunda kalabilirler. Giriştikleri mücadelenin kuralları böyle. Kuralları ölümü de yaşam kadar düşünmeyi gerektiriyor. Elbette savaş yaşam içindir ama ölüm de yamaçta dolaşır. Fotoğraftakiler, bunu çok iyi biliyor, ölümsüz bir anıyı geride bırakmayı bu yüzden istiyorlar.

Onlar; bazıları aydın, bazılarıysa ağa ve şeyh. Bazıları 20. yüzyıl kentlerinden, bazıları ise dünyadan habersiz köylerden. Bazıları aşk nöbetine yeni tutulmuş, bazıları aşkın ne olduğunu bile bilmeden çoluk çocuk sahibi. Her biri bir taraftan, bir sudan.

Günler ve aylar berrak bir su gibi devindi. Şimdi ayrılık vakti. Her biri kendisine göre bir şeyin özlemiyle tutuşmuş. Kara gözlü çocuklar, evin ve çadırlarının direği kadınlar, bereketli

topraklar, rahvan atlar, kız gibi tüfek ve tabancalar, yalçın dağlar, beyaz tenli, dolgun memeli kızlar, mukaddes kitaplardaki ayetler, hadisler, mürekkep kokusu, kitaplar, Fransız *calvadosu* ve Paris'te *Quartier Latin!*..

Ve uzun saçlar, buğday gözler...

Onlar bugün öğleden sonra, yeni görevlerinin sorumluluğunu sırtlayarak yurtlarına dönecekler.

"Kardeşim Memduh Bey, buyur yanıma otur."

"Hayır mirim, teşekkürler, yerim iyi."

İki gruba ayrılmışlar; bir grup ayakta, öbürleri çömelmiş. Memduh Selim Bey ayakta. Celadet Bedirhan Bey, ön tarafta oturmasını istiyor. Hayır, teşekkürler. Memduh Selim Bey, ön sıraları sevmiyor.

"Her şey gönlümüzce olsun."

"Rahmetini esirgemeyen ulu Tanrı bizimle ve halkımızla olsun."

AŞKIN GÖLGESİNDE

I.

Tray la laaay, traaay, traaay, laaa... Özlenen yumuşak ses.

Kaç gün, kaç ay geçti aradan? Sanki yüzyıl. Ama artık... Artık özlem ve hasret geride kaldı. Özlemini çektiği o sımsıcak ses, usul usul kulaklarına ve yüreğine doluyor.

Küçük kent: Antakya. Küçük kentte, küçük bir mahalle. Küçük mahallede küçük bir ev. İkinci vakti.

Memduh Selim Bey Ceylan'ın babasının evinin önünde. Uzun saçlı sevgiliye açılan kapının önünde, ellerinde paketler, bir süre duruyor. Sis her yanı kaplamış, sokaklar, yollar çamurlu. Kış yağmurları.

Bakalım beni hemen tanıyabilecekler mi?

Karışık duygular. Şüphe, korku, heyecan. Tak... tak... tak...

Kapı açılıyor. Hayır o değil, annesi. Dindar kadın. Törelere geleneklerin orta direği. Ceylan'ın gölgesi, kanatları. Merak dolu bakışlarla misafire bakıyor. "Beni tanıdınız mı?" Yuvarlak yüzünü daha da yuvarlaklaştıran bir mimikle gülüyor. "Memduh Bey, Memduh Bey!. Buyur içeri gir. Hava soğuk, dışarıda durma."

İçerinin sıcak havası. Sıcak yemek kokusu. Ceylan'ın annesi önde, o arkada, oturma odasına gidiyorlar. Oda tanıdık; her şey bıraktığı gibi, değişmemiş. Diğer odaların kapıları kapalı. Hal hatır, iyilik güzellik. Geçen günler. Lübnan ve Beyrut. "Oralara gideli çok oldu Memduh Bey. Döneceğine inanmıyorduk." Şaka. Şaka? Biraz şaka, biraz da tehdit. Tok bir kahkahanın ardında bir kaynana bakışı.

Kendilerinin de iyi olduğunu söylüyor. Uzak diyarlardan misafirleri varmış... İstanbul'dan.

"Mirim?"

"O da iyidir. Birazdan gelir. Öğretmenlik biraz yoruyor. Neylersin gurbet, gurbetin nefes kesen, bitmez tükenmez dertleri."

Kocakar! Konuşacak birini buldu ya, saatlerce hatta günlerce konuşabilir.

Müzik sesi devam ediyor. Memduh Selim Bey'in geldiğini bilmiyor mu? Ses berrak bir su gibi eve yayılıyor. Canı sıkılıyor. Ama, seslenip çağırıyor, yamacına oturtamıyor; töreler buna izin vermiyor.

"Ah Memduh Bey ah, bu gurbetlik." Yabancı bir kentin insanlarından, yabancı komşulardan, Arap dilinin zorluğundan, Fransız işgali altında olmanın yarattığı acz duygusundan, eşyaların eskimesinden, pahalılıktan söz ediyor.

"Ah Memduh Bey ah, nerede ağzına kadar dolu İstanbul'un çarşı ve pazarları?"

Memduh Selim Bey sesini çıkarmadan dinliyor. Duvarlara, duvarlarda asılı çapraz hançerlere, masaya, sandalyelere, yerdiki halı ve kilimlere bakıyor. Masanın üzerinde yanında getirdiği paketler.

"Sana bir kahve hazırlayayım, yemek de pişiyor."

"Teşekkür ederim, zahmet etmeyin, gideceğim ben."

Mutfağa giderken gittikçe uzaklaşan sesi:

"Hayır, katiyen olmaz. Seni bir yere bırakmayız." Konuşkan, kendine güvenen bir kadın. Sert... Evin komutanı. "Allah bizi ondan, onun öfkeli günlerinden korusun."

Diğer odadan sızan ışık. Akşamın perdesi inmek üzere. Karanlık odada yalnız düşünüyor; yalnızlığı düşünüyor, özlemi. Pencereden görünen dar sokaklar, aceleyle yürüyen insanlar... Şimdi bu karanlık vakitte müzik sesi. Keman aniden duruyor. Kısa bir sessizlikten sonra, yeniden sesler, ayak sesleri.

Ceylan.

Elinde bir lamba. Oturma odasına giriyor. Memduh Selim Bey ayağa kalkıyor. Yavaş yavaş ona doğru yürüyor. Arkasından gelen gölge gittikçe büyüyor. Lambanın ışığı kirpiklerinde, zülüflerinde, saçlarında yansıyor. Yüzü, lambanın aydınlığında kırmızı bir menekşeye dönüşüyor. Kırmızı menekşe, *Bînevşa Narîn* ve Ceylan. *Bînevşa Narîn*, yani *Cembeliyê Hekarî*'nin sevdalısı düşüyor aklına. Şimdi sarı saçlarıyla lambanın ışığı arasında muazzam bir savaş var. Özlem dolu bir gülümseme, dudaklarından, gözbebeklerinden taşarak, Memduh Bey'e sunuluyor.

Ceylan.

"Memduh Abi, hoş geldin."

"Hoş bulduk Feriha."

Lambayı masaya bıraktıktan sonra eller kavuşuyor. O kısacık an, bütün cennetlere bedel. Memduh Selim Bey'in vücuduna bir sıcaklık yayılıyor. Eğer annesi, o töre ve geleneklerin bekçisi yanlarına varmasa, Memduh Selim Bey onu kucaklayacak kollarıyla, içten gelen bir sevgiyle.

"Memduh Bey, buyrun acı kahve. Bak acı kahve içtiğini hâlâ unutmamışım."

Üçü birden gülüyor. Memduh Selim Bey halini hatırlıyor. Hep aynı yanıt: İyi, güzellik. O da Memduh Selim Bey'e soruyor. Memduh Selim Bey kısacık bir cevapla geçiştirmiyor. Şelale gibi akan güzelliklerden, sıhhatinin çok iyi olduğundan söz ediyor. Beyrut'a yaptığı güzel seyahati anlatıyor; aydınlık bir kent, elektriği var, sokaklar geniş ve uzun, bahçeleri çiçekli, denizi temiz, yeşilliği bol... Büyük Fransız, Ermeni ve Yunan mağazaları, alışveriş merkezleri hep Beyrut'ta.

Şimdi konuşma sırası onda. Gelenek bekçisinden sırayı almış sözcükler ardı ardına yuvarlanıyor ağızından. "Arkadaşlar bana yeni elbise ve ayakkabı aldılar. Bu paketi de senin için yolladılar."

Gözleri paketlere gidiyor.

"Memduh Abi, çok sağolun. Arkadaşlarına da teşekkür ederim."

“Arkadaşların niye zahmet ettiler? Hiç gerek yoktu.”

Evin direğinin de bir şeyler söylemezi lazım. Yoksa nasıl töre ve gelenek bekçisi olur? Bir şeyler söylüyor; düşüncesizce... Aslında o da sevinçli, ancak sevincini yerinde olmayan sözcüklerle ifade ediyor... “Hiç gerek yoktu.”

Ceylan’ın babası da geliyor. Kocaman burnunun altındaki bıyıklar balla burulmuş sanki.

“*Monsieur* bıyık.” Adı böyle de olabilir.

Yeniden hal hatır soruluyor; bu kez daha kısa.

Baba, anne, kızları ve müstakbel damat. Tablo tamam. Renkler yerli yerinde. Paketler açılıyor. En sonuncusu Ceylan’ınki. İbrişim bir fistan. Uzun ve rengârenk. Dört çift uzun kadın çorabı. Bir acem şalı ve altın küpeler. Sadece bunlar değil, bir kitap da Memduh Selim Bey’den. Fransızca bir kitap, kemanın tarihi ve çeşitleriyle ilgili.

“Memduh Abi, çok güzel bir kitap olsa gerek ama ben Fransızca bilmiyorum.”

“Mirim arada bir sana okuyabilir sanırım.”

“Heyhat, ben bu yaştan sonra kızımı dizimin dibine oturtup ona keman tarihi ile ilgili kitap mı okuyacağım?”

“O vakit ben arada bir okurum sana. Bu vesileyle ben de Fransızcamı başka bir alanda biraz daha geliştirmiş olurum.”

Kitap ve müzik. Ruhları mest eden iki şey. Yüreklere buluşturan dil. Birlikte olmanın bahanesi. Hediye paketlerinin içinde Ceylan’ın babasının payına düşen siyah bir pipo. Peki annesine? Ana direğe? Doksan dokuzluk bir tespih. Dua, ayet hadis, namaz ve niyaz için. “Memduh Bey, Allah senden razı olsun.”

Paketlerle iş bittikten sonra her zamanki gibi ikiye ayrılıyorlar. Kadınlar mutfağa gidiyor, erkekler baş başa kalıyor. Konuşacakları çok şey var.

“Hanım, Memduh Bey bu gece misafirimizdir. Yemekten sonra da rakı içeceğiz. Şimdiden cacığı hazırlayın.”

Konuşacakları şeyler... Neler? Kuşkusuz Türkiye, yeni rejim, Türkiye'deki kıpırdanmalar ve rejim aleyhtarı faaliyetler.

"Bundan bir süre önce İstanbul'dan misafirlerimiz vardı. Onlar anlattılar. *Müthiş Memduh Bey, müthiş*. Piyasada mal ve para yok. Halk aç. Her gün birkaç muhalif ya kayboluyor ya da daracağına gönderiliyor. Halk hoşnutsuz."

"Mirim biz Kürtler de bir araya geldik. Yeni bir mücadeleye başlıyoruz. Bundan böyle yüzlerce aşiret, köklü aile mücadelenin içinde yer alacak. Bu kez umudum güçlüdür. Dönüşümüz yakındır mirim, çok yakındır. Ülkemize döneceğiz."

II.

Antakya. Türkiye'nin gölgesinde. Küçük kızla kurdun masalı gibi. Türkiye, Antakya'yı sınırları içine almak istiyor.

Antakya, tarihi kent. Rumlarn, Bizanslıların mekânı. Süryani uygarlığının merkezi. Arap, Ermeni, Süryani, Yunan, Türk, Çerkez ve Kürtlerin kenti. "Selamet beldesi." Asi nehrinin kıyıları. Ovaların ve yaylaların kapısı. Fransızların gözbebeği. Zamanında, Büyük İskender'in yazlığı.

Kürt İskender Bey'in de mekânı, gurbet ellerdeki vatanı.

Hepsi hepsi dört büyük mahalle, bir büyük cami, birkaç küçük kilise, geniş caddeler, lokanta, meyhane, kahvehane ve Zira Parkı.

Küçük kente, küçük bir meyhane, "Ermeni Meyhanesi." Tah-ta masa ve sandalyeler; nakışlı, cilalanmış. Yerlerde Van kilimleri. Memduh Selim Bey'in tanıdığı kilimler. Duvarlarda birkaç levha. Fransızca, Arapça, Türkçe ve Ermenice yazılar. Masalarda nargile, yiyecekler, içecekler. Üzerindeki kıyafetten Ermeni olduğu belli olan bir adam, tezgâhın önünde kaval çalıyor. Ağır bir Ermeni ezgisi dökülüyor kavaldan. Sigara dumanı, nargile dumanı. Gülüşmeler, karışık diller...

Ve Memduh Selim Bey ile Çerkez arkadaşı. İçiyorlar. Fakat rakı değil, konyak içiyorlar. Ermeni konyağı. Meyhanenin sahibi yaşlı bir Ermeni. Aslen Vanlı, Memduh Selim Bey'in hemşerisi. Erivan'dan pahalı bir konyak getirtmiş. Dostu Memduh Selim Bey'e ikram ediyor.

Müstakbel kayınpeder ile damat karşılıklı oturmuş sohbet ediyorlar. Meyhaneye gelmeyi kayınpeder istemiş. Memduh Selim Bey'le konuşmak istiyor.

Neyi?

"Memduh Bey, bildiğin gibi bundan bir süre önce misafirlerimiz vardı..."

"Sözünü etmiştin mirim, İstanbul'dan ziyarete gelmişlerdi sizi."

"Doğrudur. Ancak mesele sadece ziyaret değildi."

Memduh Selim Bey, konuşmuyor, soru da sormuyor. Elinde kadeh, sessizce dostuna bakıyor.

"Bir oğulları var. Okulu yeni bitmiş, bitirdiği okulda da öğretmenliğe başlamış."

Elindeki kadehi yavaş yavaş dudaklarına götürüyor, konyaktan birkaç yudum alıyor, sonra da iki zeytin alıp ağzına atıyor.

"Almanca okumuş. Çalışkan bir delikanlı. Biz İstanbul'dayken anne ve babasıyla sık sık bize gelirdi."

Eli sigara paketine gidiyor, "Mirim, sen de ister misin?"

"Hayır Memduh Bey, teşekkür ederim. Memduh Bey, diyeceğim şu ki Feriha'yı oğullarına istemeye gelmişler."

Sessizlik. Memduh Selim Bey'i allak bullak eden bir sessizlik... Ne? Feriha'yı istemek? Ceylan'ı için buralara gelmek? Ceylan'ı avlamak? Sigaradan birkaç derin nefes. Konyaktan birkaç yudum. O kahküller, o sırma saçlar başkasının parmakları arasında. Sıcak gözlere değen yabancı dudaklar, sütbeyaz bedende dolaşan yabancı parmaklar. *Hayır, hayır. Peki, siz ne dediniz? Yüreğinize ne düşürdünüz? Ne düşündünüz?*

Sessizce dostuna bakıyor. Sıcak, yumuşak bir bakış. Sırayla, yüzünün her yanına bakıyor, yalvaran bir bakış sanki.

İmdat!...

"Memduh Bey, geleneklerimizi bilirsin. Bildiğin gibi baba evinde vakti gelen kızın isteyeni çok olur."

Ağzını açmaya yüreği el vermiyor. Ancak bedeninin her yanını merak ateşi sarmış; ne cevap verdiler acaba?

“Kızım olduğu için söylemiyorum, ancak Feriha güzel kızdır. Böylesi küçük yerlerde güzel kızlar çabuk göze gelir. Göz dikenleri de bir o kadar çok olur.”

Kaval sesi. Kaval çalan yaşlı Ermeni'nin kavalından yayılan hüznü, kırık ses. Acılı deneylerin sesi. Taziyenin, karabahtın sesi. Ve sıcak konyak. Böylesi zamanlarda ince bir ürperti yayılır Memduh Selim Bey'in yüreğine. Hüzünlenir, mahzunlaşır. İçi kabırır, meyhanede neden böyle müzik çalarlar bir türlü akıl erdiremez. İçinde kaval çalınan başka bir meyhane var mı yüzünde ey yüce Tanrım?

Önündeki şişeye ve kadehe bakıyor.

“Memduh Bey, şüphesiz tatlı bir dille onlara Feriha'nın sözlü olduğunu ve böyle bir isteği kabul edemeyeceğimizi bildirdik. Ancak sadece onlar değil, başkaları da gelip Feriha'yı istiyor. Annesi rahatsız oluyor. Seninle konuşmamı o istedi. Kadınlarımızı bilirsin her gece kulağıma bir şeyler anlatıyor. Bir an önce evlenmenizi istiyor...”

Evet, o dakika, o an da geldi. Önce birbirini görmek, sonra aşk nöbeti, sonra yüreğinin kanatlanması, sonra nişanlanmak ve şimdi de evlenmek. Her şey gibi aşkın da kuralları var. O kuralardan kaçış mümkün değil. Doğru değil. Sınırsız bir aşk, kuralsız... Bunun kitapta yeri yok. Genç bir kızın, uzun yıllar baba evinde kalmasının geleneklerde yeri yok.

“Mirim sanki ben istemiyorum. Feriha benim için çok değerlidir. Bir an önce evlenmeyi ben de istiyorum. İşlerimi bir toparlayayım, aydınlığa çıkayım, önümü biraz daha göreyim, o vakit bu sorunu da ortadan kaldırırız.”

Dumanlı bir kafayla, içten gelerek konuşuyor. Ancak kelimeleri berrak değil. İş, aydınlığa çıkmak, önünü görmek... Yani ne? Ne zamana kadar? Nasıl?

III.

Ev, iki oda, uzun bir salon, küçük bir mutfak. Salonda uzun bir masa ve birkaç tahta sandalye, yerde geniş bir Kermanşah halısı, bir köşede iki geniş döşek, birkaç yastık, duvarda iki tablo. Biri Van Kalesi öteki İstanbul surları. İki tablo arasında iki fotoğraf; biri Şeyh Sait'in, öbürü de Kemal Fevzi'nin, ki ikisi de iki yıl önce Diyarbakır'da darağacına götürüldüler. Fotoğrafların altındaki köşede bir kanepenin yanında çelik bir dolap. Yatak odasında iki kişilik geniş bir yatak, duvarda iki küçük renkli duvar halısı. Yatağın yanında küçük bir masa, masada kitap ve dergiler. Öbür odada, kitap, dergi ve okunmuş gazetelerden başka eşya yok. Oda kitap, gazete ve dergiler için ayrılmış. Henüz boş. Mutfakta da birkaç gerekli kapacak.

Sade ve yoksul bir ev. Gurbet ellerde garip bir ev. Henüz kadin eli değmemiş bir ev.

Memduh Selim Bey evinde oturmuş. Masada mektup, gazete, kitap ve tomar tomar kâğıt.

Günlük yaşam, siyasi yaşam ve aşk yaşamı, Memduh Selim Bey'in yaşam zincirinin üç halkası. Masanın üzerindeki tüm kâğıt, mektup ve kitaplar bu üç halkayla ilgili. Fransızca bir mektup Talim ve Terbiye Kurulu'ndan gelmiş. Sert ve kısa bir mektup: "*Monsieur* Memduh Selim, aldığımız bilgiye göre, tarihleri arasında (tarihler Roma rakamıyla) işinizin başında bulunmamışsınız. Yöneticinizden iki haftalığına izin almışsınız. Ancak iki haftadan sonra yöneticinizi haberdar etmemişsiniz.

İşinizin başında neden bulunmadığınıza dair kısa sürede bizi yazılı olarak bilgilendirmelisiniz...”

Ve başarı dilekleriyle. Hiç şüphesiz sahte selamlarla.

Mektubun cevabını vermeli. Günlük yaşamın gereğini yerine getirmeli ki öbür halkalar kırılmasın. Birkaç öğretmen toplantısına da katılmalı, öğretmenlerin çalışmalarıyla ilgili Talim ve Terbiye'ye rapor yazmalı.

Kağıt tomarı arasında 20-30 adres. Avrupa ve Amerika'da yaşayan Kürtlerin adresleri. Gelişmelerden haberdar olmaları gerekli. Kutlu haberi onlara da ulaştırmalı. Hepsine mektup yazmalı; bir örnek. Sıcak, yiğit, güzel ve umut dolu mektuplar. *Xoybûn*'un kurulduğunu onlara haber vermeli, kutsal mücadelenin başladığını duyurmalı, yardım talep etmeli. Fransızca ve Türkçe mektuplar...

“Kadirbilir, kıymetli arkadaş. Gözünüz aydın. Beklediğimiz çocuk dünyaya geldi. Bizi ve ülkemizi bir araya getirecek çocuk yaşama adımı attı. Ülkemizin şerefini ve namusunu koruyacak çocuk, bugün ayağa kalktı. Bu çocuk *Xoybûn*'dur. Sahip çık, yardım et, mücadelesinden haberdar ol!” Mektuplardan sonra da ülkede olup bitenlerle ilgili birkaç yazı *Xoybûn* tarafından İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan hükümetlerine gönderilmek üzere. Siyasi yaşamın bugünkü, sadece bugünkü görevleri bunlar.

Peki yaşamın aşk halkası?

Aşk... Üç harf, A-Ş-K. Küçücük bir kelime. Ancak anlaşılması güç bir dünya, bir ömür. Tüm bir ömrün anlamaya yetmediği bir duygu. Kelimelerin anlatmaya yetmediği bir deprem. Akla değil, yüreğe sorulması gereken şey. Yalnızca yoksul yüreğin taşıdığı, onun acısını damla damla hissettiği afet. Yaşamın en ışıltılı, en canlı olduğu yerde çoğalan güzellik. Aşk, yürek, ve sözcükler. Sözcükleri unutmamak lazım.

Duyguların içine akıp şekillendiği, duyguların onlarla süslediği araçlar. Yaralı yüreklerin imdadına yetişen ilaçlar. Sözcükler; mutlu yüreklerde açan tomurcuklar.

Memduh Selim Bey sözcükleri tanıyor; bu sanatı biliyor. O yürekle sözcüklerin alışverişini biliyor. Yürekte tomurcuk açacak sözcüklerin peşinde koşması bundan.

Şimdi? Bu gece? Peki bu kâğıt tomarları arasında böylesi kelimeler var mı? Nasıl yok! Bolca, her dilden. Masada Fransa'dan gelmiş üç kitap duruyor; *Novembre, L'Education Sentimentale* ve *Madam Bovary*. Üç yeni kitap, 19. yüzyıl Fransız yazarlarından Gustave Flaubert'in. Onu heyecanlandıran üç roman, masanın üzerinde Memduh Selim Bey'in yüreğinin sesine amade.

Üç halka, yaşamın üç sütunu. Günlük işler ve kaygılar, aşk güvercinleriyle yüreğin sesi ve ülkenin sesi... ve ülke; yaşamının sebebi...

"Vay bana... Acayip dünya, karmaşık hayat... Karmaşık duygular ve istekler... Dünya ve feleğin çarkı... Hayatın tuzak ve pusuları... Vay bana.

Neden bu kahrolası dünya her gün gözyaşlarıyla yıkanıp, yüreği yanıkların, çaresizlerin yakarılarıyla, inlemeleriyle kurulanıyor. Niçin?

Öyle anlaşılıyor ki feleğin çarkı kınlanmış; dünya hızla bir yerlere doğru yuvarlanıyor... ve biz de bu hıza yetişmek zorundayız... Niçin ama?"

IV.

Yeni bir yılın başlangıcı. 1928 yılının başlangıcı. Sürgünlüğün yeni yılları. Kaç yeni yıl geçti? Daha kaç yeni yıl geçecek?

Kayınpeder, kaynana, gelin ile damat. Yani *Monsieur* Bıyık, Ana Bufalo, buğday gözlü Ceylan ve güzeller, güzellikler âşığı.

Yeni yıl, yeni güzel haberlerle geliyor; Memduh Selim Bey'in kitapları Antakya'ya doğru yola çıkmış. Ceylan'ın annesiyle babası, Ürdün'e akrabalarına gidecekler, Ceylan evde kalacak, Fransızca kursları başlıyor Talim Terbiye'de, Memduh Selim Bey de işine devam edecek.

Kayınpeder yeni yılı birlikte karşılamaktan yanaydı. Esasında Memduh Selim Bey de Halep'e arkadaşlarına gidecekti. Ancak Antakya'daki arkadaşlarının ısrarı üzerine burada kalma-ya karar veriyor. Her zamanki gibi Ceylan'ın annesiyle babası karşılıklı, Memduh Selim Bey'le Ceylan karşılıklı oturmuşlar. Sofrada envayi çeşit yiyecek var. Şüphesiz cacık ve Antakya'nun, tebüle'yle birlikte yöresel yemekleri, Memduh Selim Bey'in sevdiği yemekler.

Memduh Selim Bey yeni elbiselerini giymiş; arkadaşlarının hediye ettiği elbiseler. Ceylan da ona armağan edilen elbiseleriyle karşısında duruyor. Keyfine diyecek yok. Aşk, güzel sevdası karşısında oturmuş, varlığıyla çevresini ışıklandırıyor. Bundan güzel ne olabilir? Yaşamında yeni kapıların açıldığını, o kapılara doğru hızla yuvarlandığını hissediyor. Yaşamının bir yol gibi düz olmasını istediği zamanlar olmuştu. Yemyeşil bir ova gibi aydınlık ve zahmetsiz. Ama o gurbette. Gurbet ellerde, yoluna

Çerkez bir Ceylan çıkmış. Avının büyülediği bir avcı gibi, onun ince uzun bacaklarının ardına düştü. Sürgünlük nöbetinden sonra aşk nöbetine tutuldu. O günden beri, yaşamının yolu, ormanlara, vadilere, koyaklara çıkıyor. Renklerin birbirine karıştığı yollara.

Şimdi bu yolda, yolcu. Önünde, yakın ve uzak hedefler. Önünde başarma isteği, önünde özgürlük, önünde zafer. Öte yandan koyu bir sis yolunu görmesini engelliyor, önüne, ormanlar, dağlar, mağaralar, koyaklar çıkıyor. *Bütün bu engelleri nasıl aşacak?*

Şimdi böyle düşüncelerin zamanı değil; buğday gözler ona bakıyor, içine tatlı bir sıcaklık yayılıyor. Konuşuyor, bazı şeylerden söz ediyor. Sözcükler, yüreğinin derinliklerinden kopup geliyor. Sözcükler, suyu bol bir kaynak gibi duru, sıcak ve içten dökülüyor dudaklarından. Ceylan'ın aydınlık yüzü; bir dinlenme anı, bir ferahlık, kısacık bir kaçış. Bu aydınlık, Memduh Selim Bey'e sirayet ediyor. Kendini yenilenmiş hissediyor.

Evet, artık her şey âşikar. Ceylan karşısına oturmuş, Memduh Selim Bey'in yüreğinin kapısını çalıyor. Evinin direği olacak. Bir ışık yumağı olup yaşamına saçılacak. Dar ve karanlık günlerde, Memduh Selim Bey'e güç verecek; yardım edecek; dost, arkadaş ve sevgili olacak. Buna inanıyor artık.

V.

Kitap. Kitapların dünyası. Sihir ve keramet dolu bir dünya. Yaprakların arasından çıkıp gelen ve okuyucuyla sohbet eden bilginler, kahramanlar, korkaklar, yiğitler, serseriler, dilenciler hükümdarlar, fahişeler, güzeller, fetbazlar, kötüler, deliler, katiller, fesatlar, öksüzler, soytarılar, âlim ve âşıklar... Sayfaların arasından okuyucuya göz kırpan uzak diyarlar. Sayfalardan gülümseyen yabancı diller, gelenek-görenek ve kültürler... Farklı alfabeler; Kiril, Arapça, Latince... Kelime ve cümleler, dizeler. İsim ve lakaplar. Okumak; sağdan sola, soldan sağa. Okumak; renkli sayfaların arasında hiç yorulmadan sonsuz bir yolculuğa çıkmak.

Kitap. Rakipsiz sevgili. Dilsiz dost. Bilginin yoldaşı.

Evet, Memduh Selim Bey'in kitapları geldi. İstanbul'dan yola çıktılar; onca maceradan sonra Antakya'ya vardılar. Eski dostlar, Memduh Selim Bey'le kitapları kavuştular. Odaları boştu, bundan böyle boş oda onlarla şenlenecek.

Yaptırdığı raflar geliyor. Şimdi kitapları, torbaların karanlığından çıkarıp, sıra sıra raflara dizecek. Eğilip rastgele bir kitap çıkarıyor, Diderot Ansiklopedisi'nden bir cilt. Elini başka bir torbaya götürüyor, Hafız'ın Divanı, Farsça, ancak Fransızca şerhli. Başka biri torbada 1913'de İstanbul'da yayımlanan *ROJİ KURD** dergileri, ciltlenmiş. Ah! O günler...

Kitaplar, kendine özgü kokuları ve tozlarıyla.

Allaha binlerce şükür. Güzel talihe binlerce şükür...

* Kürt Günü. (ç.n.)

Bugün keyfine diyecek yok. Bugün kendini mutlu, bahtiyar ve başarmış hissediyor. Kitaplarını, kalemini ve beyaz kâğıtları çok seviyor. Kitaplar, Memduh Selim Bey'in kendini tanıma araçları. Kitaplardan Med, Karduk ve Kürtlerin kimler olduğunu öğrendi. Kitaplar ona yol gösterdi. Kitaplardan hümanist olmanın, şefkatli olmanın, yurtsever olmanın her şeyin üstünde olduğunu öğrendi. Kitaplardan öğrendi, bir 20. yüzyıl aydınının yüreğini ve beynini ülkesinin, ulusunun ve insanlığın hizmetine sunması gerektiğini. Kitapların sayesinde, kaval sesi ile keman sesinin farkını, bir destanla modern romanın farkını öğrendi. Aynı şeyleri düşünen insanların, dünyanın neresinde olursa olsun aynı şeyleri yaşayıp hissettiklerini kitaplar sayesinde öğrendi. Yunan, Aztek, İnka, Çin, Japon, sarı ve karaderililerin destanları ile Kürt destanlarının aynı kaynaktan beslendiklerini öğrenmesi kitaplar sayesinde oldu. Kitaplardan öğrendi, insanların hem bilgin, becerikli, cömert, kadirbilir, hem de namert, küçük, sahtekâr, cahil, çirkin ve düşman olabileceklerini.

Ustaları, öğretmenleri yine yanında. Yeniden birlikte yaşayacaklar. *Tanrım ne bahtiyarlık.*

O an sevincine bir gölge düşüyor. Kitapları da onun gibi çaresiz... Onlar da yollara düştüler. Onlar da şimdi gurbetçi. Onların gelişiyile ülkesiyle olan bağlarından biri daha kopmuş oldu sanki. Bir yandan özlemi çoğalırken, bir yandan yavaş yavaş ülkesinden kopuyor.

Sür güne giden herkesin kaderi bu mu?

"Evet" veya "hayır" diye yanıt verebilmek için henüz çok erken. Zaman gerek, yeni deneyimler gerek. Yolunu kaplayan sis ve dumanın dağılması, etrafının aydınlanması gerek. Şimdi asıl mesele, kitaplarını hangi sıraya göre yerleştirecek? Dillere, yazarlara, konulara göre mi? Arapça mı, Latince alfabeye göre mi? Güç bir soru... Bunun için de zaman gerekiyor. Şimdilik en iyisi kitapları torbalardan çıkartıp rasgele dizmek. Kararını sonradan verecek. Kitapların istediği, bir an önce temiz havaya, aydınlığa çıkmak. Onun da istediği, onları görmek, onlarla olmak.

"Ustalarım, dostlarım, çocuklarım..."

VI.

Memduh Selim Bey evde oturmuş, *ROJİ KURD* dergisinin sayfalarını karıştırıyor. Derginin sayfaları şimdiden sararmış. Değerli, anı dolu sayfalar. Tanıdık yazılar; kendi yazıları. Dört sayı. Arap alfabesiyle Kürtçe ve Türkçe yazılmış yazılar; umut dolu güzel bir dönem.

Şüphe dolu düşünceler geçiyor kafasından. Etrafını uğursuzluklar sarmış, gözleri doluyor. Derginin sayfalarına, kitaplara, odaya bakıyor; solukları hızlanıyor, kanatlanıp geçmiş günlerce gidiyor:

İstanbul 1912. Özgürlük rüzgârları esiyor. Osmanlı egemenliğindeki milletler uyanıyor. İmparatorluğun hastalığı iyice ilerlemiş. Kürt ileri gelenleri, büyük Kürt sülaleleri, Şeyh Übeydullah Nehri, Bedirhan Boti sülalesi, Güney Kürdistan aileleri, Şarezor Süleymaniye ve Baban sülaleleri. Hepsi Osmanlı'ya başkaldırmış, yenilmiş ve ülkelerinden sürgün edilmiş. Şimdi hepsi İstanbul'da, onun gölgesinde yaşıyor.

İstanbul'da, Doğu ile Batı arasındaki köprüde, ilim, irfan merkezinde Kürt gençleri, zengin ailelerden eğitim görmüş gençler, Erganili Abdullah Çavuş'un kahvesi. Konuşmalar, tartışmalar. "Kürtlerin de demokrasi ve hürriyeti savunan bir partiye ihtiyaçları yok mu?" Ziraat Fakültesi'nde çalışan bir aydın; Halil Hayali, Kadri, Ekrem ve Ömer Cemilpaşazade, Memduh Selim Bey ve hemşerisi Fuad Temo, Diyarbakırlı Cerahzade Zeki ve birkaç kişi daha, bunları tartışıyor.

Konuşuyor, tartışıyorlar; Kürt Öğrenciler Örgütü *HÊVÎ* kuruyor. "*HÊVÎ*, umudumuzdur." "*HÊVÎ*, ülkemizin gelecek günlerinin umududur."

Doktor Memed Şükrü Sekban'ın vasıtasıyla Sirkeci'de, Yeni Postahane'nin karşısındaki Erzurumlular Hanı'nda dernek için bulunan yer. Umutla, sevinçle yapılan tartışmalar, konuşmalar, yeni sorular; "Kürtlere de dergi, gazete gerekmiyor mu?"

ROJÎ KURD...

1913 yazının ilk günleri; *ROJÎ KURD*'ün yayımlandığı umut dolu günler. Kürt doktor, profesör, gazeteci, mir, ağa, şeyh, bey, işçi ve aydınları.

Aydınlık yüzlü, kır sakallı geniş alınlı Doktor Abdullah Cevdet. Dergi idaresine giren Abdullah Cevdet Bey'in her iki eli dolu. Bir elinde kendi çıkardığı *İÇTİHAD* dergisinin birkaç sayısı, diğer elinde de *ROJÎ KURD*'ün ilk sayısı için yazdığı yazı. Sürgünden yeni dönmüş, görünümü Avrupalıları andırıyor. Yazısını veriyor, gür sesiyle konuşuyor:

"Filhakika, her hal ve şarta Kürt münever ve mütefekkirlerinin varlığını cihana göstermek mecburiyetindeyiz." Aslen Arapkirli, ancak Kürtçe bilmiyor. Onun için Türkçe konuşuyor.

Yazısı da Türkçe; kısa ama meramını iyi anlatan bir yazı; "Dünyada hiçbir fikir eseri yoktur ki zulme karşı başkaldırmamış olsun. Yüreğimden gelerek, Kürt gençlerine şu prensibi tavsiye ediyorum: Kimlik sahibi olmalıyız. Kimliğimizi başka uluslara kabul ettirmek zorundayız. Bir ulus güçlü bir kimlik sahibi değilse, adı anılmaz; konuşan bir hayvandan başka bir şey olmaz. İnsan için düşünce ve fikir ne ise, uluslar için de tarih odur. Şaka değil, 20. yüzyıldayız."

Dr. Abdullah Cevdet Bey

Ve Kemal Fevzi... Değeri ölçülemeyen bir dost, bir insanlık timsali. Sabah yıldızı gibi aydınlık, Fırat suyu gibi berrak ve güçlü. Memduh Selim Bey'le sayfaları bağladıktan sonra her akşam

Galata meyhanelerine çıkıyorlar. Keyifli sabah yürüyüşleri yapıyorlar. Neşeyle dolu. Aylarca bir arada kaldılar. Sevgili dost: Kemal Fevzi. 1912-13 ve 1928. Dr. Abdullah Cevdet'le Kemal Fevzi şimdi neredeler? Abdullah Cevdet, İstanbul'da evinde, sessiz bir kedere gömülmüş, içi kan ağlayarak oturuyor. Kemal Fevzi soğuk, kara toprağın altında...

Ya diğer arkadaşlar?

Memduh Selim Bey şimdi uzaklarda, sürgünde, Elinde *ROJİ KURD* dergisi, odasında suskun, oturmuş düşünüyor, gözlerinden usul usul yaşlar boşalıyor. *ROJİ KURD*'ün sararmış sayfaları, Memduh Selim'in gözyaşlarıyla ıslanıyor.

VII.

Kapı sesi.

Ceylan...

Memduh Selim Bey, kalp atışlarının sesini duyuyor. Kapıya doğru fırlıyor.

Ceylan... Kim bilebilirdi, Ceylan'ın günün birinde Memduh Selim Bey'in evine tek başına geleceğini? Bu onun ilk gelişi. Geleneklerde, genç bir kızın tek başına nişanlısının evine gitmesinin yeri yok. Ama işte o geliyor. Gülen, utangaç yüzü. Al al olmuş yanakları. Saçları siyah bir tülle örtülü, vücudu siyah bir çarşafın içinde. Dışarıda, yağmur. Kapı ardına kadar açılıyor ve sağ ayağını atarak Memduh Selim Bey'in evinin eşiğinden giriyor.

"Çabuk içeri gir, sırlısıklam olmuşsun."

Çarşaf ve siyah tülü çıkarıyor. Etrafına bakıyor. Nişanlısı Memduh Selim Bey, yakışıklı, güzel bir adam... Peki sonra? Kim bu adam, bu evde tek başına ne yapıyor? Ne düşünüyor? İşte bu sorular ayaklarını eve kadar taşıyor. Ceylan, Memduh Selim Bey'i yakından tanımak istiyor.

"Buyur salona geç, ateşin yanına... Özür dilerim, ev soğuk..." Çelik dolabın yanındaki mangalda birkaç köz henüz sönmemiş. Mangalın yanına iki sandalye çekiyor, karşılıklı oturuyorlar. Ceylan'ın elinde Memduh Selim Bey'in hediye ettiği kitap.

"Hava soğuk. Yağmurun da dineceği yok. Ama Fransız radyosuna göre bu yağmurlardan sonra güzel bir hava gelecek. Sahi, anne ve babandan ne haber?"

“Bundan iki, üç gün önce onlardan bir mektup aldım. İyiymişler. Ürdün havası yaramış anlaşılabilir... Sana da selam yollamışlar.”

Annesiyle babası Ürdün’deyken iki halası Ceylan’la birlikte kalıyor. Anne ve baba gelene dek.

“Halaların seni sormasınlar?”

“Komşu ziyaretine gittiler. Gezmeyi çok seviyorlar.”

“Evet, işte benim fakirhanem. Burası oturma odası. Yanında yatak odası, onun da yanında çalışma odası var. Ve küçük bir mutfak...”

Ceylan ayağa kalkıyor, dikkatlice etrafını süzüyor. Ne demeli? “Evin güzel Memduh Abi.” *Yine abi? Niçin Abi güzelim?* Üzerinde ince bir elbise var. İnce elbiselerin içinde vücudu baştan çıkarıcı bir ışık saçıyor.

Şimdi gözleri duvardaki tabloları dolaşılıyor. İki tane biraz daha yükseğe asılmış, dört tablo.

“Bilmem anlatmama gerek var mı, bu tablolar benim için çok değerli. Biri Van Kalesi. Ata yurdum benim. Doğduğum yer, çocukluğumun geçtiği yer. Öbürü İstanbul surları. Kendimi bulduğum yer, okuyup siyasi mücadeleye atıldığım yer. Diğer iki tabloya gelince; bu beyaz sakallı ihtiyar, rahmetli Şeyh Sait’tir. Üç yıl önce Diyarbakır’da darağacına götürdüler. Evliyaydı, en büyük Kürt başkaldırısının lideriydi. Onu tanıyamadığım için çok üzülüyorum. Bu fotoğraf da, aziz dostum Kemal Fevzi’nindir. Yıllarca birlikte kaldık. Açlığı da, tokluğu da, her türlü güzelliği de birlikte tattık. O da asıldı...”

Sessizlik. Dile getirilemeyen duyguların sesi. Bedenlerin sesi. Ceylan, usulca Memduh Selim Bey’e sokuluyor, gözlerini gözlerine dikiyor; iki elini avuçlarına alıp dudaklarına götürüyor.

VIII.

Halaları komşuları dolaşıyor; Ceylan, Memduh Selim Bey'in evinde. Kitap okuma bahanesiyle nişanlısının evine gelmiş. Mangal ateşi, yüreğini daha bir ısıtmış, Memduh Selim Bey'e daha bir yaklaştırmış.

Bugün okuyacakları bölüm Eugene Ysaye'ye dair. Memduh Selim Bey yavaş yavaş Fransızcadan tercüme ediyor.

"Feriha, Eguene Ysaye, müzikte devrim yapanlar kategorisine girer. Yüzyılımızın, reformlar ve devrimler çağının müzisyenidir. 1858 yılında doğmuş. Brüksel ve Paris'te, Vieux Temps'ta okumuş ve ardından Societe des Coucerts Ysaya isimli topluluğu kurmuş. Belçika Kraliyet Müzik Topluluğu'nun başkanlığını yapmış. 7-8 yıl İngiltere ve Amerika'da yaşamış. Şimdi Belçika'da oturuyor. Kimse onun gibi keman çalamaz. Müziği hem teknik, hem ritim, hem de armoni açısından mükemmel."

Ceylan'ın gözleri, Memduh Selim Bey'in ellerinde, dudaklarında, bıyıklarında ve gözlerinde dolaşıyor. Son günlerde Memduh Selim Bey'e daha bir dikkatli bakıyor. Memduh Selim Bey, tane tane, diyeceklerini tartıp ölçüp biçtikten sonra konuşuyor. Karşısındakinin de ne söyleyeceğini sanki daha önceden biliyor. Gözlerinin içi gülüyor. Ancak bu gülüş, yüzünün her yanına sinmiş özlemleri, dertleri, endişeleri gizlemeye yetmiyor. Konuşurken bazen bir anda yaşadığı zamandan kopup, bir başka dünyaya gidiyor; hayallere dalıyor.

Ceylan yerinden kalkıp önünde diz çöküyor; ellerini ellerinin içine alıp öpüyor.

Memduh Selim Bey'in bakışları, Ceylan'ın bahtiyarlık veren gözlerinde, ayın on dördü gülüşünde, inci dişlerinde, gül tomurcuğu dudaklarında geziniyor. Ne kadar ince, nazik bir varlık. Elleri Ceylan'ın yumuşacık ipek saçlarında dolaşüyor; onları deste deste kavlıyor. Saçları lambanın ışığında parlıyor.

Hiç ses yok. İkisi de ağızlarından çıkacak bir çift sözün çevrelerindeki büyüyü yok etmesinden korkuyor.

Memduh Selim Bey, eliyle, ayağa kalkıp kendi etrafında dönmelerini işaret ediyor. Usul usul. Kendi etrafında ateşin etrafında, mutluluğun etrafında, aşkın etrafında, Memduh Selim Bey'in etrafında. Saçlar uçuşuyor. Saçlar şavkıyor. Ceylan'ın ahenkle dönen vücudu gözlerini kamaştırıyor.

Ayağa kalkıyor, mangaldan birkaç adım uzaklaşıyor, sırtını duvara dayıyor. Duvarın serinliğini hissederek kanatsız güvercinine bakıyor. Saçlarının ışıltısı, mangaldaki közlerin ateş kızılı yanardöner parıltısına karışıyor. Saçları, sessizliğin ritminde uçuşup halaya dururken, Memduh Selim Bey'in yüreği kuş olup kanatlanıyor.

Memduh Selim Bey, uzunca bir süre hareketsiz kaldıktan sonra, usulca yanına gidip Ceylan'ı durduruyor. Avuçlarına onun uzun sarı saman rengi saçlarından bir tutam alıp öpüyor. Tek bir saç telini koparıp, öpüyor ve masaya bırakıyor; sonra Ceylan'ı öpüyor. Gözlerinden, gözpınarlarından bir daha, bir daha öpüyor. Alnunu, saçını, yüzünü, burnunu, kulağını öpüyor. Dudaklarını öpüyor.

Dudakları: Sore Mirani bağında iki üzüm tanesi...

Sarıyor, elleri fistanunun düğmelerine gidiyor, düğmeleri birer birer açıyor. Onu yavaşça döndürüyor. Sırtı, uzaktan ışıldayan beyaz bir balina sırtı gibi. Kokusu, *misk-ü amber*. Fistanuru çıkarmasına yardım ediyor. Fistan bedenini yalayarak ayaklarının dibine düşüyor. Tülden şeffaf içlik, içinde göz kamaştıran bir güzellik, sütbeyaz bir beden. İçliği çıkarıyor, yumuşak vücudu titriyor.

Vücutundaki ayva tüyleri ürperiyor. Vücudu beyaz, ince.

Koltukaltı ve göbeğinin altı, saklı ormanlar gibi sihir ve bilinmezlikle dolu. Memduh Bey, o gizleri keşfe çıkıyor, o sihirli dünyaya gittikçe yaklaşıyor. Ceylan, Memduh Selim Bey'in elleri ve dudakları ile tanışıyor. Saçlarını avuçluyor. Saçlar, önü alınamayan, altından bir sel gibi avuçlarından kayıyor. *Altın saçlar, altın vücut, altın kız.* Dolgun kırmızı dudakları, gözbebeklerine oturan tatlı bir tebessüm. Gülüşü bir mutluluk halayına duruyor.

Boynu. Memduh Selim Bey'in sıcak dudakları boynunda dolaşıyor. Bir keklik gibi; hayır, hayır, bir ceylan gibi sekiyor. Memduh Selim Bey'e dönüyor. Dudaklarını boynuna götürüp tutkuyla öpüyor. Ateş. Köz. Memduh Selim Bey'in yüreğine bir köz düşüyor. Şimdi ateşin içinde çırpınıyor, közlerin içinde kavruluyor. Dalından kopup suya düşmüş bir güz yaprağı gibi, bata çka sürükleniyor; bazen de kanatlanıp, gidiyor, gidiyor, gidiyor.

Ah Ceylan... Ah Memduh Selim Bey'in yüreğinin bir tanesi.

IX.

Memduh Selim Bey, sürgünde, yaban ellerin kıraç çölünde, kendine sığınacağı bir gölge yaratmış; aşkın gölgesi. O çölde keder, elem ve zorluklar görmek istemediği bir serap gibi karşısına çıktığında, hemen o gölgeye sığınıyor. Yüreğini ve ruhunun ateşini o gölgenin serinliğine bırakıyor.

Aşkın gölgesi. Yürek ferahlığının, mutluluğun yurdu. Sırrını iki kişinin bildiği maceraların ocağı. Yürek ve vücut dilinin ülkesi. Düşmanlıklarla dolu dünyaya karşı en güvenli sığınak.

Memduh Selim Bey, başını aşkın gölgesine yaslamış.

Ceylan, başını dizine koymuş. Günler böyle geçiyor. Ceylan'ın halaları komşu ziyaretlerinde, o nişanlısının evinde. Annesiyle babası birkaç gün içinde dönecek. "Bakalım neler olacak, Allah kerimdir."

Elleri, onun saçlarında dolaşüyor. Kulaklarına fısıldadığı yumuşacık sözcükler, bir masalda, bir destanda yaşıyor gibiler.

"Seni gördüğümde aklım nereye gitti biliyor musun? *Binevşa Narîn û Cembeliyê Hekarî*'nin destanına. Nerden hatırladım bilmiyorum. Yazık... Kürtçem, yani anadilim o kadar iyi değil. Okuma-yazma dilim Türkçe. Buna rağmen, hâlâ birkaç Kürtçe destan ve anlatı biliyorum. Büyükanem öğretmişti onları bana. Bunlardan biri de *Binevşa Narîn û Cembeliyê Hekarî*'nin destanıdır..."

Mem û Zin, Siyabend û Xecê, Binevşa Narîn û Cembeliyê Hekarî... Memduh Selim Bey'in bildiği birkaç destan. Kürtlerin aşk destanları. Bütün dengbêjlerin, âşıkların dilindeki destanlar. Kara sevdaların, ilahi aşkların destanları. Aşık yüreklerin, kırık kalp-

lerin, güzel ve genç bedenlerin, umutsuz aşkların destanları. Kavuşmaların, ayrılıkların, mutlulukların, umutsuzlukların, ölmelerinin, öldürmelerinin destanları

Destanların yürek yakan sözcükleri...

"Feriha, hele şu sözlere kulak ver."

"Binevş sesleniyordu, diyordu ki, 'Ey çoban, kurbanın olam, hayranın olam, yüreğim bana, seni, bana tüm anlattıklarından dolayı affetmemi söylüyor. Hepsini ayaklarımın altına attım...' Binevş diyordu ki, 'Ey çoban, madem Cembeliye Hekarî'ye konuk oldun; hele otur, ondan söz et biraz; dünya malı ve mülküne yeğlerim onu. Hasretlik kötüdür benimle rahmet diyarına me zar toprağına gelmesin. Düşmüşüm Cembeliye Hekarî'nin aşk ateşine; ne ölüyor ne de ayakta kalabiliyorum...'"

Sağ elinin parmakları, Ceylan'ın saçlarının arasında geziniyor, kaptırmuş kendini destana. Kürtçe söylüyor, sonra Türkçeye çeviriyor. Usul usul, aşktan dağlanmış yüreğinin dileğini yerine getiriyor. Destanla başka bir dünyaya, eşsiz aşklar dünyasına gidiyor.

Ceylan, başı Memduh Selim Bey'in dizinde uykuya dalıyor.

X.

Tak, tuk... tak, tuk...

"Bakın bakın, yeniden o geçiyor..."

"Nereye, nereye doğru?"

"Bilmiyor musunuz? Beyaz badem çiçekleri ile renkli nar çiçekleri açmış. Güzel kuşlar yeni baharın muştusunu getirmiş. Otlar, çayırlar, tüm şehrin ağaçları yeniden başkaldırmış. Yeşillik bahçeye yürümüş. Güneş yüzünü bahçeye dönmüş. Bilmiyor musunuz ki o bahçeye gidiyor, parka mekân tutmaya gidiyor?"

"Vay...ne adam!"

"Yumuşak kalpli bir adam..."

"Yüreği yarık, yüreği yaralı bir adam..."

"Derler ki dertleri çoktur..."

"Bakın bakın...Nasıl yürüyor. Yolda. Dertler bükmüş boynunu. Derin düşünceler gözlerinin önüne perde çekmiş."

"Zavallı Feriha, aşkın ateşinde yanıyor."

"Sarı gül gün be gün soluyor ama o, bunu görmüyor."

"Kulakları Feriha'nın inlemelerini duymuyor."

"Bu güzel adam, bu ince adam, neden evlenmiyor onunla?"

"Biz de akıl erdiremedik anam, biz de. Keşke bilseydik!"

"Bu güleryüzlü adam neyi bekliyor?"

"Duymuyor mu, delikanlılar Feriha'nın adıyla uykuya dalıyor. Görmüyor mu, delikanlılar onun için deli oluyor?"

"Görmüyor mu ki, Feriha'nın babasının kapısı kapanmıyor. Biri gidip, biri geliyor. Onu istemeye geliyorlar."

“Lê lê güzel Feriha, babasının evinin direği, Çerkezlerin kızı
lê lê çocuk aşkıyla tutuşan, sırma saçlı, Memduh Selim Bey’in
yüreğinin azizi.”

“Bakın bakın, nasıl usul ve edeple yürüyor.”

“Evet anam, evet... güzel yürüyor. Ama boş yürüyüşü ne
edeyim?”

“Şeytan onunla oynuyor anam, şeytan.”

“Bakın bakın, Allah korusun bakın.”

Memduh Selim Bey’in iskarpinlerinin sesi bir duvar saatinin
sesi gibi. Aynı ritimde. Güneş sokaklara, caddeler bahçelere ege-
men olmuş. Doğa canlanmış. Kadınlar kızlar, pencerelerin geri-
sinde, Memduh Selim Bey’e bakıp konuşuyorlar. O, sıcak gün
ışığı önüne katmış, Antakya’nın sokaklarını arşınıyor.

XI.

İki amcazade. İki dost, iki arkadaş, iki kader arkadaşı. Yuvarlak çehreli, burma bıyıklı iki adam. Talihleri birbirine benziyor. Diyarbakır'da köşk ve kasırlarda geçen rahat çocuklukları, kadim bir aileden gelmeleri ve ölçülmez zenginlikleri de. Kürtlükle tanışmaları, kimlikleri, kimliklerin haysiyet ve şerefi. Tümü, ortak bir kaderin nişanı gibi.

Gençlik ve İstanbul. İkisi yine birlikte. Öğrencilik yılları. Ziraat Fakültesi günleri. Kürt kahvelerinde geçen zamanlar, toplantı ve seminerler. Kürt Öğrenciler Birliği, *HÊVÎ*. Yanlarında birkaç kişi daha ve Memduh Selim Bey. "Uluslaşma çağında yaşıyoruz. Bugün herkes Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopup kendi devletini kurmak istiyor. Niçin biz de böyle düşünmeyelim, neyimiz eksik? Biz de diğer halklar gibi düşünmeliyiz."

1913. Avrupa günleri. Lozan. Aveneu Lumen de Pansion Solieyre. İkisi yine birlikte. Okula gidiyorlar. Avrupa düşüncesini öğrenme dönemi. Batı dünyası içinde iki Kürt. "Siz kimsiniz? Diliniz var mı? Türküleriniz, destanlarınız, kıyafetleriniz, gelenekleriniz, mutfağınız var mı?"

Avrupalıların soruları.

Dünya Savaşı, insanların birbirinin kanını döktüğü günler. İstanbul. İkisi yine birlikte. Osmanlı Ordusu saflarında savaşa gidiyorlar. "Bu savaştan sonra büyük siyasi olaylar ön plana çıkacak. Bizim de hazırlıklı olmamız lazım..."

Ah, o günler...

1923. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu. 1925, Şeyh Sait önderliğinde Kürt başkaldırısı. Yenilgi ya da Türkiye Cumhuriyeti'nin zaferi. Diyarbakır Cezaevi'nde iki amcazade yine birlikte. Darağaçlarının gölgesinde Kürt başkaldırısının önderleri. Direklerde Azrail'in nefesi. Çocuk ağlamaları, kadın haykırırları.

İkisi de darağacından dönüyor.

Cezaevinde geçen yıllardan sonra şimdi Suriye'deler; yine birlikte...

İki yaşam, bir alın yazısı. İki amcazade, Kadri ve Ekrem Cemilpaşa...

Onlar ateş ve tufana birlikte göğüs gerip yüzlerini inançlarıyla donattıkları geleceğe çevirip Suriye'ye geliyorlar.

1929 yılının Nisan ayı. Antakya'da Memduh Selim Bey'i ziyarete gelmişler.

Eski arkadaşlar,

"Ah mirim, ah... Birbirimizi görmeyeli yıllar oldu. Hoş geldiniz, safa getirdiniz..."

Gülüyorlar. Zaten Kadri Bey dudaklarından hiçbir zaman gülüşü eksik etmiyor. En ciddi işlerde bile mutlaka komik bir yan bulup söylüyor.

İstanbul'dayken Memduh Selim Bey'in Kadri Bey'in espri yeteneğini kıskandığı anlar olmuştu. Hep onun gibi nüktedan olmak istedi ama ne yazık ki bunu hiç beceremedi. Kederleri hiçbir zaman şakayla dağıtamadı. Hâlâ da kimi zaman içinden gelir, komik bir adam olmak ister.

"Kadri Bey mirim, hiç değişmemişsin. Yüzün yine gülüyor."

"Hayır kardeş, hayır. Çok şey gördük, yaşadık. İşte duvarını süsleyen bu iki insan, Şeyh Sait ile Kemal Fevzi, gözlerimizin önünde asıldı."

"Hele dinlenin, soluklanın bir. Her şeyi teker teker konuşacağız."

XII.

"Memduh Bey, Erzurum'daki askerlik günlerini hatırlıyor musun? Çakı gibi bir subaydın. Kışlık pantolon ve kaputun öyle kocamandı ki içinde kaybolmuşsun. Paltonun etekleri de yerde sürünüyordu."

Birinci Dünya Savaşı'nın yakıcı günleri. Doğu cephesinde Osmanlı ordusu Rus Kayser'ine karşı savaşıyor. İki subay; Memduh Selim Bey ile Kadri Cemilpaşa. Erzurum'un bıçak gibi kesen soğuşunda, çadır ve barakalar.

"Memduh Bey, karargâhta Rus votkası içtiğimiz geceyi hatırlıyor musun? Votkayı Rus askerlerinden çalıp mataralarımıza doldurmuştuk. Dün gibi hatırlıyorum, tam on matara doldurmuştuk. Sabaha kadar votka içmiştik. Sarhoş olmuştuk. Peki sonra ne yaptık? Memduh Bey, söyle ne yaptık?"

Bu gece Memduh Selim Bey'e ilham gelmiş. Gülmenin ölçüsünü kaçırmış. Gülmekten konuşamıyor.

"Biliyor musun Ekrem kardeş, sonra da Memduh Bey'le gizlice karargâh mutfağına gittik. Yiyecek arıyorduk. Memduh Bey'in sadece paltosu değil, kendisi de yerde sürünüyordu. Neyse, binbir zahmetle mutfağına ulaştık; ama yiyeceğin yerini bilmiyorduk. Mutfakın nöbetçileri de kim bilir nerede içiyorlar? Memduh Bey, mutfakın en yüksek dolaplarına yiyeceklerin saklandığını düşünüyordun? Boyumuz yetişmiyordu. Nereden buldun bilmiyorum, bir yerden bir merdiven getirdin. Son basamağı kadar her şey normal gitmişti. Bir leopar gibi merdivene tırmanmıştın. Ne olduysa son basamakta oldu... Paltonun eteği

ayağının altında kaldı ve merdivenle birlikte yere yuvarlandın. Bir ses çıktı ki, sanki gök gürültüsü...”

Memduh Selim Bey’le iki amcazade, Memduh Bey’in evinde oturmuş, çıra ışığında geçmiş günlerden söz ediyorlar. Sofrayı kendi elleriyle süslemiş Memduh Bey. Tıpkı İstanbul’daki eski sofralar gibi. Çeşit çeşit yemekler, rakı, cacık, salata, meyve... Ve sigara dumanı. Ve şakalaşmalar. Ve içten gelen bir dost sıcaklığı...

“Mirim dışarı çıkmak, Suriye’ye gelmek istediğinizi duymuştum. Yılbaşından birkaç gün önce Halep’teydim. Siz, Rıfat Efendi adında birini göndermiştiniz. Onunla Halep’te karşılaştım, sizden söz etti. “

“Çaresiz kaldık Memduh Bey. Kalsaydık bizi de öldüreceklerdi. Hükümet, Kürt aydınlarının halkıyla birlikte olmasını istemiyor. Aydınları ya öldürüyor, ya da sürgüne gönderiyor.”

“Evet mirim, ama henüz her şey bitmiş değil. Umudun ve geleceğin meşalesi yeniden tutuşmuş. Bize gelen haberlere göre halk XOYBÛN’dan umutlu; Ağrı başkaldırısının sonucunu bekliyor.”

“Evet güzel kardeş, zaten biz de bunun için Suriye’ye geldik. Direnmek, mücadele etmek istiyoruz. Agır,* Ağrı, yani umut sönmemelidir. “

* Kürtçede Ağrı, Agiri’dir ve Ateş anlamına gelir.

XIII.

İstanbul. Memduh Selim Bey ve Ceylan. Üzerlerinde arkadaşlarının hediye ettiği elbiseler. Ceylan'ın sağ eli, Memduh Selim Bey'in sol avucunun içinde. Memduh Selim Bey'in taranmış saçları parlıyor. Gümüş saatinin kösteği, yelek cebinden aşağılara sarkıyor. Ceylan, gözlerine sürme çekmiş. Güzel saçları omuzlarına dökülmüş.

İstanbul. İstanbul'a dönmüşler. Sürgünlük geride kalmış.
İki âşık İstanbul'u dolaşıyorlar.

*Âşıkların sözlerine kulak verin
Bu yazıyı okuyabileyim diye
Yaratana hamdü sena olsun
Âşıkları yarattı diye*

"Feriha, bu dizeler Feqiye Teyran'ındır. Büyüklerimiz güzel bir işe başladıklarında böyle dizeler okurlardı."

Keyiflerine diyecek yok. İstanbul'da özgürce geziyorlar. Günün birinde dönebileceklerine kim inanırdı? Yerden baharın kokusu yükseliyor; İstanbul baharı. Cennet, geri gelmiş. Aşık yüreklerin kapıları ardına kadar açılmış. Ve İstanbul'un eski kapıları da onların önünde açılıyor.

Memduh Selim Bey, şimdi eski bir sözünü yerine getiriyor. Feriha'ya teker teker İstanbul'un eski kapılarını gösteriyor.

"İstanbul surlarının kapıları çoktur. Biliyor musun, İstanbul'un üç tarafı suyla çevrilidir. İşte buralarda kapıya pek

rastlanmaz. Konstantinopolis'in, İstanbul'un sahipleri buralarda kapı açma gereğini duymamışlar. Ama kara tarafı böyle değil, buralara şehri savunmak için sağlam kapılar yapılmış... Bildiğim kadarıyla İstanbul surlarında 40-45 kapı var. Bizanslılar döneminde kapılar akşamları kapatılmış. İnsanlar sokaklarda çıra ve kandillerle dolaşmış. Surların dışında kalan Galata -ki benim de yerim başlı başına küçük bir kentti."

Tarih. Tarihi kapılar. Eski İstanbul. Beyaz taşlar, siyah sütunlar, taşların üstüne eski Roma rakamlarıyla nakşedilen yazılar; kan dökücü bir tarihin tanıkları.

"Memduh Abi, günün birinde buralarda özgürce dolaşabileceğimize inanır mıydın?"

Kim inanırdı ki?

Silivri Kapı. En çok sevdiği kapılardan biri. Hem iç hem de dış kapı. İçinde küçük bir bina. Kapıya Latin alfabesiyle "Peges" sözcüğü yazılmış, yani eski Bizans 'ta kapı, yani balık. Kapının yanında eski bir kilise ve yeşil bir mezarlığın içinde Bizans patriklerinin mezarları.

"Burayı çok severim; çok gelirdim buraya. Sıkıldığımda, üzüntülü olduğumda buralara gelir, mezarlıkta dolaşırdım. Neden bilmem; mezarlıkları, mezarlıklardaki sessizliği severim. Buranın bir de söylencesi var; Türkler, *Konstantinopolis'e* ilk saldırdıklarında, buralı bir keşiş ateşte balık pişiriyormuş, Türklerin kenti aldığını keşişle birlikte öğrenen balıklar, hemen canlanıp denize atlamışlar. Bizanslı Rumlar balıkların üzüntüden, Türkler ise sevinçten canlandığını söylemiş."

Ceylan'ın eli, ellerinin içinde, başını omzuna koymuş. İki süt beyazı güvercin de gelip Ceylan'ın birer omuzuna konmuş. Usul usul yürüyorlar. Yeşil otlar onlara yol gösteriyor sanki, güneşin sıcaklığı, eski kapı ve mezarlık, özgürlük, Ceylan ve aşk güvercinleri.

Rüyalardan bir rüya.

Ancak... bir anda mezarlığın bir yanından karşılarına ellerinde tabancalarıyla polis ve askerler çıkıyor... "Hayır, hayır olmaz..." Ona doğru geliyorlar, ellerinin ve ayaklarının titrediğini hissediyor.

"Nihayet seni yakaladık."

Bir anda her taraf kararıyor. Gün ışığı, kan içici bir canavara, otlar engerek yılanlarına mezarlar canavarlara, kapılar leş kargalarına dönüşüyor. Yakınlarındaki binalarda arslanlar kükrüyor. Her şey gazaba geliyor.

"Feriha çabuk, çabuk kaç."

Kaçıyorlar. Ardlarında kişnemeler, ulumalar, havlamalar, melemeler, anurmalar, haykırmalar, kükremeler, bağırışlar, çığlıklar ve kurşun vınlamaları. Ceylan aniden duruyor. Sendeliyor. Titreyerek yere düşüyor.

"Hayır, hayır..."

Bağırarak uyanıyor. Odarın karanlığında pijamalarıyla yatağında yatıyor. Burası Antakya, İstanbul değil. Silivrikapı değil, kendi evinde.

Yani bir rüya, yalnız gecelere, muhacir hayatlara, küçük kentlere has bir rüya.

Kahrolası bir rüya...

XIV.

Halep'te Centrela Otel'in büyükçe bir odasında toplantıdalar. *Xoybûn* liderleri, Celadet Bedirhan, Kadri ve Ekrem Cemilpaşa, Memduh Selim Bey ve diğerleri... Günler ağır, günler yeni haberlere gebe.

Zafer ve yenilgi, düğün ve ağıt, cennet ve cehennem... Kader sayfasının iki yüzü. Ama hangisi?..

Zafer için, düğün için, cennet için ne yapılabilir? Kader sayfasının aydınlık yüzünü çevirebilmek elden gelir mi?

Toplantının gündemi, Ağrı. Ülkenin ve Kürtlerin gündemi; Ağır Dağı'ndaki ateş.

"Dört yıldan beri özgürlük meşalesi Ağrı sabahlarında tutuşuyor. İsyancılar Ağrı eteklerine tutunmuş. Erzurum, Beyazıt, Van, Muş ve Bitlis bölgeleri de isyandan haberdardır."

Bir yandan özgürlük umutları, öte yandan da çaresizlik; ekonomik sıkıntılar ve Fransızların zorbalığı ve engellemeleri.

"Bazen Halep'ten Beyrut'a gelmek için bile cebimizde para olmuyor." "Fransızlar adım atmamıza izin vermiyorlar. Nereye gitsek peşimizdeler." Türk devletinin diplomasisi, rejimin, İran, Sovyetler Birliği ve Fransa'yla imzaladıkları anlaşmalar.

"Peki, ne yapacağız?"

Memduh Selim Bey ve arkadaşları, hayatlarıyla ülkelerini birleştirmişler. Tek amaçları ülkelerinin geleceği. Sürgünde bu ateşle yanıyorlar. Biliyorlar ki hayatın her türlü zorluk ve çaresizlikte önlerine açtığı bu yoldan başka yolları yok. Kendilerine ilişkin her şeyi bir yana bırakarak bu yoldan yürümek zorundalar.

“Beyler, her şeyden önce bazı kararlar almalıyız. Birinci sorun Yaşar Hanım. İhsan Nuri'nin eşi. Şimdi burada, Halep'tedir. Bildiğiniz gibi Türkiye'de tutukluydu. İhsan Nuri onları zorlayınca, çaresiz kaldılar; Yaşar Hanım'ı serbest bıraktılar. Onu şimdi Ağrı'ya, eşinin yanına göndermeliyiz.

İkinci sorun, parti merkezinin yeri. Arkadaşlar, Beyrut uzaktır. Parti merkezinin yeri ülkeye yakın olmalıdır. Kadir ve Ekrem Beyler gelip Hesiç'e yerleşmişler. Hesiç sınıra yakındır. Parti merkezini Hesiç'e taşısak daha iyi olmaz mı? Üçüncü olarak, Fransızlar da sorun çıkartmaya başladı.

Böyle sık sık Halep'e gidip gelmemizi istemiyorlar. Bizi izliyorlar, gidip gelmeye devam edersek, zorluk çıkarabilirler. Bu duruma da bir çare bulmalıyız.

Başka bir sorun da şu; İhsan Nuri Paşa, bizden bir arkadaşı Ağrı'ya çağırıyor. Siyasi faaliyetler için. Bir ihtimal o ve arkadaşları daha çok askeri konulara vakit ayırdıklarından bizden böyle bir talepte bulundular. Bu isteklerini yerine getirmeliyiz, bir arkadaşımız oraya gitmeli.”

Ağrı ve İhsan Nuri... Memduh Selim Bey, bu iki sözcüğün etraflarında güçlü bir çekim alanı yaratan yıldızlar gibi yaklaşıp, kaderini belirlediklerini hissediyor. Bu başkaldırıcıyı Memduh Selim Bey de özlüyordu. Ama daha önce ona uzak gibi görünen devrim ateşinin şimdi, tenini yakacak kadar yakınında olduğunu görüyor.

Arkadaşları sorunlar üzerine tartışmaya başlıyorlar. Feriha'yı, kendisini ve ülkesinin geleceğini düşünüyor. Eğer Kürt olmasaydı alın yazısı nasıl olacaktı? Bir Fransız'ın, bir Arap'ın, bir Türk'ün, bir İngiliz'in alın yazısı nasıl? Kürtlerle diğer insanların alın yazıları arasındaki fark nedir? Ve en önemlisi o, sözcğelim bir Fransızın alın yazısına sahip olmak istiyor mu?

“Memduh Bey, senin fikrin nedir?”

“Neyle ilgili?”

“Hangimiz Ağrı’ya gitmeli?”

“Mirim, sizler karar verin. Önemli olan birinin gitmesi. Bir arkadaş, hatta gerekiyorsa birkaç arkadaş gitsin. Eğer kimse gidemezse, ben severek giderim. Ağrı’da savaşan arkadaşlarımızın isteklerini yerine getirmeliyiz. Ölüm pahasına bile olsa, onlardan bu yardımı esirgememeliyiz...”

Ve Ağrı...

Yaşamın dönüm noktası, yakıcı taleplerin, ilhamın, talihin, ölümün dönüm noktası: Ağrı...

XV.

Halep toplantısından sonra Antakya. Antakya'nın berrak gecelerinden biri. Boş sokaklar, dolu kahveler. Sokaklarda, yalnız fayton çeken atların nal sesleri.

Memduh Selim Bey yol yorgunu. Yolda, evine doğru gidiyor. Mültecilik, sürgünlük, kimsesizlik, hareketsizlik, çaresizlik, Kürt halkının bilinçsizliği, Kürtlerin arasındaki anlaşmazlıklar, Türk devletinin oyunları ve üstüne Fransızların engellemeleri.

Kayınpederinin evi birkaç mahalle ötede. Yarın işten sonra onlara gidecek, birbirlerini görmeyeli çok zaman oldu. Dostu, *Monsieur* Bıyık yavaş yavaş yaşıyor. Güçten düşüyor. Çerkezler de yeni rejime karşı bir şeyler yapmayı tasarlamışlardı; ama yapamadılar. Örgütsüzlük, çaresizlik, imkânsızlıklar yüzünden kısa sürede birbirlerine düştüler, her biri bir yana dağıldı. Dostu şimdi Türkiye'ye döneceği günü bekliyor?

Ceylan? Peki, o hangi umutla yaşıyor?

"Hâlâ hangi umutla yaşadığını bilmiyor musun?"

Elindeki anahtarı yavaşça deliğe sokup evinin kapısını açıyor. Kimsesiz, kadınsız bir ev... Kapının altından atılmış beyaz bir zarf... Bir mektup. Zarfın üzerinde Türkçeyle fakat Arapça harflerle "Memduh Selim Bey'e.." yazıyor. Zarf pulsuz. Kapının altından atılmış olmalı.

Odaya girip mektubu masaya bırakıyor, gazlı kandili yakıyor ve kandilin çevresinde ufak, aydınlık halesi yaratarak, gecenin koynuna dalıyor. Memduh Selim Bey kandili eline alıp yatak odasına giriyor. Kandili başucuna bırakıyor ve yatağa uzanıyor. Bir süre sonra gözleri kapanıyor.

Antakya'da da yalnız. *Monsieur* Bıyık'tan başka açılabilceği kimsesi yok. Tanudık Kürt, Ermeni ve Fransız dostları var; ancak onları, içinden geçenleri anlatabilecek kadar yakın hissetmiyor kendine. Zaten kendini sıcak sohbetlerin adamı olarak görmüyor.

Birkaç saatlik tatlı bir uykudan sonra yeniden gözleri açılıyor. Karanlık gece ve ışık demeti. Evin soğukluğu, yalnızlık. Ve açlık.

Karnurı doyurmak için, Şimdi gözüne iyice viran gözüken mutfağa yöneliyor. Masada birkaç kirli bulaŐık, içi dolu kl tablası, boş bir Şişe, yarım kalmış kadeh. Mutfağın başka bir köşesinde birkaç Şişe daha. Boş. Duvardaki raflarda düzenli Şekilde yerleŐtirilmiŐ tabaklar. Köşede birbirine bitişik iki dolap. Her yer toz içinde.

Birkaç zeytin tanesi, biraz peynir, bir parça ekmek buluyor. Gaz ocağına çay için su koyuyor; "Hele kursağımdan bir Şeyler geçsin, sonrası Allah kerimdir."

Masanın üstündeki mektubu hatırlıyor. Zarfı yavaşça açmaya çalıŐırken güzel bir koku duyuyor; onun kokusu! Beyaz kâğıdın üstünde Türkçe, zarif el yazısı; Onun yazısı. "Yüreğimin Ceylan'ı, dileğin nedir?" Mektup her zamanki gibi "Memduh Abi..." diye başlıyor. Böyle bir mektupta bile; Memduh Abi... Bütün olanlardan sonra neden hâlâ bu sözcüğü kullanıyor?

"Bu mektubu bir hırsız gibi, gizlice kapının altından attığım için özür dilerim. Ama senin de bildiğin gibi, baş başa kalmaya, uzun uzun konuŐmaya imknmz olmuyor. Seninle baş başa kapılıp saatlerce, günlerce konuŐmayı o kadar istiyorum ki.

Sevgili Abim.

Beni rahatsız eden, dolayısıyla seni rahatsız etmeme neden olan Şey Őudur: İsteyenim her geçen gün çoğalıyor. Gelenler uzun uzun konuşup, seninle ilgili olmadık Şeyler anlatıyorlar. Söyledikleri içimi acıtıyor. Gerçi babam bu sözlere pek kulak asmıyor ama; annem öyle değil. Annem anlatılanlardan tedirgin oluyor.

Senin anlayacağın, evdeki huzur kaçmış ve ben bundan kendimi sorumlu görüyorum. Kendimi, onların omuzlarında ağır bir yük gibi hissediyorum. Ne yapmalıyım, ne düşünüyorsun?

Seni rahatsız ettiğim için tekrar özür dilerim. Güzellikle kal."

Mektubun sonunda onun imzası: Feriha. Sadece Feriha. Ne eksik, ne fazla. Beyaz kâğıdın üstüne düşen bir imdat çığılı:

"Ne düşünüyor? Elinde ekmek peynir, ayakta duruyor. Gerçekten ne düşünüyor? Düşündüğü şeyleri saymaya kalksa. Belki çok şey belki de hiçbir şey... Ama açık olan bir şey var ki, kimseye kötülük yapmaya hakkı yok. Hele bu Ceylan ise hiç hakkı yok.

"Eğer son günlerde evlerine bu kadar gelip giden olmasaydı, kendini bu kadar kısıtılmış hissetmeseydi, bu mektubu yazmazdı. Hayır, kesinlikle yazmazdı."

Kandilin yaydığı bir avuç aydınlıkta, kederle sıcak çayı yudumluyor.

Mutfak dolabını açıp dolu bir şişe rakı çıkarıyor... Karar vermek lazım. Yolunu çizmeli. Kendini kısıktırak bağlamış hissediyor. Birileriyle konuşmalı; içini dökmeli, fikrini sormalı; ama kiminle?

Elindeki kadehe biraz su koyup, rakının beyazlaşmasını izliyor. Beyaz; kar rengi... Bu kasvetli Antakya gecesinde, hayatına dair önemli kararların arifesinde olduğunu düşünüyor. Kararlar; önündeki günleri aydınlatacak kararlar vermesi gerekiyor...

XVI.

Bugün Çerkez arkadaşını Ermeni meyhanesine davet etme sırası onda.

Meyhane bıraktıkları gibi. Dolu masalarda konuşmalar, kahkahalar eksik olmuyor. Sigara ve nargile dumanı. *Kavalcı* ve kavalının sesi. Köşede küçük bir masada Memduh Selim Bey'le arkadaşı oturuyor. Meyhaneci, Ermeni dostu, masayı kendi eliyle hazırlamış...

"Mirim, Kevork dostumun mutfağı meşhurdur. Ama öyle kolay kolay mutfağa giremez. Özel bir şeyler olması gerek. Birkaç gün önce kendisinden bu gece bize yemek hazırlamasını rica ettim. Örneğin şu ünlü bir Ermeni mezesidir. Adı topik'tir. Nohuttan yapılır, yapmak için ustalık ve zaman gerekir; en az üç gün."

Kevork usta yemeklerini, "*Miftahi Tabbahim*", yani "Mutfak anahtarı" adındaki Ermeni yemek kitabına göre hazırlıyor.

Şimdi dostu Kevork'un özene bezene hazırladığı sofrada, çokça konuşup şakalaşılıyor. Yemeklerden, Ermeni mutfağının özelliklerinden söz ediyor.

Memduh Selim Bey, kapının altında mektubu bulduğu gecedен beri kendini daha iyi hissediyor. Gülüyor, tıka basa yiyip içiyor. Çünkü, o gece, hayatına dair kararları ertelemekten vazgeçti. O gecedен sonra kendine ilişkin bir sürü karar aldı; Arapçasını ilerletecek, Lübnan'dan Fransızca kitaplar getirecek ve iki Fransız dergisine abone olacak, biraz borç para bulup kız kardeşine gönderecek, eve pek gösterişli olmayan bir, iki halı

alacak. Ve en önemlisi, 1923'ten sonra olanları küçük notlar halinde yazacak. Ve tüm bunların yanında...

"Mirim, düğün vakti gelmedi mi artık?"

"Aşk olsun Memduh Bey, benden mi soruyorsun? Hepimiz seni bekliyoruz. Senin karar vermen lazım."

Monsieur Bıyık'ın yüzüne mutlu bir gülümseme yayılıyor. Artık karısına, evinin direğine verebileceği bir cevabı var.

"Evde hanımın elinden neler çektiğimi bir bilsen. Bundan böyle sesi kesilir artık. Dosta, düşmana parmak ısirtacak bir düğün yapmalıyız Memduh Bey."

Evet, görkemli bir düğün olmalı, Gece, gündüz müzik, halay ve *govend* sürmeli. "Düğünün sesi Türkiye sınırından duyulmalı."

Kürt ve Çerkez geleneklerine göre bir düğün olmalı. Nakışlı Çerkez kıyafetleri, kılıç kalkanları, Kürtçe *stran* ve halaylarıyla son yıllarda kimsenin tanık olmadığı kadar güzel bir düğün... Çaresiz kalmış iki halkın kardeşlik duygularının pekiştiği, küskünlerin barıştığı bir düğün olmalı.

Ama ya ülkede olup bitenler?

"Mirim, sen daha iyi bilirsin, ama; büyük bir düğüne yüreğim el vermiyor. Biz sürgün edilmiş, fakir, naçar insanlarız. Ne imkânımız ne de paramız var. Taziyedeyiz; ülkemiz ateşte yanıyor, öldürülüyoruz; halkımız kan ağlıyor... Bilmiyorum, kanımca sade bir düğün daha iyi olur. Ama yine de siz bilirsiniz... Siz nasıl isterseniz öyle yaparız..."

"Biraz düşünelim Memduh Bey. Bu kutlu haberi Feriha'ya da ulaştırayım hele. Bakalım onlar ne düşünüyor?"

Sade, sessiz ve zarif... Van'daki kedersiz çocukluk günlerini hatırlıyor. Van gölünü, kız kardeşini, çiçek açan badem ağaçlarını, beyaz çiçekleri ve balarılarını hatırlıyor. Kız kardeşiyle arı kovanlarının önünde durup saatlerce onları seyrederlerdi. Baharda kırlangıçlar gelirdi. Bu kez bütün zamanları kırlangıç yuvalarının yanında oyalanmakla geçirdi. Memduh Selim Bey'in

aklına bunlar geliyor, kırlangıçları nasıl sade ve berrak bir aşkla sevdiğini hatırlıyor...

“Sade bir düğün olsun mirim... Feriha ve annesiyle konuşun.”

“Peki Memduh Bey, düğünü ne zaman yapalım?”

Ne zaman? Zorlu bir soru. Düğün kararını verdi ama kararların ardı arkası gelmiyor.

“Ne zaman, bilmiyorum. Sadece babam, kız kardeşim ve dayılarımın da düğüne gelmesini istiyorum. Dayımın gelmesi sorun değil; Şam’da yaşıyor. Ancak babam ve kardeşim için bu kolay değil. Onlara yazmam lazım; bakalım gelebilecekler mi? Onlara bu düğün haberini hemen yazacağım. Biliyorum, çok sevinecekler.”

Güzel bir gece. Ermeni mezeleri ve içki eşliğinde hayati kararların verildiği güzel bir sohbet.

“Memduh Bey, kutlu haberin şerefine. Bu gece şad ettin beni. Sen de şad olasin.”

XVII.

Düğün kararından sonra arkadaşlarından küçük bir telgraf geliyor: "Memduh Bey, Ağrı ateşler içinde. Acele Halep'e gel. Selamlar."

Telgraftan sonra Eski Halep'e, kadim kente doğru yola çıkıyor.

Şimdi Halep'te, arkadaşlarının yanında elinde telgraf metniyle oturuyor.

"Böyle açık bir telgraf göndermenizi anlayamıyorum. Fransızlara nasıl güveniyorsunuz? Şimdi nelerle uğraştığımızı onlar da biliyor."

Üşütmüş, kendini hasta hissediyor; burnu akıyor, boğazı yanıyor, halsiz. Buna rağmen Halep'te. Sorumluluk her şeyin üstünde. Ve merak. Neler olmuş? Ona niçin bu kadar yakıcı bir telgraf gönderdiler?

Düğün kararından sonra o telgraf ve hastalık; talihin cilveleri... Meyhanedeki geceden sonra hemen oturmuş, babasına ve kız kardeşine uzun bir mektup yazmış, bir Fransızın yardımıyla mektubu elden İstanbul'a göndermişti. Cevabı bekliyordu ki, düğün günü belli olsun. Cevap yerine bu telgraf geldi.

"Mirim, sorun nedir?"

"Memduh Bey, İhsan Nuri yeniden haber salmış. Askeri açıdan bir sıkıntıları yok. Erzurum'a, Van'a kadar uzanabiliyorlar. Halk gelip katılıyor. Belli ki, siyasi imkânları kısıtlı. İhsan Nuri gibi birkaç kişi daha olsa orada, her şey farklı olacak, bunu biliyoruz. Bu nedenle Ağrı'ya yetişmemiz lazım. Zaten önceden

de böyle bir kararımız vardı. Ancak içimizden kimse gidemiyor. Bazılarımızın pasaportu yok, bazılarımız da yeni geldiği için hâlâ gözaltındadır. Pasaportsuz arkadaşlar için Beyrut'ta Ermenilerle ve Fransızlarla konuştuk, iki, üç aya kadar pasaportları hazır olacak. Memduh Bey, istedik ki, sana soralım, bakalım imkânların var mı, bu işe talip olabilir misin? İki, üç ay için. Birkaç arkadaşı Ağrı'ya ulaştırana kadar. Antakya'daki hükümet yetkililerini iyi tanıyorsun. Onlar sana bir pasaport temin edebilir ve İran üzerinden Ağrı'ya ulaşabilirsin..."

Ağrı... Ve Memduh Selim Bey. Memduh Selim Bey Ağrı'da; hiç aklına getirmedeği bir olasılık bu. Talihin dolambaçlı yolları. Evlilik yolunda yürürken aniden önüne çıkan yeni bir yol; Ağrı...

Nasıl cevap vermeli?

Yeniden iki ses, yüreğin ve beynin sesi. Savaşıyorlar.

Hangisi galip gelecek?

"Mirim, severek giderim. Ancak bilmiyorum, orada yararlı olabilir miyim? Siz de bilirsiniz ben dağ adamı değilim."

Cesur bir sözcük, "giderim." Ancak.. Bu sözün ağzından kırık ve çaresiz bir tonda çıktığını fark ediyor.

"Hele bir bakalım. Antakya'daki yetkililerle konuşmam lazım. Belki Avrupa'ya gideceğim bahanesiyle pasaport alabilirim. Bir haftaya kadar size haber veririm."

XVIII.

Yolculuk. Yolculuktan bir önceki gece. Kayınpederin evi. Dördü. Sessizlik. Kahır. Keder. Akşam Yemeği. Son gece. Bir sonraki gün yolculuk.

Herkes önüne eğilmiş yemeğini yiyor. Memduh Selim Bey'in iki, üç aylığına ayrıldığını biliyorlar. Ancak nereye gideceğini bilmiyorlar. Sabah ezanıyla yola çıkacak. Düğün kararından sonra bu yolculuk haberi yüreklerini zift dökülmüş gibi karartıyor.

Nereye gideceğini söylemiyor. Onlar da sormuyor. Ama merak etmediklerinden değil. Acaba böyle ani bir kararla nereye gidiyor, hangi güç onu tam düğün öncesinde böylesi bir yolculuğa çıkarabiliyor?

"Siz düğün hazırlıklarını aksatmayın. İki ay sonra buradayım. O zaman neşe içinde düğünümüzü yaparız."

Kimse gülmüyor, kimse evet demiyor. Ses çıkmıyor. Sadece merak dolu gözlerle ona bakıyorlar. Düğün evine matem düşmüş gibi kederliler.

Ne yapmalı? Acıklı bir söyleve mi başlamalı, ağıt mı yakmalı? Hayır, olmaz, ayıptır. Geleneklere sığmaz. Sıcak lokmalar, hasta boğazında düğümleniyor. Yüreği kezzap dökülmüş gibi yanıyor.

Ceylan'ın gülen gözleri şimdi üzgün. Memduh Selim Bey'e, sessizce sorar gibi bakıyorlar; ne yapıyorsun, beni neden bırakıyorsun?

O sıcak bakışlar nerede? Memduh Selim Bey'in evinde bedenlerin birleştiği gün, çevresine pırıltılar saçan o gözler mi

bunlar? Hayır, bu gözlerin ferî kaçmış, uzun kirpiklerin altında, gözbebekleri ağır ağır hareket ediyor, Ceylan'ın umut etmekten yorulmuş gözleri, dinginlik arıyor. *Zavallı... zavallı... Ceylan*. Kandilin aydınlattığı yüzü bir meleği andırıyor.

Memduh Selim Bey'in yüreği büyük bir alevle tutuşuyor. Aklından, ona sarılmayı, öpmeyi, elinden tutup beraberinde götürmeyi geçiriyor. Gözlerinin mahzun bakışına dayanamıyor. Ceylan, çıkılan yolun dönülmez olmadığını bilmeli. Kısa ve zorunlu bir yolculuk bu. Yalnızca iki ay. İki aydan sonra, her şey onun gönlünün istediği gibi olacak.

"Hiç merak etmeyin, iki ay sonra buradayım. Evim size teslim. Arada sırada gidip bakarsınız. Mirim, babam ve kız kardeşimden mektup gelecek. Onlara iki ay sonra düğünümüzün olacağını haber verirsiniz artık."

Zoraki bir tebessüm.

"Peki Memduh Bey, düğün haberini ulaştırırım onlara."

Sessizlik ve hüznün ağırlaştırdığı son gece ve vedalaşma...

Ayrılığın yalnızca iki ay süreceğine inanıyor.

Fakat talih? Talih şakaları ve soytarlılığı?

TARİH VE TALİH

I.

*Ağrı, Ağrı, ateş olmuşsun
Ateşin içinde yücelmişsin
Ülkeye meşale olmuşsun
Yüksel Ağrı, haydi yüksel*

Ağrı, ulu bir dağ. Beyaz bir fistana sarınmış, başı dumanlı Ağrı... Ağrı, kadim, kutsal dağ. Ağrı, geleceğini ve geçmişini arayanların, âşıkların, dervişlerin ziyaretgahı. Başkaldırıların yurdu. Başı göklere eren, ateşten dağ. Mazlumların sığınağı, *Xoybûn'* un kalesi; Ağrı.

Dağın eteklerinde, silahlı Kürt savaşçıları. Hep bir ağızdan Ağrı türküsünü söylüyorlar. Başlarında komutanları, İhsan Nuri Paşa, Büro Heski Telli Paşa, Temire Şemki, Şefdin Bey, Ferzende Bey.

Ve yanlarında İskender Bey; yani Memduh Selim.

Karlara gömülmüş dağda, yüksek bir kayanın üstünde Kürt bayrağı dalgalanıyor. Soğuşun bıçak gibi kestiği bu seher vak-tinde, dağ her zamankinden heybetli görünüyor.

*Ağrı
Başına ateş yağdı.
Aydınlığın her yere yayıldı
Yer yerinden oynadı
Tutuş Ağrı, haydi tutuş*

Kürt savaşçılarının marşı... Ağrı başkaldırısının destanı...
Ağrı Dağı'nın haşmet ve gazabı...

Kürt savaşçıları, İskender Bey'e hoş geldin diyorlar. İskender Bey, birkaç İranlı Kürt ve iki Ermeni, tebessüm ederek savaşçılara bakıyorlar. İskender Bey'in yüreği, Ağrı isyanı gibi sıcak ve hızlı atıyor. Yüreğini ve aklını tarifsiz bir heyecana açmış. "Allahım. Sen kadirsin. Bana bugünü de gösterdin." Gördükleri onu bir anda sürgün yaşamının kahredici, insanı çaresizliğe düşüren havasından uzaklaştırıyor.

"İskender Bey, kıymetli arkadaşlar... Aramıza hoş geldiniz sefalar getirdiniz. Ağrı başkaldırısının komutanları ve askerleri olarak sizi selamlıyoruz..."

İhsan Nuri'nin sesi, gür ve kuru...

İskender Bey'in heyecandan sesi soluğu kesilmiş, kendini tutmasa ağlayacak. Hayatında ilk kez mutluluktan ağlayacak kadar duygulanıyor. Yere diz çöküp üç kez toprağı öpüyor, bir avuç toprak alıp, kokusunu uzun uzun içine çekiyor. İhsan Nuri Bey, İskender Bey'in yanına gelip onu yerden kaldırıyor, gülerek birbirlerine sarılıyorlar. Dakikalarca. Sonra, birlikte komutan ve askerlere doğru gidiyorlar. İskender Bey, İhsan Nuri'nin kendisine tanıştırdığı kişileri teker teker öpüyor; yaklaşık 70 kişiyi...

"Beyim, İhsan. İsyân bayrağını da öpmek, özgürlük havasını solumak istiyorum. Bunu esirgeme benden, getir koklayayım."

II.

İhsan Nuri... Cibirli İhsan Nuri Bey. Bitlis'in eski mahallesi Ali Koli'de geçen güzel bir çocukluk, İstanbul 'Harbiye'de, askeri okulda uçarı gençlik günleri ve Kürt davasıyla tanışma, özgürlük için beslenen umutlar... Ardından subaylık günleri. İhsan Nuri, Dünya savaşında, Ağrı Dağı eteklerindeki Beyazıt'ta, Rus Ordusuna karşı savaşan Osmanlı askerlerinin komutanı. Ağrı Dağı'yla o günlerde başlayan bir dostluk. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüttüğü siyasete karşı mücadele, Kürdistan İstiklal Komitesi'nin kuruluşu. Arkadaşlarıyla birlikte başlattıkları 1924 isyanı, yenilgi ve kaçış. Daha sonra, *Xoybûn*'a üyelik ve şimdi de *Xoybûn* askeri kanadının komutanı ve Ağrı isyanının lideri. İsyarın karargâhında, Memduh Selim Bey ve İhsan Nuri yeniden birlikteler. Uzun ve musibetle dolu yıllardan sonra. İki eski dost. Ölüm kalım yolunu ve bahtı kara bir tarihi paylaşan iki yoldaş...

İki farklı şahsiyet. Aynı zamanda benzer. Eski bir kitabın iki sayfası gibi. Ancak bu sayfalardan biri uzun cümlelerle düzenli, güzel bir yazıyla baştan sona doldurulmuş. Diğer sayfada ise nakış inceliğinde bir, iki satır var. Kısa fakat derin anlamları olan iki satır. Her iki sayfa da değişik özellikleriyle dikkat çekiyor. Ama ikisi de aynı kitaba ait; İhsan Nuri ve Memduh Selim...

"Mirim, seni çok özlemiştik. Arkadaşlarla bir araya geldiğimizde mutlaka senden söz ederdik. Mücadelenden ve kahramanlıklarından. Sana teşekkür borçluyuz İhsan Bey, başımızı göğe erdirdin..."

"Sayenizde Memduh Bey, partinin sayesinde. Ben bir şey yapmadım. Bahtı kara o ulusun mütevazı bir ferdiyim..."

Tek göz ve karanlık oda, sıcak, içten konuşmalarla ısınıyor, aydınlanıyor. Oda dedikleri, yamacın dibinde düşman gözünden uzakta bir mağara... Sade bir sığınak. Hayır, sade değil, perişan. Yerlerde saman doldurulmuş döşekler, yastıklar, köşede büyükçe bir mangal, bir köşede de birkaç tüfek, fişeklik ve diğer teçhizatlar.

İhsan Nuri Bey'in üzerinde askeri kıyafet var. Beline doladığı çapraz fişeklik omuzlarından sarkıyor. Belindeki büyük tabanca onun savaşçı görünümünü tamamlıyor. Her yerde, her biçimiyle savaşın işaretleri.

Durum?

"Aziz İskender Bey... Evet, arkadaşım, sana bu isimle seslenmemiz daha iyi. Senin kim olduğun bilinmemeli. Durum pek iç açıcı görünmüyor. Dört kıştı, çok az asker ve kısıtlı imkânlarla savaşıyoruz. Buna rağmen geri çekilmedik. Ne kadar kararlı olduğumuzu anladılar. Bunun için dağa büyük bir askeri yığınak yapıldı. Niyetlerini biliyoruz; birincisi halkın gözünü korkutarak isyandan soğutmak, ikincisi devlet yanlısı aşiretleri ayaklandırmak, üçüncüsü, diplomatik ilişkilerle Sovyetler Birliği ve İran'ın desteğini sağlamak, dördüncüsü ise bizi kuşatarak isyanı boğmak. Şimdi her şey bu plana göre yürütülüyor."

Ve haberler... Acı ve kötü haberler. Güzel ve iyi haberler. Hainler, isyancıların kıyafetlerini giyerek, İran karakollarına baskın düzenlemiş. İranlılarla çarpışırken liderleri öldürülmüş... XOYBÚN Merkez Komitesi adına bu konuyla ilgili bir bildiri yayımlamış:

"Kürt yurtseverleri. İran devletinin ekonomik ve siyasi çıkarlarına dokunmamakta kararlıdırlar. İran devletinin manevi ve siyasi kardeşliğini kazanmak önemlidir..."

Uçakları köylerini bombalamış. İki büyük aşiret isyana katılmış. İsyancılar Van'a kadar uzanmış. Devlet yanlısı Şeyh Mehmed Hesesori köyünde öldürülmüş. Savaşçılar, bir müfrezeyi

esir almış ve silahlarını alıkoymuş. Ordu, başkaldırını destekleyen on dört köyü harabeye çevirmiş. Ovada büyük bir çarpışma olmuş.

Dört taraftan gelen haberler sıralanıyor. Her yer savaş ateşiyle yanmakta. Öldürme, ölüm, saldırı, ateş, korku, silah, uçak, bombardıman, tank, top ve bomba... Bu kelimeler, Memduh Selim Bey'in kulaklarında uğulduyor. Bu dünya kendine özgü bir dünya, ateşten yaratılmış bir dünya. Bu hırpalanmış, yaralanmış, sesini kimsenin duymadığı dünya, ateşin ortasında. Evet, Ağrı'yı ateş sarmış. Arkadaşlarının Memduh Selim Bey'e gönderdiği telgraf meğer ne kadar doğruymuş.

İhsan Nuri Paşa'yla yalnızlar, ama Paşa'ya soru sormak isteyen, mektup ileten, yazılı emir bekleyen birçok kişi yanlarına girip çıkıyor. Memduh Selim ya da yeni adıyla İskender Bey, durup düşünüyor. Bu fedakar ve mücadeleci nefer ve bu ölüm kalım savaşıyla kendisinin ve arkadaşlarının hayatı. Onlar Antakya. Halep, Şam, Beyrut, Kahire, İskenderiye, Süleymaniye, Paris ya da Londa'da ne yapıyorlar? Buradakilerin verdiği mücadeleyle onların yaptıkları karşılaştırılabilir mi? Memduh Selim Bey şimdi anlıyor, kan ve gözyaşından meydana gelmiş bu dünyayla, onun geldiği dünya siyah ve beyaz gibi birbirinden farklı. Ağrı'da bunun farkına varıyor. Burada iş çok, yapılması gereken iş binlerce.

Bu iki ayda neler yapabileceğini düşünüyor. Ne kadar yazık! Yapabilecekleri pek sınırlı. Bir süre *Xoybûn*'un toplantıları, siyasi faaliyetleri ve isyanın önderliğinin faaliyetleriyle ilgilenecek. Ve isyanın gazetesi Ağrı'nin işleriyle...

"İskender Bey, bir bilsen biz bu gazeteyi hangi koşullarda çıkarıyoruz. Yeterince kâğıt yok. Matbaa da yok. Bu yüzden elle yazıyoruz; kaynatılıp kurutulmuş jelatin kâğıtlarına geçirek çoğaltıyoruz."

Zorunlu bir başkaldırı, ancak zorluklar, engeller ve çaresizlikler içinde...

III.

1929 gözünün son günleri. Kış yaklaşıyor... Ağrı Dağı karlar içinde, dağ ses veriyor. Rüzgârın, boranın sesi. Sis içinde kaybolmuş dağın iniltisi. Ve aşağılarda, dağın eteklerinde yüreği yaruk bir dengbjin türküsü. Dağın iniltisiyle başkaldıranın destanı söyleyen dengbjin türküsü birbirine karışıyor: *Ax lo bira...*

"Ah kardaş, ah kardaş, ah kardaş..."

Akşam olmak üzere, yorgun savaşıçılar. Dengbj ve Memduh Selim Bey odunların çıtırdayarak yandığı büyük ateşin etrafında halka olmuşlar. Alevler ta yukarılara, göğe vuruyor san ki; ateş dans ediyor. Ve dengbjin türküsü ağır ağır sürüyor. Ateşin kızıl gölgesi Memduh Selim Bey'in suretini aydınlatıyor. Kızıl aydınlıkta kızıl bir suret. Eller ateşin sıcaklığına tutuluyor. Gözlerde kıvılcımlar, kulaklar türküde... Türkünün sözleri yeni yazılmış, ancak makamı eski. Ritmi yüzyıllık söylencelerin ritmi "*Ax Dilo!*"* *Coşan yürek, yorgun, hasret dolu yürek.*

Ateşin kızılığında birbirine benzeyen yüzler. Kırışıklarla dolu alınlar, burulmuş bıyıklar, tek tip elbiseler. Göğüslerini süsleyen mermiler, bellerde kabzaları görülen hançerler biraz telelerinde çatılmış tüfekler... Çoğunluğu köylü. Tarlalarını, çiftini çubuğunu bırakanlar. Aşiret delikanlıları. Ova, yayla, koyak ve dağların dostları. Çelik misali bir doğanın çocukları. Fişek gibi yiğitler. Hepsi iyi nişancı. Her biri bir yerden. Ağrı ve Beyazıt civarındaki köylerden, İnan sınırından, Van, Muş, Malazgirt, Hak-

* Ah yürek! (ç.n.)

kari, Kars, Erzurum ve Dersim ovalarından, dağlarından. Ancak hepsi birbirine benziyor; sanki hepsi aynı anadan doğmuş. Birinin alnına yazılan ötekinin de alnuna yazılmış. Aynı sevdaya tutulmuş, aynı kadere ortak olmuşlar. Kaderleri, yoksulluk, boynu büküklük, çaresizlik ve esaret.

İsyanları, başkaldırıları hep bu kadere.

Ve o, dengbêj... Sureti, alevin aydınlığında kızıla çalıyor. Gür sesi, hüznü, önce makamla, sonra sözle, sözcükler ardı ardına diziliyor. Gül dizisi gibi. Her kelam kızıl bir gül. Her sözcük gül dizisinde bir tomurcuk. Baş göğe ermiş ulu dağın iniltisi altında, harlanan ateşin etrafında, dizi dizi güller. Rüzgârın, dağın, yanan odunların ve dengbêjin sesi birbirine karışıyor...

Ve onlar, isyanın sahipleri, Ağrı'da başkaldıranlar...

Memduh Selim Bey.. misafirleri, onlara katılmış. İhsan Nuri ve diğer komutanlar yerlerine çekilmiş.

Yüreği hızlı hızlı atıyor. Yüreği sanki dalgalarla boğuşan bir sal. Özgür toprağın üzerinde oturmuş, özgürlüğün havasını ciğerlerine çekiyor. Derin derin soluk alıyor.

IV.

Kış, soğuk, ayaz ve tipi... Kar beyaz örtüsünü her yere sermiş. Yollar kapanmış, çatışmalar azalmış, geliş gidişler seyrekleşmiş. Türk ordusu büyük şehirlere çekilmiş. İsyancılar da Ağrı'nın civar köylerine dağılmış. Memduh Selim Bey de, sıcak bir odaya çekilmiş; hayır, odaya değil, mağaraya. O ve isyanın liderleri, çoluk çocuk hep birlikte mağaralara çekilmişler. Mağara, dağın en ulaşılmaz noktasında, fırtına ve borandan uzak. Düşmanın mağaraya ulaşması mümkün değil. Burada bir hisara çekilmiş gibi emniyetler. Buraya kartallardan başka hiçbir mahlûkat ulaşamaz, zaten yayan kimse gelemaz. Burada neredeyse doğal bir yaşam kurulmuş. Kocaman evrenin içinde, saklı bir yaşam. Mağaraların hiçbir eksiği yok. Her mağarada yakacak tonlarca kuru odun; örtünmek için keçe, yemek için zahire. Mağaranın bir köşesi mutfak. Kalın askeri elbiseler, kar postalları, büyük mangallar, gaz ve çıra. Çok sayıda keçe külahla silah ve cephanesi... Ve bir mağara da atlara ayrılmış, yanlarında saman, arpa, kazma, kürek, sepet...

Memduh Selim Bey mağarasında, birkaç kişiyle birlikte mangalın yanında. Üzerinde kalın askeri kıyafetler, omuzlarında çoban kepenegi ve ayaklarında nakışlı, yün çoraplar. Sakalları uzamış, zayıflamış. Suskun, düşünceli. Elinde kâğıt kalem. Düşünceler arasında acılı bir yolculuğa çıkmış. Yanında oturanların gülüşlerini ve uzaktan gelen köpek havlamalarını belli belirsiz duyuyor.

Burada kalacağı iki ay çoktan doldu. Ancak ne o Suriye'ye dönebildi ne de Ağrı'ya gelen oldu. Yollar kapanmış. Kış, kar, soğuk ve etraflarını saran Türk ordusu. Ve en önemlisi İran da kendilerine sırt çevirmiş. Yani dönüş şimdilik mümkün değil. Zaten o da çok fazla dönüş özlemi çekmiyor. Aslında çekiyor ama bu fedakar insanları burada, bu karın, ateşin, barutun, karın, soğğun içinde bırakıp gitmek utançların en büyüğü. Bu insanlardan farkı ne? Niçin o gitsin de, diğerleri burada kalsın?

Aklı böyle diyor, böyle ses veriyor. Ya yüreği? Yüreğinin sesi? Ceylan'a ve annesiyle babasına sadece iki ay demişti, Sadece iki ay. Öte yandan verdiği sözü tutmamak da ayıp. Yalancı çıkmak da utanç verici. Her şeye karşın savaşçıların ekmeğini suyunu bölüşmek, onların kaderini paylaşmak, onlardan biri olmak da güzel şey.

Ceylan'a ve babasına bir haber ulaştırmak istiyor. Elinde kâğıt kalem oturmuş mektup yazmaya çalışıyor. Birini Ceylan'ın babasına, birini de Ceylan'a yazacak. Şimdiye dek ona hiç mektup yazmamış. Ancak şimdi gelenek ve töreleri çiğneyecek ve ona bir mektup yazacak. Niye olmasın? Evet, uzun ve sıcak bir mektup. Havadis dolu, hasret dolu, saygılı...

Ve kuşkusuz mektupların ellerine ulaşması umuduyla. Ne o ne de başkası mektupların yerine ulaşıp ulaşmayacağını bilemez. Ancak "Allah bilir." Mektuplar önce Beyazıt'a, oradan İstanbul'a, İstanbul'dan Halep'e ve Halep'ten Antakya'ya gidecek. Mektupların yolu çok uzun.

"Çaresizliğin gözü kör olsun!"

V.

Memduh Selim Bey'in talihi! Yine hastalanmış. Bu karda, kışta kıyamette, yine grip olmuş; dağa çıkmış savaşçıların hayatı, çaresizlikler ve zorluklar. Bu savaş sadece düşmana karşı değil, aynı zamanda doğanın binbir zorluğuna karşı da yürütülüyor. Bu koşullarda insan hastalandığı zaman, elinden kendini Allaha havale etmekten başka bir şey gelmiyor. Allah yardımcı olmalı; ilaç yok, iğne yok, doktor yok, hastane yok... Kısacası savaşçıların dünyası, acımasız, yokluklarla örülmüş özel bir dünya.

Memduh Selim Bey bunları bilmiyor mu? Biliyor. Buna rağmen siyasi mücadelenin içinde yer alıyor, güçlü bir devlete başkaldırıyor, savaşa katılıyor ve orada hasta düşüyor.

Yani tarih ve talih... tarih ve talihin buluşması.

Tarih nedir? Konuşma ve düşünme yetisi olmayan hayvanların doldurulduğu bir ahır mı? Çiçek ve güllerin açıldığı bir insanlık bahçesi mi? Hangisi? Tarih ve insan... Kim kimin hizmetinde? İnsan mı tarihin, tarih mi insanın. Hangisi?

Memduh Selim Bey'in beyninde dolaşan sorular... Okul günlerinden beri, tarihin dün, bugün ve yarın olduğuna inanıyor. Yani geçmiş, bugün ve gelecek. Ve hepsinin ortasında insan. Eğer insanın birlikte hareket etme, güç olma, talep etme, talepleri birleştirme ve yeniden yaratma yeteneği olmazsa tarih nedir ki? Tarihten anladığı, geçmişe sahip çıkmak, yeni şeyler öğrenmek, yeniyi keşfetmek ve bugünü güzelleştirmek diye düşünüyor. İlerleme, yeniliklerin keşfi ve yaratma olmazsa tarih de olmaz, Fikir, değişim ve tarih, üçü birlikte zamanın mühürleri. Tarih,

insanların tarihi. Tarih, insanların hizmetinde; ancak ona etki edebilmek şartıyla. Eğer insan bir tarihe sahip olmak istiyorsa, bir hayvan gibi tarihsiz olmak istemiyorsa, o zaman güçlülere katlanmayı ve tarihi değiştirmeyi bilmeli.

Sıcak yatağına uzanmış geçmişi, okuldaki derslerini, ettikleri felsefi sözleri düşünüyor. Ne güzel günlerdi onlar! Tarih ne çiğnenip yutulmak üzere ağıza atılan bir tablet ne de kimsenin babasının ahıdır. Arkadaşlar, tarih yaratılıyor. Tarih yaratılmak, oluşturulmak zorunda. Her türlü zorluğa, belaya ve zahmete rağmen tarih hep yeniden yaratılıyor. Unutmamalıyız... Yüzyılımız, mazlum ulusların yeni bir tarih yaratma yüzyılıdır..."

Ve Kürt dilbilimcilerinin tarih kelimesiyle ilgili söyledikleri! Söylenenleri düşündükçe geleceği geliyor. "Arkadaşlar!.. Nedir bu tarih, tarih dediğiniz. Tarih kelimesinin Arapça olduğunu bilmiyor musunuz? Niçin 'dirok' kelimesini kullanmuyorsunuz? 'Dirok' Kürtçe, güzel bir kelimedir..."

Ah o güzel günler; hayatın ve tarihin gerçeklerinden uzak! Oysa hayatın gerçeği; şimdi yaşanan tarih zor, güç ve durmak bilmeyen bir savaş. Bu savaştan kim galip çıkarsa hayata ve tarihe o hükmedecek. Bu kesin..

İlginç bir şey. Şimdi bu karanlık mağaralarda, harlanan ateşin etrafında uzanmış soğuktan sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyor. Ancak bilinci kanatlanıp eski günlere uzanmış. Geçmiş günler aklına düştükçe, kendini katıla katıla gülmekten alıkoymuyor. Ama, bu yaşadıkları bile ona tarihin, önüne kattığı her şeyi silip süpüren bir sel olduğunu gösteriyor. Bir sel ki önüne çıkan bütün engelleri aşıyor. Bir sel ki kaynağı tükenmez. Bir sel ki büyük bir denize doğru gidiyor.

Evet... Anılar, insan aklının bir köşesinde gizlice yaşar. Anılar, insanın yüreğine konar. Memduh Selim Bey'in yüreğine konmuş anılar onu bazen mutluluktan, bazen de hüzünden coşturuyor ve hiçbir zaman ondan uzaklaşmıyorlar. Doğru, Memduh Selim Bey'in içinde yaşadığı bu günler kolay günler değil. Herkesin

katlanamayacağı, elem ve hasret dolu günler. Ama o insanların bir belleğe sahip olmasına şükrediyor. Eğer insanlar, istemedikleri anıları bile hatırlama yetisine sahip olmasaydı, tarihi hatırlamak ve onu değiştirmek nasıl mümkün olabilirdi? Şimdi biliyor ki hem kendinin hem milletin mutluluğu, toplumsal adalet ve zafer Ağrı Dağı'nın doruklarında. Aydınlık bu dağın gerisinde. Başka yol yok; doruklara, dağın öte yanına varmak gerekiyor. Yazık, bin defa yazık ki tarih de bu; hem çok yakıcı, hem de zor ve meşakkatli.

Bundan böyle gelecek günlerin ona ne gibi sürprizler hazırlayacağını bu önü alınmaz dalgaların onu nereye savuracağını bilmiyor. Ancak biliyor ki tarih ağrını örmeye başladığı zaman ona yardımcı olmalı.

Tarih ağrını örüyor. Ve tarihin yamacında, Memduh Selim Bey'in talihi yavaş yavaş biçimleniyor.

VI.

Memduh Selim Bey, İhsan Nuri ve karısı Yaşar Hanım'ın yaşadığı mağarada. Üçü birlikte. İhsan Nuri Bey neşeli. Yaklaşık on iki telefon ele geçirmişler. Sadece bu kadar değil, tel de bulmuşlar. Şimdi bu telefonlar sayesinde, civar köylerle haberleşmeleri daha kolaylaşmış.

Yaşar Hanım. Güzel, soylu ve sadık bir kadın. Bir Türk. İhsan Nuri'nin karısı. Çok eskilere dayanan bir dostluk ve bitmeyen bir aşk. Yaşar Hanım, İstanbul'daki günlerden bugüne İhsan Nuri Bey'in kader arkadaşı. İhsan Nuri Bey nerede, o da orada. Şimdi de ateşin içinde, karın ve tipinin ortasında, Ağrı Dağı'nda.

Bundan kısa bir süre önce Yaşar Hanım, Türkiye'de İhsan Nuri'ye karşı gerektiğinde rehine olarak kullanılmak üzere tutulanmıştı. Ne ham hayal! Ankara Hükümeti, büyük bir heyet toplayarak onları İhsan Nuri ve başkaldırının komutanlarıyla konuşmak üzere Ağrı'ya gönderdi. Heyette iki parlamenter, Ağrı Tümen Komutanı, Beyazıt Jandarma Komutanı ve birkaç komutan daha vardı. Kürtler, Türk heyetiyle görüşmeyi kabul etti. Görüşme yeri Türkiye-İran sınırında bir yer olarak belirlendi ve iki taraf buluştu. Kürt heyetinde İhsan Nuri Paşa, Büro Heski Paşa, Ferzende ve Halis Bey'le yirmi süvari vardı. Su ve ateş arasında her bakımdan ilginç bir buluşma gerçekleşti. Türk heyetinin istekleri dört maddeydi. "1-Ağrı'ya huzur gelmeli. 2-Kürtler yol kesmekten ve devlete zarar vermekten vazgeçmeli. 3-Kürt isyancılarının ele geçirdiği devlet malları geri verilmeli. 4-Ve en önemlisi, İhsan Nuri, Ağrı'yı terk etmeli ve koşullarını bundan

sonra öne sürmeli. İsyancılara hiçbir zarar gelmeyecektir. Devlet onlara yardımcı olacak ve emniyette olmalarını sağlayacaktır...”

Bu istekler karşısında, İhsan Nuri ve arkadaşları gülererek gerekli cevabı verdi:

“Anlaşıyor ki devlet amacımızı saptırıyor!” Ya hak, hukuk? Ya özgürlük?

Heyetin taleplerini reddettiler, onların bir tek talepleri vardı: “Hak, hukuk ve özgürlük!”

Ve Yaşar Hanım. “Karımı Halep’e gönderin...”

Ve bunun üzerine Yaşar Hanım’ın uzun yolculuğu. Önce Halep, sonra İran ve ardından Ağrı, İran’da yaşanan büyük tehlike... Burada, öykünün ikinci bölümü başlar: İhsan Nuri, eşini almak üzere İran’ın Hoy şehrine gider. Şehre girmeden önce birini yollar, ancak on gün beklediği halde adamından bir haber alamaz. Bunun üzerine meraklanır ve Silo adında biriyle yaya olarak Hoy’a gider. Üzerlerinde eski püskü elbiseler, omzunda bir tüfek vardır. Şehirde fakir birine misafir olur. Yaşar Hanım henüz Tebriz’den gelmemiştir. Adamlarından birini Yaşar Hanım’ı almaya gönderir. Ancak bu kez de giden geri dönmez. Birkaç gün sonra, İhsan Nuri çarşıya çıkar. Başında bir *Pehlevi küllahı*. Aniden bir ses duyar: “Efendi, efendi!” İran askerleri! İran askerleri. “Sana seslendim, neden durmuyorsun?” İran askeri, ekşi bir suratla, sertçe sorular sormaya başlar. İhsan Nuri, “Efendi, efendi diye seslendiniz. Efendinin kim olduğunu nerden bileyim. Ben efendi değilim...” diye cevap verir. İhsan Nuri’yi *Tehvile Dıjban** merkezine doğru götürürlerken yolda bir dükkândan sigara için ateş almak ister. Dükkânın içi tanıdık, dükkâncı da. Dükkâncı İhsan Nuri Bey’i tanımıştır. Birkaç yıl önce, bir kış günü yeniden Hoy kentindeyken, İhsan Nuri ve komutan arkadaşları Rasim’le Tefvik, bu dükkâna gidip gelirlerdi. O vakitler isimleri takmay-

* Askeri polis. (ç.n.)

dı. İhsan Nuri Bey'in adı Hacı Muhammed'ti. Şimdi yeniden aynı dükkân ve aynı dükkâncı. "Hacı hoş geldin. Arkadaşların nerede?" Ne demeli? Zor bir durum. Aksilik aksilik üstüne. "Hacı kimdir, arkadaşlarım kim?" Ancak dükkâncı inatçıdır. "Seni çok iyi tanıyorum. Siz üç kişiydiniz ve dükkânıma sık sık gelirdiniz."

Uzun bir tartışmadan sonra, dükkândan çıkarlar. Polis karakoluna doğru giderlerken düşünür: "Yaşar Hanım'ı getirmek üzere adam yollamışım, şimdi ben yakayı ele verdim. Tanımayanlar beni. İhsan Nuri olduğumu söylesem inanmazlar ve beni Türkiye'ye teslim ederler." Tek başına ve umutsuz biçimde karakola girer, içinden ardı ardına birkaç dua okur. Komiserle birbirlerine bakarlar:

"Kimsin sen?"

"Yusuf Abdal Ağa'nın hizmetçisiyim."

"Adın ne?"

"Vezo!"

"Hoy'a neden geldin?"

"Ağa'nın gümüş saati bozulmuş, onu tamirciye getirdim."

Yine bir süre birbirine bakıyorlar. Korku ve umutla geçen birkaç saniyeden sonra komiser konuşur:

"Çabuk git, saati al ve dön."

İhsan Nuri Bey rahatlar: "Allah bu kez de yardımcım oldu."

Birkaç gün sonra, Yaşar Hanım bir at sırtında çıkagelir. Güler yüzlü, başı dik ve alnı açık Yaşar Hanım... Aşıklar, sonunda kavuşurlar, birbirlerine sarılırlar, İhsan Nuri hal hatır sorar. Yaşar Hanım'ın gelişinin üzerinden bir hafta bile geçmemişken, uçaklar da "hoş geldin" diyerek, Ağrı semalarından bombaları, aşığıya bırakırlar.

Şimdi bu karanlık mağarada, İhsan Nuri o korku dolu günlerden söz ettikçe üçü birlikte gülüyorlar. O günler de artık binlerce anının içinde yerlerini almışlar. Aynı kaderi paylaşmaya

karar vermiş iki insan, İhsan Nuri ve Yaşar Hanım geçmiş anılarından söz edip gülüyorlar.

Ya Memduh Selim Bey? Ya onun kader ortağı? “Memduh Bey, nişanlından hiç söz etmiyorsun.”

Yaşar Hanım, Halep'teyken, Memduh Selim Bey'in bir Çerkez kızıyla evlenmeye karar verdiğini duymuş.

“Ne diyeyim... Kısmetse, döndüğümde evleneceğiz.”

Mahcup ve utangaç bir cevap. Yavaşça. Yaşar Hanım'ın demlediği sıcak çaydan birkaç yudum alıyor ve bilinci uzun sarı saçlı sevgiliye uzanıyor.

“Memduh Bey, Yaşar Hanım, nişanlının çok güzel olduğunu duymuş. Yalnız bir şey dikkatimi çekiyor. Niçin Kürt aydınları hep Çerkez kızlarıyla evleniyor. Sen bilirsin belki.”

“Hayır mirim, bilmiyorum.”

Doğru, niçin bir Çerkez kızıyla? Kader, kısmet. Başka bir şey olmasa gerek. Yalnızca kısmet. Ceylan, Çerkez olmasa bile, Memduh Selim Bey onu gördüğünde mutlaka aşk nöbetine tutulacaktı.

Bununla birlikte şimdi, yaşanan bazı şeyler aklına geliyor. Mesela o kitap... Yıl 1914, Dünya Savaşı'nın ilk günleri. İstanbul'da kitapçıları dolaşılıyor. Beyoğlu'nda bir kitapçıda “Osmanlı alem-i içtimayiyesinde Çerkez Kadınları” kitabını görüyor. Kitap, 63 sayfa. Mehmed Fitkeri Şuenu tarafından yazılmış. Küçük bir ulusun kadınları hakkında küçük fakat dikkat çekici bir kitap. Ancak, Memduh Selim Bey'in kitabı alacak parası yok. Çaresizlik. Çaresiz kalınca kitabı çalıyor.

Kitapçık: Bir Çerkez yazarının seslenişi. Çerkez kadınlarının kara bahtına yapılan bir sitem. Nitelikleri, özellikleri. Kadınların kişiliğinde korunmak istenen Çerkez değerleri. “Bu bir hazan-ı milliyedir..” Yazar şöyle sesleniyor. “Bu bir ulusal sesleniştir.” Ve kitapta şu anda hatırlamadığı başka bir sürü şeyler. “Güzel Çerkez kızları 365 günde sadece üç yüz kelime konuşurlar.” *Saffiyet-i ahlakiye ve nesliye-i pak...*

Diğer yandan, o karlı yılbaşı gecesinde Galata'da rastladığı küçük çiçekçi kız. O gece ve o kız da şimdi aklına düşüyor.

"İhsan Bey mirim, ezilenlerin yürekleri çabuk tanışır ve tez buluşurlar. Niçin bu da Kürt ve Çerkezlerin evliliklerinin bir gerekçesi olmasın?"

VII.

Haşmetli dağ Ağrı'nın başı göğe ermiş, bulutlarla sevişiyor. Kar kaplamış her yanı. Uzaktan bakıldığında dağ, dağ değil adeta büyükçe bir kar kümesi.

Destanların, efsanelerin güzelleştirdiği dağ, Ağrı... Yani *Ararat*. Yani *Kuhi Nuh*, Farsça, Nuh Dağı. Yani *Masis*, Ermenice. Yani *Cebel el Haris*, Arapça. Ağrı, insanlık tarihinin en eski gemisinin mekânı. Tevrat'ta yazdığı gibi: "Ve Nuh'un gemisi yedinci ayda, ayın yedisinde Ararat'ın başında durdu..." Ağrı.. Hurilerin oğlu, Urartuların babası, Kürt ve Ermenilerin atası. Zerdüştiler'in ziyaretgahı. Ateşe ve aşka tapanların dağı.

Büyük Ağrı. Yamacında da Küçük Ağrı. Tendürek. Büyük Ağrı'nın kız kardeşi. Başlı tandıra benzer; sürekli tüter. Kürtlerin korunağı. Ve bugün de devam eden kanlı ve acımasız bir savaşın şahidi.

1930 yazı. Ağrı'nın dere ve çayları sel olmuş akıyor. Kan, sel olmuş akıyor. Savaşın ateşi sarmış her yanı; her saat, her gün. İsyancılar dağın yükseltilerine sığınmış, yaylalarda çadır kurmuşlar. Güneşin sıcağından, sineklerin vızılısından kurtulmuşlar. Hükümet, yüz yirmi bin asker yığmış dağa. Artık isyancıları kandırmanın mümkün olmadığı ortaya çıkmış. Şimdi, başkaldırılıyı kanla bastırmaya çalışıyorlar. Uçaklarla, tank, top, tüfek ve askerle saldırıyorlar; aynı şekilde karşılık görüyorlar. Her yere savaş, ölüm ve inilti hakim.

Ya Memduh Selim Bey?

Hâlâ Ağrı'da, isyancılarla birlikte. Buradan ayrılması mümkün görünmüyor. Zaten yollar kapalı. Bir tarafta savaş alevlenirken, diğer yandan da Türk hükümetinin İran ve Sovyetler Birliği'yle diplomatik görüşmeleri sürüyor. Ağrı'daki isyancılar, İran, Türkiye ve Sovyetler Birliği sınırları arasında zor günler yaşıyor. Türkiye, Sovyetler'i yanına çekmiş. Sovyetler, isyana destek vermiyor ve kapılarını isyancılara kapatmış. Türkiye, şimdi de hem Ankara'da hem de Tahran'da İran hükümetiyle görüşüyor. İran'ı da yanına çekmek istiyor. İran şimdi isyana kuşkuyla bakıyor. Sovyetler Birliği, Türkiye ve İran sınırına çok sayıda asker yığmış. İran da askeri yığınak yapmaya hazırlanıyor.

Bir şey daha; Memduh Selim Bey'in yüreği, arkadaşlarını bu acımasız savaşın içinde bırakıp gitmeye el vermiyor. Gitmek olmaz. Elinden ancak mektup yazmak geliyor. Tek isteği de, mektuplarının yerini bulması.

VIII.

Gece. Yıldızların aydınlattığı yaylada, kurulmuş çadırların arasında cılız, titrek, hüznü bir türkü. O, binlerce yılın dengbêji. Acımasız savaşın ortasında, türkü söyleyen dengbêj, sanki yüz-yıllar öncesinden sesleniyor. Dile getirdiği, kadim bir halkın sesi... *Dengbêj Bînevşe Narîn û Cembeliyê Hekarî* destanını söylüyor...

Cembeliyê Hekarî vardı, Hakkari dağlarındandı, her daim hazır bin beşyüz güçlü gencin reisiydi. Âşık Hemo vardı, Cembeli'nin dengbêjiydi, stranbêjdi. Yiğit bir delikanlıydı Hemo, Cembeli'yi eğlendirirdi.

Memduh Selim Bey'le dengbêj. O dengbêjden rica etmiş. Dengbêj usul usul söylüyor. Önce hikâye ediyor, sonra makama döküyor. Memduh Selim Bey, onu dinliyor. Müziğin sesi, çok sevdiği dört sestten biri. Müzik sesi, yüreğinin yarasına merhem oluyor. Müzik sesi onu kendine getiriyor; zindeleştiriyor, yüreğinin kapısını ardına kadar açıyor. Müziğin sesi, Ağrı'nın sesi gibi; haşmetli, sonsuz ve güçlü. Dinledikçe insanı sarhoş ediyor, renkli dünyalara götürüyor, serin kaynaklarda aşk suları içiriyor. Çağdaş müzik ne kadar heyecandırıyor, eski stran ve destanlar da bir o kadar etkiliyor onu. Yvette Gilberts ile Eric Satie müziğinden ne kadar etkileniyorsa, *Bînevşa Narîn* destanından da o kadar etkileniyor. Ceylan'ın kemanını ne kadar seviyorsa, şimdi türkü söyleyen yaşlı dengbêjin sesini de o kadar seviyor. Ona göre, aşiret stranları ile klasik batı müziği birbirini tamamlıyor. Verdikleri haz, aynı. Kuşkusuz her biri kendi koşullarında, kendi havasıyla.

Keşke o da bir aşiret âşığı olsaydı! Cembeli'nin destanındaki Aşık Hemo gibi. Göçer aşiretlerini dolaşabilseydi; onlar gibi oturup kalksa, onlar gibi soluk alıp verebilseydi. Eski törelere bağlı yaşayabilseydi. Talih!

"Ne yazık ki çok gençken ülkemden ayrıldım ve ana dilimi yeterince bilmiyorum."

Talihin oyunları...

Dirilen topraktan, çok güzel bir koku yükseliyor, Toprağın, ağaçların, çiçeklerin ve yalçın dağın kokusu birbirine karışmış. Yorgun savaşçılar, çadırların önünde oturmuş, konuşuyor. Gece yavaş yavaş iniyor. Yıldızlar göz kırpmıyor. Uzaklardan silah sesleri duyuluyor. Memduh Selim Bey'in yanındaki, ihtiyar dengbêj, eski bir destanı, hüznü bir sesle dillendiriyor. "Ya Rabbim! Bu ne biçim dünya? Efsane, destan, stran, şiir, sevda, aşk, savaş, ölüm, düşmanlık... her şey, her şey karışmış birbirine."

Kulağı stranda, dengbêjin yamacında, yumuşak toprağa uzanmış, yıldızları sayıyor. Bu eski destan, bu sessiz yıldızlar ve yumuşak toprak... Eğer buraya savaşmak için geldiğinin bilincinde olmasaydı, şu anda eşsiz bir cennette olduğuna hükmedebilirdi, Yıldızlar durmadan yanıp sönüyor. Yukarıdaki yedi büyük yıldız gökyüzünü şenlendiriyor. Kutup Yıldızı, büyük Ağrı'nın başında gülümsüyor. Leyla ile Mecnun, iki boynu bükük yıldız, uzaklardan birbirini seyrediyor. Biri doğuda, öteki batıda.

Cembeliyê Hekarî ve Binevşa Narîn. Leyla ile Mecnun... "Allahım... Bu eziyet neden? Bu boynu bükük yıldızlar hiç kavuşmazlar mı?"

IX.

Azrail'in keyfine diyecek yok. Ağrı ile Tendürek dağları arasında çadırını kurmuş, eğleniyor. Kılıcı, durmadan çalışıyor; Ağrı'nın her yerinde, insanlar toprağa düşüyor; kan oluk gibi akıyor, yaralar açılıyor ve başı göğe ermiş dağ karalar bağıyor.

Ölüm kervanı yola koyulmuş; rehberi Azrail.

Azrail çirkin yüzünü gösteriyor. Ölümcül bir çılgılık gibi gü-lüyor. 1930 yazı kanla sulanıyor. Ağrı kan döküyor, kan ağlıyor, kan kusuyor.

Devlet, bütün gücü ile Ağrı'ya yüklenmiş. 60 bin piyade, 10 top bataryası, 550 mitralyöz ve 50 uçakla savaşıyor. Türk ordusunun komutanı, Salih Paşa. İsyancılar direniyor. Silah ve cep-haneleri yetersiz. 11 Haziran günü Türk ordusunun en büyük saldırısı. Kanlı bir gün. Azrail'in halaya durduğu gün. Türk or-dusu, isyancıların işini bitirmek istiyor. İsyancılar Ağrı'yı savun-mak ve savaşı Diyadin, Tendürek, Patnos, Aladağ, Süphan ve Zilan'a yaymak istiyor.

Kıyamet kopuyor. Yer inliyor, dağ bağıyor. Börtü böcek yu-valarına kaçıyor. Her yere savaşılanların ve ölümün sesi egemen oluyor. 20 Haziran'da ordu, arkasında, ölümler, yaralılar, silah ve mühimmatla düşürülmüş beş uçak bırakarak büyük bir zararla geri çekiliyor. Ancak ordu vazgeçmiyor. Uçaklar dönüp dönüp, köyleri ve yerleşim yerlerini bombalıyor. Çadırlar, köyler yanıyor. İhsan Nuri'nin eşi Yaşar Hanım yaralanıyor. Büro Heski Paşa'nın yüz on yaşındaki annesine bir bomba isabet ediyor. Kürt isyancı-lar mevzilere, dağın koyaklarına ve mağaralara çekiliyor.

Memduh Selim Bey, bu ateş ve kan içinde nasıl yaşadığına akıl erdiremiyor. Savaşta zaman çok çabuk geçiyor. Ordan oraya seyirtip duruyor. Herkese yardımcı olmaya çalışıyor. Mektup ve bildirimler kaleme alıyor.

Şimdi yaralıların kaldığı mağarada. Yaralılar, karanlık mağarada samanların üzerine yatırılmış, inliyor. Yürek kaldıran bir manzara. Parçalanmış kafalar, yara bere içinde vücutlar, kırık bacaklar, yırtık karınlar... Ahlar, vahlar, inlemeler. İlaç ve su haykırıışları. Ölüm yakarıışları.

Memduh Selim Bey, bir yaralının başında. Yara çok derin, karını deşilmiş. Bağırsakları dışarda. Beyaz bir örtüye sarılmış. Baş, Memduh Selim Bey'in kucağında. Bıyıkları yeni terlemiş bir delikanlı. Yüzü ve alını kan içinde. Mendilini çıkarıp, yüzünü siliyor. Yaralı anlaşılmayan sözler sayıklıyor. Sesi, bir hırıltı gibi çıkıyor.

Ne yapmalı, ne yapabilir? Doktor, hastane ve ilaç yok. Yaralı delikanlı göz göre göre ölüyor.

Üzerindeki elbise lime lime... Üzerine ağır bir koku, barut, tütün, kan ve toprak kokusu sinmiş. Ayağındaki deri çarıklar parçalanmış. Delikanlının Memduh Selim Bey'den haberi yok. Bir taraftan terliyor, öte yandan titreyip, sayıklıyor. Nefesi kesiliyor, inliyor. Memduh Selim Bey, alnındaki teri usul usul silip koluna uzanıyor: "Delikanlı. Kardeşim, kendine gelmeye çalış, yarana yenilme." Delikanlı gözlerini açıyor, gözlerini Memduh Selim Bey'in yüzüne diyor. Kömür karası, kocaman gözlerinden bitkinlik okunuyor. Gözlerine ölüm korkusu sinmiş; yanakları kızarmış; dudakları kurumuş.

"Güçlü ol delikanlı..güç..."

Yeniden Memdu Selim Bey'e bakıyor. Gülümseme. Memduh Selim Bey ona tebessüm ediyor. Yaralı duyuyor onu, bir şeyler söylemek istiyor. Ancak söylediği şey anlaşılıyor; kırık ve ince bir ses dökülüyor dudaklarından. Titriyor. Bu sıcakta, bu hava-sız mağarada nöbete tutuluyor. Memduh Selim Bey yavaşça ce-

ketini çıkartıp delikanlının üzerini örtüyor. Yaralı, teŖekkr eder gibi kıpırdıyor. Dudaklarından dökülen sözler, Ŗimdi anlaŖılıyor:

“Ah, ah... Allahım!”

Bir süre sonra, çıkardığı sesler hırıltıya dnŖyor. Sonra sesi kesiliyor. Dudaklarının titremesi artıyor. Bedeni birkaç kez ardı ardına sarsılıyor ve hareketsiz kalıyor. Ömrünün baharında bu kargaŖa ve savaŖ dünyasına elveda diyor. Azrail bir kez daha, kahpece, haksız yere galip geliyor.

Ölüm. Ölümün yüzü. Bu yüzü kara ölüm nedir? Niçin zamansız, habersiz gelip böyle bir delikanlının göğüs kafesine konuyor. O civan ve sıcak beden, birkaç dakikada soğuyor. Memduh Selim Bey'in gözlerinden iki damla yaŖ boŖanıyor. Delikanlının saçlarını avuçlayıp hıçkırır hıçkırır ağılıyor.

X.

Düş.

Düşte iki kişi. Ak sakallı bir ihtiyarla bir çocuk.

Bir de mezarlık. Kuytu gecenin rüyasında, deniz büyüklüğünde geniş bir mezarlık. Mezarlığın etrafında değişik cinsten kocaman ağaçlar ve küçüklü büyüklü mezarlar. Kimi yeni, kimi eski, kimi de harabeye dönmüş.

İhtiyar adamla çocuk mezarlıkta yürüyorlar. "Dede, buraya neden geldik?"

"Memduh'um, kara gözlüm. Atalarımız burada yatıyor. Burası ebedi ikametgahımızdır. Ecelden sonra buraya geleceğiz, büyüklerimizin yanına..."

"Dede, ecel nedir ki?"

İhtiyar, torununu kucaklayıp gülüyor.

Hava serin. Etraf, yeşillik içinde. Kuşlar daldan dala sekerek ötüşüyor. Uzakta güvercinler görülüp kayboluyor. Mezarlık güzel ve iç ferahlatıcı görünüyor.

"Memduh'um. Van mezarlığı bir tanedir. Hem güzel, hem de ebedi uyku için bir cennettir."

"Dede, ebedi uyku ne demektir? İnsan bu uykuya ne zaman yatar?"

Ecel, son uyku, mezarlık ve küçük çocuk.

"Dede... burası güzel, sevdim burayı, gitmeyelim buradan."

Çocuğun eli, ihtiyarın avucunda. Birlikte yürüyorlar, mezarlar arasında yavaş yavaş dolaşıyorlar; etrafta, ölülerini ziyarete gelen başka insanlar da var.

Hoş bir koku. Yeşillik kokusu, gül, çiçek, ağaç, kazılmış, kabbartılmış toprak kokusu. Mezarlık kokusu. Mezarların etrafında renk renk çiçekler. Çocuk neşe içinde:

“Dede, bu insanlar ne yapıyor? Niçin o mezarların önünde oturuyorlar?”

İhtiyar tatlı, yumuşak bir ifadeyle anlatıyor, çocuğun anlayabileceği kelimeleri seçiyor.

Önlerinde, sağ tarafta birkaç kadın ellerinde kitaplarıyla bir mezarın önünde oturuyorlar. Biri hariç tümü, siyah elbiseler içinde. Biri hariç, tümünün başı bağlı. O, biri beyaz kıyafetler içinde. İnce, tül den bir kıyafet. Başı açık ve saçları uzun. Saçları sarı, sureti süt damlası kadar beyaz.

“Dede, kimdir bunlar? Ne yapıyorlar?”

“Bilmiyorum karagözlüm.”

İhtiyarla çocuk, kadınlara bakıyor. Kadınlar da ifadesiz gözlerle onları izliyor. Yalnız, sarı saçlı olanı, onlara gülümsüyor. Onları tanıyor sanki. Kadının bakışları sıcak. İhtiyarla çocuk da gülümseyerek karşılık veriyor. Fakat!.. Aniden gökyüzünde uçaklar beliriyor. Askeri uçaklar. Uçak sesleri herkesi irkiliyor.. Uçaklar mezarlığın üzerinden uçuyor ve mezarlığı bombalıyor. Bombalar patlıyor, topraktan dumanlar yükseliyor. Yeşillik kayboluyor. Mezarlıktakilerin hepsi bir köşeye kaçıyor. Kadınlar sığınmak için ters yöne doğru koşuyor. Bir bomba, mahşeri bir sesle tam ortalarında patlıyor. Çığlıklar ve imdat sesleri içinde insan vücutlarının fırladığını, parçalandığını görüyorlar. Ancak yardımlarına kimseler gelmiyor. İhtiyarla çocuk da, beyaz elbiseli kadının gittiği yöne kaçıyorlar. Onlar da aynı ağaca yetişmek istiyor. Ancak olmuyor; önlerine düşen bir bomba, ihtiyarı bir yana; çocuğu bir yana savuruyor. Çocuk bağırışlar arasında sıcak, akışkan bir şey hissediyor. Kan. Nefesi kesiliyor, gözleri ağırlaşıyor.

Ölüm ve Azrail, bu güzel mezarlıkta yüzlerini çocuğa gösteriyorlar.

Memduh Selim Bey'in düşünde ölüm, ecel ve Azrail halaya duruyor.

XI.

İhsan Nuri Paşa, Büro Heski Paşa, Ağrı Jandarma Komutanı Temir Ağa, Korhon Kaymakamı İman Hüseyin, Ortil Nahiyesi-nin ileri gelenlerinden Hasan Efendi, Kori Nahiyesi ileri gelenlerinden Berkili Musa Ağa, Kürt komutan Hesenanlı Ferzende Bey, Halit ve Nadir Beyler, Demir Paşa, Emin Paşa, Heyderanlı Mamo, Seyit Resul, Hüseyin Ağa ve Ermeni Taşnak Partisi temsilcileriyle birçok Kürt örgütü temsilcileri, liderleri ve komutanlarıyla Memduh Selim Bey, toplantı halindedir.

Gündem: "Ne yapmalı?"

Ordu, etraftaki köylere saldırılar düzenliyor. Şimdiye dek Ağrı civarında yüz otuz, Zilan tarafında ise iki yüze yakın köy yakılmış. Ölü sayısı on bin civarında. Çoluk çocuk, kadın yaşlı tam on bin kişi. Binlerce köylü İç Anadolu'ya göçe zorlanmış.

Türk ve İran devletleri anlaşmış. Türkiye, İran Hükümeti'ne Van civarında bir parça toprak bağışlamış. Bu anlaşmaya göre Türkiye istediği zaman İran topraklarına girip isyancıları arkadan kuşatabilecek. İran Kürtlere sırt çevirmiş, sınırları kapatmış. Kürtlerin etrafı sarılmış. Dışarıdan hiçbir yardım gelmiyor. Yiyecekleri tükenmek üzere, cephaneleri gittikçe azalıyor, yaralılar bir bir ölüyor.

Ne yapmalı?

Taşnak temsilcisi, konuşuyor:

"24 saate kadar Ağrı'yı terk etmezsek, hepimizi ele geçirecekler..."

Yani Ağrı'yı boşaltmayı teklif ediyor. Kürtler, sessizce birbirlerine bakıyor.

Nasıl olur? Bu kadar acı, kan, gözyaşı, ölüm, bunun için miydi? Bunun için mi öldürdüler ve öldüler? Hayır, bu kadar kolay ve hafif olamaz.

İhsan Nuri, eli bıyığında, hüznü, kırık bir sesle ağır ağır konuşuyor.

"Doğrudur, bu kuşatma altında nefes almak zordur. Ancak biz isyan ustalarıyız; abluka ne kadar şiddetli olursa olsun, onu kırmasını biliriz. Ağrı'yı terk etmeyeceğiz!"

İhsan Nuri'ye göre savaş sonuna kadar devam etmeli. Ancak Taşnak temsilcisi ısrar ediyor: "Hiç olmazsa, İhsan Nuri Bey eşiyile beraber Ağrı'yı terk etsin."

"Hayatım, arkadaşlarımdan daha değerli değil. Ölüm ve hayat hepimiz içindir. Onları bırakmam. Ecel kapımıza gelmişse, hep birlikte öleceğiz. 30-40 bin asker etrafımızı sarmış. Bir direnişçiye binbeşyüz asker düşüyor. Henüz Ağrı'nın tümü ablukaya alınmış değil. Askerler Serdar Bulak bölgesine yeni vardılar. Bu gece yeterince tertibat alamazlar. Bundan yararlanmaya bakın; gözcüleri önden yollayıp bu gece Ağrı'yı terk edin!"

İhsan Nuri son sözünü söylüyor: "Kürtler Ağrı'yı bırakmayacak. Ama Taşnak temsilcileri gidebilir."

"İskender Bey de sizinle gelebilir."

"Hayır mirim, olmaz. Sizi burada bırakıp nasıl gideceğim? Hayır, hayır, kalacağım."

"İskender kardeş, senin burada yapacağın hiçbir şey kalmadı. Senin gidip burada olan biteni, bütün dünyaya haber vermen daha yararlı olacak. Buna inan."

"Hayır mirim, hayır olmaz. Vallahi olmaz. Sizinle kalacağım."

XII.

Geceyarısı, her yer zifiri karanlık. Büyük Ağrı'yla, Küçük Ağrı'nın üstünde yıldızlar yanıp sönüyor. Uzaklarda kurt ulularını, çakal sesleri. Gece yeni ve zor bir güne gebe.

Kürt isyanının önderleri sessiz ve hummalı bir faaliyet içindeler. Beş Ermeni ve Memduh Selim Bey, isyan karargâhını terk ediyor. Yanlarında birkaç direnişçiyle bir yol bulup İran'a geçmeyi umut ediyorlar.

"Mirim, bu haksızlıktır... Bana haksızlık yapıyorsunuz. Beni zorla yolluyorsunuz."

"İskender Bey, böylesi daha iyi. Böylesi hepimiz için daha iyi."

Vedalaşma. Kucaklaşmalar içten, güzel son veda konuşmaları. Gülümsemeler. İsyanın önderleri yiğit, yetenekli, inanmış ve fedakar insanlar. Yüzlerinde hüznü bir gülümsemeyle, yanan bir yürekle Memduh Selim Bey'e bakıyorlar. "Kendinize iyi bakın. Başınıza bir şey gelmesin. Bu zavallı halkın kahramanları sizsiniz. Umudumuz sizsiniz. Ne olur başınıza bir şey gelmesin."

Yaşar Hanım. O genç ve güzel, o yürekli kadın; kocası İhsan Nuri'nin yanında durmakta.

"Yaşar Hanım, bari siz bizimle gelseydiniz?"

Memduh Selim Bey, Türkçe konuşuyor. Ama Yaşar Hanım gitmek istemiyor.

"İhsan Nuri yaşadıkça onun yanında olacağım. Onu ateşin içinde bırakıp gidemem. Siz gidin, Allah yardımcınız olsun."

Gelmiyor. Hiçbiri gelmiyor. Ama Memduh Selim Bey'in gitmesi gerekiyor. Onları ateşin içinde koyup gidecek. O kurtulacak, kalanlar ise ölüm ateşinin lavlarıyla savaşıacak!...

Kara talih!

"Hoşçakalın, çok yaşayın. Yüreğim sizinle kalıyor. Hep sizi düşüneceğim, her saat, her gün, her ay, sizi düşüneceğim. Allaha ısmarladık."

"Uğurlar ola İskender Bey, Allah yardımcın olsun.."

DÜŞLERİN YIKILMASI
VE ZAMAN

I.

1931 kışının son günleri. Akşamüzeri. Kadim kent Antakya. Memduh Selim Bey'in kenti.

Islak ve boş sokaklar. Sis. Ve Memduh Selim Bey. Kahrolası savaş geride kalmış. Hayır, savaş geride kalmamış, Memduh Selim Bey onu geride bırakmış. Savaş ateşinden uzaklaşmış. Şimdi aşk ateşi, kalbini sarıyor.

Etrafını süzerek, emin ve yavaş adımlarla evine gidiyor. "Allahım, yeniden şehrimde geldim, evime gidiyorum. Sekiz sene önce evimi, ocağımı her şeyimi arkamda bırakıp buralara gelmiştim. Şimdi ise artık buralar ülkem, evim, ocağım oldu. Artık buralıyım. Kader!"

Gurbet, gurbet duyguları... Ama gurbetle birlikte o. Yani Feriha, Ceylan... Artık demdir. Beklemek, bekletmek yeter. Zavallı kız ne zamandan beri bekliyor? Memduh Selim Bey, artık evlenmek istiyor, çoluk çocuk istiyor. İki kişi, iki can olmak istiyor. Her gün aşkla sulanan yeni bir yaşam özlüyor. Şimdi eve gidecek, kimsesiz kalmış evini yeniden görecektir, yıkanacak, ayların yorgunluğunu atacak, temiz elbiseler giyecek ve Ceylan'ın babasının evine gidecek. İlk sözlerini şimdiden biliyor:

"Bu kadar geç kaldığım için bağışlayın beni. Ama artık hiçbir engel kalmadı. Hemen düğün dernek kurabiliriz. Bugün, yarın öbür gün... En yakın zamanda..."

Fakat o ne?

Birden şaşırıyor.

Evinin kapısı açık.. Biri erkek biri kız iki çocuk, boş sokakta, Memduh Selim Bey'in kapısında oynuyor. Dizlerine kadar yağmur suyuna batmışlar. Kapıda bir kadın görülüyor. Onun evinin kapısında. Kadın çocuklara Türkçe sesleniyor. Küçük kız koşup Memduh Selim Bey'in evine giriyor.

Neler oluyor? Kim bunlar?

Hızlanıyor. Kapıdaki kadına Türkçe soruyor: "Kimsiniz siz? Bu evde mi oturuyorsunuz?" Sorularını birbiri ardına sıralıyor. Heyecan içinde.

Türkiye'den yeni göçmüş aile. Ermeniler. Evet, çocuklar da onun. Evin erkeği öğretmen; ama evde değil. Bundan altı ay önce bu eve yerleşmişler. Bir Çerkez dostlarının yardımıyla. Ancak evden pek memnun değiller. Ev küçük ve bundan önceki kiracının akıbeti hakkında kötü şeyler duymuşlar. Ona acıyorlar.

"Ne duydunuz? Onu tanıyor musunuz?"

Hayır, eski kiracıyı tanımıyorlar. Ne kadın, ne de kocası onu görmüşler. Seçkin, iyi bir insan olduğunu duymuşlar. Bir de nişanlısı hakkında çok şey duymuşlar. Eski kiracı bundan uzun bir süre önce hakkın rahmetine kavuşmuş.

"Allahın rahmetine mi kavuşmuş? Nerede? Ne zaman?"

Evet, ölmüş. Kadın, ne zaman, nerede ve nasıl olduğunu tam bilmiyor. Ancak, söylentilere göre bir savaşta öldürülmüş.

"Öldürülmüş demek..."

Memduh Selim Bey, Antakya'da evinin önünde, kendi ölüm haberini alıyor.

II.

Aynı gün. Akşamüzeri. Feriha'nın babasının evi. Çerkez dostuyla odada oturmuşlar. Odaya çöken sessizlik içinde yalnızca yağmurun sesi duyuluyor. Kadınsız, çocuksuz ölü evler gibi hüznünlü bir sessizlik.

Öyle acı bir akşam ki, cehennem ateşinden beter. Öyle yürek yakıcı bir akşam ki, kelimelerle anlatılamaz. Şimdi ölümü yürekten arzuluyor. Keşke Ağrı Dağı'nda ölmüş olsaydı, uçaktan atılan bir bomba kafasında patlasaydı!...

Bu akşam dünyası yıkılıyor. Yaşamının sebebi, tek hayali, bu akşam kırılıyor. Çerkez arkadaşının evi cehenneme dönüyor. Dışardaki yağmurun damlaları, bir ateş seli olup yüreğini tutuşturuyor.

Ne demeli? Ne yapmalı? Elinden ne gelir?

Feriha yok. Feriha gitmiş. Feriha evlenmiş. Evet, doğru, evlenip Ürdün'e gitmiş.

Öyle kısacık anlar vardır ki bütün bir hayatı altüst edebilir. Bazen bir gün, yıllarca acı çektirecek kadar derin izler bırakır yaşamda. Bazı haberler vardır, mermi olup yüreği deler geçer; ardında kocaman bir yara bırakır.

Feriha bir yıldız olup bilinmedik yaban ellere kaymış. Gözbebeklerindeki o sıcak gülüş, evin eşyalarına, odanın her tarafına sinmiş. Güzel sureti, evin içinde bir görülüp, bir kayboluyor. Her köşede kokusu hissediliyor. Her köşede kemanının sesi duyuluyor. Onun yerine, şimdi evde bir kedi var. Belek belek, küçük bir kedi. Odanın bir köşesine kıvrılmış, uyukluyor. Evdeki matem havasına o da katılıyor.

Ceylan'ın annesi ortalıkta görülüyor. Feriha'nın evlenmesiyle istediği oldu mu? Sıkıntıları bitti mi? Gönlü rahatladı mı? Şimdi ne düşünüyor acaba?

“Olmuşla bitmişin ardına düşme.” Kürt atasözü. Ama bu söz ona şimdi doğru gelmiyor. Nasıl ardına düşmez? Ya olan biten hayatını altüst etmişse, yüreğine kocaman yaralar açmışsa? Tek bildiği, aşkını kaybettiği; temiz, güzel, eşsiz aşkını..

Kader! Talih!..

Biliyor ki, bütün bunlar ne kaderden, ne de talihten. Kaderini kendisi hazırladı. Serseriliğinden, uyuşukluğundan. Lakaytlığından. Aşk ağır bir taş ya da ölü bir beden midir ki, sürekli olduğu yerde kalsın? Aşkın yaşayan bir şey olduğunu bilmiyor muydu? Ona sahip çıkılmazsa, korunmazsa, sevilmezse, öleceğini bilmiyor muydu? Bir çiçek, susuz, topraksız ve güneşsiz yaşayabilir mi?

Serseriliği, sorumsuzluğu aşkını yitirmesine neden oldu. Hayatı kendisinde aramalı. Bundan böyle “olmuşla bitmişin” ardına düşecek. Biliyor ki olan biten hiçbir zaman yakasını bırakmayacak. Amansız bir hastalık, sürekli kanayan bir yara gibi, onu adım adım izleyen gölge gibi.

Küçük şehrin bu sessiz, hüznü gecesinde, loş odada, dostunun yanında oturmuş bunları düşünüyor.

Eğer bir, iki ay önce gelmiş olsaydı, hiçbir şey olmuş ve bitmiş olmayacaktı. O zaman, bütün bunları düzeltmeye fırsatı olacaktı. Ya da dostuna bir haber uçurabilseydi; yaşadığını duyurabilseydi ona.

Mektuplar? Oradan gönderdiği mektuplar ne oldu?

Ne mektup, ne de bir haber; dostuna hiçbir mektup ulaşmamış. Tek duydukları, Memduh Selim Bey'in şehit olduğu. Herkesten, her yerden, aynı şeyi duymuşlar. Arkadaşları da aynı şeyi duymuş ve hâlâ öyle biliyorlar.

Kimbilir mektupların başına neler geldi? Nerede kaldılar, kimin eline geçtiler? Antakya'ya bir mektup ulaşıyorsa, taş mı

yağardı Allahım? Dostuna haber ulaştırabileceği başka bir yol yok muydu? Parti'deki arkadaşları gerçek durumu öğrenemezler miydi? Feriha biraz daha bekleyemez miydi? Peki niçin biraz daha erken dönmeye çalışmadı? Niçin beynin sesi, yüreğin sesi-ne baskın geldi? Niçin sesini yükseltmedi? Niçin? Eğer?..

Bu hüznü, acı ve uğursuz akşamda, birbirini izleyen, birbirinin içine geçmiş düşünceler, sorular. Yaralı yüreğin çaresiz haykırışları... Dileklerin, umutların can çekişmesi, gözyaşları...

III.

“Bakın, analar, bacılar seyredin...”

“Vay anam, böyle olacağını kim bilebilirdi.”

“Evet, evet, talihın oyunları. Yüreği yanık Memduh Bey’e bakan nasıl gidiyor, sokağın taşlarına nasıl basıyor.”

“Vay bahtı kara, vay.”

“Her şeyin sebebi o anam, her şeyin. Gözleri mi kör olmuştu? Feriha’nın her gün nasıl mum gibi eridiğini görmüyor muydu?”

“Yazık oldu bacım, yazık oldu. Dilekleri soldu, düşleri bitti, zavallı Feriha çöllere ve yaşlı bir adamın kollarına düştü. Yazık.”

“Kara baht, Allah belanı versin!”

“Nasil çöktüğünü görüyor musunuz? Yüzü ufalmuş, gözleri yuvalarına kaçmış, boynu ve beli eğrilmiş.”

“Vallahi anam, yine iyi dayanıyor.”

“Boş verin, bütün bunları hak etmiş.”

“Öyle deme anam, öyle deme. Günahtır. Hepimiz öldüğüne inanmıştık. Ama o evlenmek için döndü... Ne yapmalı! Kaderinde bunlar yazılı...”

“Allah beterinden saklasın.”

“Bu yaşadığına hayat denmez; ülkesini kaybetti, nişanlısını kaybetti, işini, arkadaşlarını, dostlarını kaybetti.”

“Allah yardımcısı olsun.”

“Derler ki şimdi bir otelde kalıyor. Gece gündüz odasından dışarı çıkmıyormuş. Sabaha kadar ışığı açılmış.”

“Şimdi nereye gidiyor?”

“Kimbilir anam. Belki kendisi de bilmiyor.”

“Nerede o Memduh Bey? Yürüdüğünde yer sevinçten titrerdi.”

“Allah büyüktür anam. Onun da bir gün yüzü güler. Allah onun için de bir kapı açar.”

“Keşke, anam keşke. Kimseye kötülüğü dokunmamıştır. Herkes onu seviyor. Niçin bütün dertler onu buldu?”

“Feriha'nın anne ve babası da çok üzülmüş.”

“Kim Memduh Bey'in döneceğini bilebilirdi ki?”

“Eğer Feriha, Memduh Bey'in döndüğünü duyarsa, kesin deli olur.”

“Zavallı Feriha, kara bahtlı Feriha.”

“Allah onlara sabır, kuvvet versin.”

IV.

“*Monsieur* Memduh Selim yazık ki, elimden bir şey gelmiyor. Karar çok yüksek yerden...”

Major Collet’in makamı. Antakya’daki Fransız askeri birliklerinin komutanı Major Collet. İskenderun ve Antakya’nın hükümdarı. Orta yaşlı bir Fransız; uzun boylu, kocaman burunlu, kır saçlı ve ekşi suratlı.

Darbe, darbe üstüne. Memduh Selim Bey, bu darbelerin altında eziliyor. Şimdi de Fransızlardan ağır bir darbe yemiştir; işi elinden alınıyor. Sadece bu da değil, Antakya’yı terk etmesi isteniyor. Yani yeniden sürgünlük. Bu kez de Şam’a doğru...

“*Monsieur* Memduh Selim. Siyasetle uğraşmamanız gerekiyordu. Suriye’ye ilk geldiğinizde şartımız buydu. Ancak siz bu şartı çiğnediniz. Raporlara göre, siyasi bir organizasyon olan *Xoybûn*’un liderlerindensiniz. Uzun bir süre Ağrı’da kalmışsınız. Olmaz böyle, *Monsieur*, böyle olmaz...”

Fransa... Fransızlar, Lübnan, Suriye ve Antakya’daki hakimiyetleri... Major Collet ve siyaset. Siyaset... Memduh Selim Bey siyaset yapmamalıymış... Ne yapmalı peki, Memduh Selim Bey şimdi ne yapmalı? Ağlamalı mı, gülmeli mi? Gülmeye başlıyor. Önce, usul usul, hıçkırır gibi gülüyor. Major Collet’in yüzünde de hafif bir tebessüm belirliyor. Memduh Selim Bey’in gülmesi giderek artıyor. Artık kahkahalarını tutamıyor. Dakikalarca gülüyor. Major Collet gülümsemekten vazgeçmiş, hayretler içinde Memduh Selim Bey’e bakıyor. Memduh Selim Bey, gülme krizine giriyor. Çırpınarak, elini kolunu sallayarak, boğulurcasına gülüyor.

Memduh Selim Bey, gülme ve gülmenin çeşitleri hakkında uzun bir şeyler yazmak istiyor. Bir Kürt aydınının gülmeyle ilişkisini, çeşitleriyle bağını araştırmak istiyor. Ülkesinde aynı anda yaşanan trajediyi ve komediyi tasvir etmeli. Gülmek, ne kadar ciddi bir konu. Sevinç gülüşü, kızgınlık gülüşü, hırs gülüşü, özgürlük gülüşü, esaret gülüşü, mağrur gülüş, zafer gülüşü, yıkılmanın gülüşü, Major Collet'in ve Memduh Selim Bey'in gülüşü... Aristoteles'e dönmek, Moliere'yi yeniden okumak; gülmenin tarihini araştırmak istiyor. Gülmek... Korkudan gülmek, bilinçsizce gülmek, çaresizlikten gülmek... Memduh Selim Bey durmadan gülüyor.

"*Monsieur Collet*, özür dilerim, kendimi tutamadım. Siyasetten söz ettiniz. Biz kim, siyaset kim? Siyaset siz büyüklerin işidir. Biz küçük halklar, çaresiz ve cahil halklar ne anlarız siyasetten? Siyaset sizin mutfakta pişiyor. Bizim payımıza düşeni de sizler veriyorsunuz."

Önce gülme üzerine, sonra siyaset üzerine uzun bir söylev. Yumuşak bir ses tonuyla. Edepli, nazik. Ama Memduh Selim Bey'in kullandığı her kelime, kurşundan ağır. Geniş, aydınlık odada şimdi Memduh Selim Bey'in ölçülü bir öfkeyle söylediği sözler duyuluyor. Kaybedeceği başka bir şeyi kaldı mı ki?

"Ülkemiz parçalandı. Halkımız ağır bir baskı ve zulüm altında. Peki siz? Siz aynı durumda olsaydınız ne yapardınız?"

Sessizlik.

"Biz sadece, yapmak zorunda olduğumuz şeyleri yapıyoruz. Başka insanların da aynı durum karşısında yaptığı şeyleri, ne eksik ne fazla; ülkemizi savunmak istiyoruz. Siyaset yapmıyoruz, kimliğimizi, onurumuzu, umutlarımızı korumaya çalışıyoruz."

"Biliyorum *Monsieur Selim*, biliyorum; durumunuz iyi değil."

Yeniden gülüyor... "Durumunuz iyi değil..." Önce yavaş yavaş, sonra kahkahalarla. "Durumunuz iyi değil..." kibar ve nazik kelimeler. Ama soğuk. Ruhsuz. Ülkesinde yaşanan zulmün ger-

çeğinden uzak, Kürtlerin gerçeğinden çok uzak. Memduh Selim Bey'in gerçeğinden de.

Memduh Selim Bey, karmakarışık, umutsuz, tehlikeli, her gün ölüme daha çok yaklaşan bir hayat yaşıyor. Yaşamını, ölmek, öldürmek, asılmak, zindan, mahpusluk, esaret, sürgünlük, kavga, fedakarlık, mücadele gibi kelimeler çevreliyor.

Bir hayat bu kelimelerle kuşatıldıktan sonra ne olabilir? Şimdi karşısına geçip, nutuk atan Fransız komutanı, böyle bir hayatın ne demek olduğunu biliyor mu acaba? Birkaç kez daha sinirli sinirli güldükten sonra konuşuyor:

"Monsieur Collet, sözlerinize inanıyorum. Kuşkusuz durumuzu biliyorsunuz. Ancak bizi anladığınıza inanmıyorum. Bizi nasıl anlayabilirsiniz? Siz de biliyorsunuz ki; bilmek ayrı şey anlamak ayrı şeydir. Anlamak, bilmekten daha yakıcıdır. Çok yakıcı. Ve bazı şeyler vardır ki, yaşamadan anlaşılamaz..."

V.

*"Benden önce zaman yoktu,
Benden sonra da olmayacak
Zaman benimle başladı
Ve benimle son bulacak"*

Paris'teki okul günlerinden kalma bazı dizeler hâlâ belleğimde. 1655'lerde yaşamış Daniel von Czepko, *Sexcenta Monodisticha Sapientum*'dan birkaç dize. Ah o günler! Tarih ve felsefe okuduğu uçarı delikanlılık günleri. Tasasız öğrencilik günleri. O günlerden ne kaldı? Zaman ona niçin bütün bunları reva gördü.

Zamanın intikamı. Evet, zaman ondan intikam alıyor. Yanlışların, vurdumduymazlıkların hesabını soruyor.

Memduh Selim Bey ile zaman. Zamanın intikamı ve Memduh Selim Bey. Ya da zamanın gazabı ile Memduh Selim Bey. Geceyarısı o her zaman gittiği Ermeni meyhanesi... Yaralı. Boynu bükük. Kalbi kırık. Gözlerinin ferî kaçmış. Yüzünde asılı kalmış eski bir gülüş.

Tek başına. Masada birkaç çeşit Ermeni mezesi. Ender dostlardan biri, teselli kaynağı, rakı şişesi, cacık. Gitanes sigarası. Meyhanenin köşesinde her zamanki yaşlı kavalcı. Kavalırın hüznünlü sesi. Başka masalarda birkaç kişi daha oturuyor.

Ve zaman... Ve zamanın kaçınılmaz öcü...

İki hafta içinde Antakya'yı terk etmesi isteniyor. Sürgün edilmiş yaşamını sırtlayıp bir başka sürgün beldesine, Şam'a gitmeli. Fransızlar, Kürt aydınlarını Türkiye sınırından iyice uzaklaş-

tirmek istiyor. Tüm olup bitenlerden sonra, şimdi de önünde belirsiz bir gelecek.

Zaman şimdi ona karşı akıyor, kahrolasınca zaman, şimdi her şeyi değiştirmiş, renkleri soldurmuş, sesleri boğuk hırıltılara dönüştürmüştü. Duyguları öldürmüştü.

Zamanın akışına karşı nasıl korunmalı? Saldırıları nasıl göğüslemeli? Zaman akmamalı. Zaman onunla başlamalı, onunla akmalı, Paris'te yazılmış dizelerdeki gibi. Ancak nasıl? İnsan zamanın hakkından nasıl gelir? 1900'ün başlarında H.A. Giles'in bir kitabını okumuştum; *Chuang Tzu*. Kitapta 2 bin 500 yıl önce Chuang Tzu'nun gördüğü bir rüya anlatılıyor. Rüyada küçük bir kelebeğdir. Rüyadan uyanınca, bir kelebekken bir adam mı gördüğünü, yoksa bir adamken kelebek mi gördüğünü bir türlü ayırtedemiyor. Chuang Tzu şöyle diyor:

"Rüyamda bir kelebeğim, uçuyordum. Ancak Chuang Tzu hakkında hiçbir şey bilmiyordum."

Chuang Tzu rüya ustasıydı. Zamana hakimdi. Renkler, kokular, tatlar, sesler ve duygular onun isteğine göre şekilleniyordu. Sözcük, deyiş, hikâye ustasıydı ve onlara istediği anlamı yükliyordu. İstediginde kelebek, istediğinde de insan oluyordu.

Memduh Selim Bey de zamana galip gelmek zorunda. Zaman onun dileklerine göre şekillenmeli; o zamana göre değil. Çaresiz kaldığında, nefesi tıkanığında bir kelebek olup, kanatlanmalı. Geçmiş ve gelecek içinde dilediğince gidip gelmeli. Sevdiği o dört ses, hiçbir zaman eksik olmamalı. Zamanın gazabından korunmalı, kaderin oyunlarından uzak durmalı ve yüksek sesle kahkahalarla gülmeli. Yoksa... yoksa...

Yoksa o vakit Memduh Selim Bey, Memduh Selim Bey olmaz. O vakit kaybolur ve karanlık gecenin içinden bir daha çıkamaz. İnsan, zamanın içinde yaşar, zaman nehriyle akar. Ancak Memduh Selim Bey, kendisi nehir olmak zorunda. Zaman yakıcı bir ateş. Memduh Selim Bey, kendisi ateş olmak zorunda. Dünya var; zaman var; ama Memduh Selim Bey de var.

Yoksa... Aksi takdirde...

Fakat nasıl?

VI.

*Feriha, Ceylanım
seni düşünüyorum
aşkı, aşkımızı düşünüyorum
canını, ruhunu, yüreğini düşünüyorum
o güzel, kısacık anlarımızı düşünüyorum
ben, arkadaşın, akılsız sevdalın, bir büyük boşluğun içinde
oturmuş düşünüyorum
zamanı, zamanın gazabını düşünüyorum, geçen zamanı.
Artık geri dönmeyecek geçen güzel anları,
artık her şey için geç, çok geç...
Varım, yaşıyorum, ne yazık ki varım ve yaşıyorum.
Şam'da, kahrolası bir hüznün içinde
seni düşünüyorum
ve dönüp bakıyorum da, ben sadece seni düşünmüşüm
şimdi de her zaman seni düşüneneğimi düşünüyorum.*

Memduh Selim Bey şair değil. Sadece şiire âşık. İlk defa şiir yazmak üzere kaleme sarılıyor. Türkçe. Sadece kendisi için yazıyor. Yazmanın ilaç olduğunu çok iyi biliyor. Zamanın gazabına karşı en iyi ilaç.

Şimdi, her şey gibi Antakya da geride kaldı. Şimdi Şam var. Eski bir şehir. Bir İslam kültürü şehri. Şam'da Kürt mahallesi. Bir dağın eteklerinde dağınık, fakir, perişan bir mahalle. Evler üst üste. Sokakları daracık. Şehir merkezinden uzak bu mahalle, Kürtlerin yurdu, yurtsuzların yurdu, ülkesinden kaçanların

yurdu, hiçbir yerde konaklayamayanların, köklerini toprağa salamayanların yurdu.

Bir dostunun evinde kalıyor. Burada, Memduh Selim Bey'den başka, birkaç Şam sürgünü daha var. Büyük çoğunluğu da arkadaşları. Celadet Bedirhan, Kadri, Ekrem ve Mehmed Cemilpaşa, Mükslü Hamza, Dr. Nafiz ve kardeşi Nurettin Yusuf. Onlar da Kürt mahallesinde Ali Ağa Zılfo'nun evinde kalıyorlar. Haco Ağa ve çocukları da...

Arkadaşları şimdi ölmediğini, yaşadığını biliyor. O da, arkadaşlarının Ağrı'ya ulaşmak için çırpındıklarını ancak çaresiz kaldıklarını biliyor. *Xoybûn*'un Ağrı isyanına destek olmak için Suriye sınırında bir isyan başlatmak istediğini de. Ancak bunu başaramamışlar. Zaten bunun üzerine de Fransızlar, Kürt aydınlarını Türkiye sınırından, Antakya ve civar yerleşim merkezlerinden uzaklaştırmaya başlamışlar. Şimdi Fransa'yla Türkiye'nin arasından su sızıyor.

Ağrı başkaldırısının tamamen bastırıldığını öğreniyor. İhsan Nuri ve arkadaşları İran'a kaçmışlar. Ağrı civarında daha birçok savaşı kalmış, hükümet güçleri her yere hakim olmuş...

Ardı ardına acı ve kötü haberler geliyor.

Dostunun evinde oturmuş kaderini, Feriha'yı, Ağrı başkaldırısını, İhsan Nuri Paşa ile Yaşar Hanım'ı, *Xoybûn*'u, arkadaşlarını ve geçen günleri düşünüyor.

VII.

Memduh Selim Bey, Celadet Bedirhan Bey, Kadri ve Ekrem Cemilpaşa birlikteler. Arkadaşları hem sevinçli hem de üzüntülü. Seviniyorlar, Memduh Selim Bey ölmemiş, yaşıyor. Üzülüyorlar, Memduh Selim Bey muradına eremedi. Onu hiç yalnız bırakmıyorlar.

Feriha'nın böyle bir evlilik yapmasına ne o ne de arkadaşları akıl erdirebiliyor. Niçin Ürdünlü bir Çerkez'e gitti? Zengin Çerkez Edip Asvar'a. Edip Asvar, 50 yaşında. Feriha'dan başka iki karısı daha var. Ekşi suratlı, iki büklüm bir ihtiyar. Cahil biri. Bedevi bir hayat sürüyor. Ve Feriha birçok aday arasında Edip Asvar'ı seçiyor. Niçin? Böylesine alımlı, güzellik tutkunu, musikişinas, duygulu, zarif bir kız, Edip Asvar gibi bir adamla evlensin? Niçin böyle göz göre göre ölüme gitsin? Niçin Memduh Selim Bey'in yüreğine kocaman bir köz düşürsün?

"Mirim, bir türlü anlayamıyorum. Hem kendini, hem de beni öldürdü. Biliyorum, aşkımız onun için çok değerliydi. Peki neden yaptı bunu?"

VIII.

1933'ün ilk günleri. Şam. 1923'ten 1933'e, tam on yıl, gurbet ellerde on koca yıl. Türkiye'den yalnızca bir iki yıllığına ayrı kalacağını düşünüyordu. Daha kaç yıl ister, kim bilir kaç yıl kalacak? Acaba günün birinde ülkesine dönebilecek mi?

Şimdi yoluna bir fırsat çıkmış. Dönecek gibi görünüyor. Ama kararsız, hem dönmek hem kalmak istiyor.

1933 ayrı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yılı da. Bu vesileyle hükümet geniş bir af çıkarmayı düşünüyor. Vatandaşlıktan çıkarılanlar, ülke dışına çıkıp Türkiye Cumhuriyeti aleyhine faaliyette bulunanlar için... Hiç kuşku yok, Memduh Selim Bey de bunlardan biri. Bundan üç hafta önce, 12 Aralık 1932'de Türkiye büyükelçisiyle görüşmüştü. Görüşme talebi elçiden gelmişti. Elçi, Memduh Selim Bey'e aftan sonra Türkiye'ye dönüp herhangi bir Türkiye Cumhuriyeti vatan-dışı gibi serbestçe yaşamını sürdürebileceğini söylemişti. Bu haber, sürgündeki diğer Kürtlere de iletilmişti.

Af çıkarsa ülkeye dönüş imkânları doğacak, gurbet ellerin hasret ve keder dolu günleri son bulacak. 10 yıldan sonra babasına, kız kardeşine kavuşacak; isterse İstanbul'da, isterse Van'da ikamet edebilecek.

Öte yandan, yeni rejim, Kürtlerin varlığını bile kabul etmiyor. Dönerse, kendi kendini inkar etmiş olmayacak mı? Yaşamına, davasına ihanet etmiş olmayacak mı? Bu yolla, hükümetin yeni siyasetini onaylamış olmayacak mı? Peki, dönerse öldürülmeyeceğini kim garanti edebilir? Sonra kardeşi ve babasından başka

Türkiye’de hiçbir arkadaşı, dostu kalmamış. Büyük çoğunluğu öldürülmüş, kalanlar ülkeyi terk etmiş, şimdi yaban ellerde onunla aynı kaderi paylaşıyorlar. On yılda çok şey değişmiş. O da kendisini bu yeni yaşama alıştırmış. Suriye’de yeni dostlar edinmiş, yeni alışkanlıklar kazanmış.

Kararsızlığının en önemli sebeplerinden biri de Feriha. Feriha’yı, aşkını bu çöllerde nasıl bırakacak? Feriha evlenmemiş mi? Olsun. Feriha, iflah olmaz bir yara kazımamış mı yüreğine? Olsun. Feriha ölümsüz aşkıdır; yaşadığı sürece ondan vazgeçmeyecek.

Peki Memduh Selim Bey ne istiyor? Gitmek mi, kalmak mı? Kafasında dönüp duran sorular zincirinde, esaslı bir halka. Yeni bir adım, yeni bir dönem. Şimdi yeni bir karar vermek lazım.

IX.

21 Nisan 1934, Antakya.

*"Miri aziz ve muhteremim efendim,
...Şükriü Mehmed'in son mektubunu zatıalınıza gönderecektim, fakat kalınca bir mazruf teşkil edeceği için kitabına ve bana ait kısmını aynen istinsah ediyorum."*

Mektup... Uzun bir mektup Celadet Bedirhan için. Türkçe. Mektubu yazan Memduh Selim Bey. Onun kelimeleri.

Antakya'da. Yeniden. Türkiye'ye dönmemiş. Diğer arkadaşları gibi dönmeyi kendine yedirememiş. "Mirim, dönüş de bazı kurallara bağlı olmalı. Bütün kuralları ve inandığımız değerleri çiğnedikten sonra, yaşamın ne anlamı kalır?" Onun sözcükleri, inancı ve yaşama bakışı. Prensip sahibi bir insan. Prensiplerinden biri: Her çeşit olay, küçük büyük, önemli önemsiz, yaşam zincirinin bir halkası olmalı. Yaşanan günler de... Zaman tüm sonuçlarına rağmen yaşam zincirinin halkalarını koparmamalı. Bunu başaramayan insan için günlerin, zamanın ve olayların bir anlamı kalmaz. Yani yaşam anlamını yitirir.

Bu arada, Antakya'ya dönüş isteği, sağlık nedenleriyle kabul görüyor. Yeniden öğretmenliğe başlıyor. İki odalı küçük bir ev kir alıyor. Arkadaşlarıyla, kardeşiyle ve babasıyla yeniden bağlantı kuruyor. En önemlisi, Celadet Bedirhan'ın amcasının kızı Ruşen Hanım aracılığıyla, Feriha'ya, kocasını bırakıp gelirse, onunla hemen evlenmeye hazır olduğunu bildiriyor. Bu kararını Feriha'nın babasına da söylüyor. Şimdi Feriha'dan gelecek cevabı bekliyor.

Bugün mektup günü. Oturmuş mektup yazıyor. Sıra Celadet Bedirhan'ın mektubunda. Mektup, eski bir arkadaşlarıyla, Şükrü Sekban'la ilgili. Şükrü Sekban, eski bir yurtsever, *Xoybûn* üyesi. Şimdi Fransa'da yaşıyor. Kürtlerin mücadeleleri üzerine bir kitap yazmış. Ancak doğru görüşler yansıtmayan bir kitap. Zulmedenlerin isteklerine göre yazılmış bir kitap. Ona düzgün bir üslupla, belgelere dayanarak cevap vermek gerekiyor.

Kadim dostu Celadet Bedirhan'a bunları yazıyor. Mektup yazarken bir yandan da geçmiş zamanı ve kaderi düşünüyor. Gözleri daha nelere şahit olacak. Her zaman böyledir, karanlık, çaresiz ve dar günlerde dostlar azalır. Hep böyledir, yenilgi beraberinde yeni yenilgiler getirir. Hep böyledir; acı günlerde, ihanetin, düşmanlığın, riyakarlığın fetbahlığın, sahtekârlığın keyfine diyecek yoktur. Kurt dumanlı havayı sever; ihanet de dar ve acı günleri...

Kürtler zor ve acı günler yaşıyor. Umutları sarsılmış. Kötü talih yakalarını bırakmadı. Ağrı isyanı bastırıldı. Yenilgiden, *Xoybûn* da yara aldı. Birçok parti üyesi, teslim oldu. Birçok kişi mücadeleyi bıraktı. Şimdi de, eski bir arkadaşları, Kürtlerin mücadelesini tenkid eden bir kitap kaleme almış. Eski bir yol arkadaşları daha gitmiş...

"Bu sana yakışır mıydı Sekban Bey? İstanbul'daki günlerimizin senin gözünde hiç mi kıymeti yoktu?"

X.

Feriha. Memduh Selim Bey'in tatlı dilli, kara bahtlı ceylanı. Memduh Selim Bey ne vakit, zamanla kavgaya tutuşsa mutlaka galip gelmek istiyor. Yaşamak istiyor, her koşul altında yaşamak... Ancak yüreğindeki yara bir türlü kabuk bağlamıyor, yüreği kanıyor. Yürek acısıyla uyuyup, yürek acısıyla uyanıyor. Feriha her gittiği yerde onu izliyor. Her saniye, her dakika. Nasıl bu kadar kör ve sağır olabildi! Bu kadar duru bir sevgiyi kendinden uzaklaştırmayı nasıl başarabildi!

Aşk nadir bir şey. Her gün başına gelmiyor adamın. "Sipariş üzerine aşk olmaz." Bütün yaşamı boyunca insan bir ya da iki defa aşk nöbetine tutuluyor. Daha fazla değil. O zaman?

O zaman Memduh Selim Bey niçin aşkını koruyamadı?

Niçin ona sahip çıkamadı? Niçin?..

Ancak hâlâ umut ediyor. Hâlâ, günün birinde, her şeyin değişebileceğine inanıyor. Ya bir gün aşk yeniden yüreğini ısıtacak; ya da bu derin yara öldürecek onu...

Oturmuş sabırsızlıkla kutlu haberi bekliyor.

XI.

Şam. 1935'in sıcak bir bahar gününde Muhacir Mahallesi... Celadet Bedirhan'ın evi. Celadet Bey, amcasının kızı Ruşen Hanım'la evlenmiş. Gurbet ellerde yeni ve mutlu bir yaşam kurmuş.

Herkes evleniyor, ev bark, çoluk çocuk sahibi oluyor. Bir tek Memduh Selim Bey... Sanki Allah başına taş yağıdıyor.

Beklediği kutlu haber gelmiyor. Aşk dömüyor ona. Feriha gelmiyor. Gelemeyecek. Gelenek ve töreler kapatıyor yolunu. Gelenek ve töreler başının belası. Gelenek ve töreler, aşkın, güzel duyguların düşmanı.

"Ben dönmek istemiyor muyum sanki? Bu evlilik bir köz gibi yapışmış yüreğime. Her şey haram olmuş bana. Hep Memduh Abi'yi düşünüyorum. Ama ne yazık ki buraları bırakamam. Yüreğim el vermez. El ne der sonra? Bu halimle babamın evine nasıl dönerim? Olmaz? Ben öldürdüm kendimi bacım. Bundan böyle ne Memduh Abi'ye yar olurum ne de başkasına."

Ruşen Hanım'ın ağzından Feriha'nın sözleri.

Ruşen Hanım, bilge, aydın, iyi yürekli bir kadın. Memduh Selim Bey için çok üzüyor. Yardım etmek istiyor, ama nasıl? Ta oralara kadar gidip, Feriha'yla konuşuyor olmuyor. Onu ikna etmeyi başaramıyor.

"Maalesef Feriha çok uzakta. Bize yakın olsaydı belki yavaş yavaş ikna ederdik. Yine de umudu yitirmemeli. Belki günün birinde fikrini değiştirir."

Konu yine Memduh Selim Bey'le Feriha'nın aşkı. Yıllar geçiyor. Ancak bu konu hep tazeliğini koruyor.

Ruşen Hanım herkesin merak ettiği soruyu sormuş Feriha'ya:
Niçin o yaşlı adamla evlendin?

"Memduh Abi'ye yâr olmadıktan sonra kimseye yâr olmam."

"Ah Memduh Bey, ne sen ne de diğer Kürt erkekleri kadınları anlamıyorsunuz. Ne düşünüyorlar ne hissediyorlar; hiç bilmiyorsunuz. Bu fikir Feriha'nın aklına nasıl düşmüş bilir misiniz?"

"Hayır, bilmiyorum."

"*Bînevşa Narîn* destanından Memduh Bey. Feriha'ya *Bînevşa Narîn* destanını sen anlatmadın mı? O da, yaşıyorken kara toprağa gömülmeyi, *Bînevşa Narîn* destanından öğrenmiş."

Bînevşa Narîn... Bînevşa Narîn ve Cembeliyê Hekarî. Eski bir destan, aşk destanı. Evet o güzel günlerde, birbirlerinin vücutlarıyla tanıştıkları gün, ona *Bînevşa Narîn*'den söz etmişti. Bu destanı öğrenmesini istemişti. *Bînevşa Narîn*'in aşkı, göçer kızın aşkı. Hakkarili aşiret ağasının aşkı.

"*De lori Cembeliyêmin lori*, ömrüm sana feda, baş koydum yoluna lori..."*

Feriha'nın yaşamunun günün birinde *Bînevşa Narîn*'in yaşamıyla birleşeceğini kim bilebilirdi? Destandaki sözlerin günün birinde Feriha'nın diline düşeceğini kim tahmin edebilirdi?

*"İnsan sevdiğine kavuştuktan sonra
ekmeği olsun, ayrıları hiç olmasın
yemeği sadece darı olsun
yorganı mavi gök olsun
döşeği kuru yer olsun
yastığı sert taş olsun
torbası omzunda olsun
torbanın dibi delik olsun
yurdu buralar olmasın
Acem ve gavur ellerinde olsun*

* Uyu, Cembelim uyu.

*Sevgilisi insanın istediği gibi olduktan sonra
gün boyu avare olsun.
Aşsız katıksız, ekmeksiz olsun."*

Hayat yineleniyor. Eski çağlarda yaşanmış bir hayatın dertleri ve acısı yeniden tekrarlanıyor. Destanlarda kalmış sevdalar bugün yeniden canlanıyor. *Bînevşâ Narîn*'in sözleri, şimdi Feriha'nın dudaklarından dökülüyor. Hayat! Bilinmez, tanınmaz hayat! Binbir yüzü, sihiri, kerameti olan hayat!

XII.

Antakya'da şafak vakti. Güneş yavaş yavaş doğudaki, görün-
düğü yerde yeşil ormanlarla kaplı dağların arasından ışıklarını
uzatıyor. Batıda, güneşin zayıf ışıkları, denizi kucaklayıp etrafa
dağılıyor. Gecenin karanlığı kayboluyor. Tek tük kalan yıldızlar
da hemencecik gökyüzünün bir yerine saklanıyor. Zaman renk
değiştiriyor. Aydınlık yavaş yavaş baskın geliyor; hakim oluyor.
Bütün bunlar, hüznü bir sessizlik içinde olup bitiyor.

Dalgaların sesinden başka ses yok. Güçlkle sahile ulaşan
dalgalar oyuna durmuş; dünya uyanıyor, dalgalar da kendi dil-
lerinde bu işe seviniyor sanki.

Memduh Selim Bey, şehirden oldukça uzakta, Fransız sayfi-
yelerinin bulunduğu yörede, sahilde, tek başına, doğanın renk
değiştirmesini seyrediyor; bu işe çok seviniyor. Bu güzel, sessiz
anlarda yaşadığını hissediyor. Etrafa aydınlık saçılınca, içine de
bir aydınlık doğuyor. O zaman bütün vücuduna bir sıcaklık ya-
yılıyor. Yüreği ısınıyor. Bu sıcaklık sanki her türlü tasayı, derdi
ve kederi örtüyor.

Şimdi yine önemli bir yol ayrımında. Ne yazık ki yeni bir yol
görünüyor. Dünya sıcak günler yaşıyor. Antakya da, hakkın-
da verilecek önemli bir kararın arifesinde, Bu yıl, yani 1937'de
Antakya'nın da kaderi belli olacak. Türkiye, Antakya, İsken-
derun ve Kırıkhan'ı topraklarına dahil etmek istiyor. Osmanlı
İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra buralar, tıpkı Lübnan ve Suriye gibi Fransa'nın idaresinde kaldı. Şimdi, Lozan Antlaşması'ndan 17 yıl sonra, Türkiye, Fransa'dan, bu bölgenin

kendi sınırlarına dahil edilmesini talep ediyor. Fransa geçen yıl Suriye'nin bağımsızlığını tanıdı. Suriye yönetimi de, Antakya, Kırıkhan ve İskenderun'un Arap toprağı olduğu ve kendi sınırları içinde kalması gerektiğini söylüyor.

Fransa? Fransa her zamanki gibi, bazen Araplara bazen de Türklere göz kırıyor. Antakya'yı bir koz olarak tutmak istiyor. Ancak bu toprakların hakimi General Collet, (evet, şimdi generaldir) Türkler için çalışıyor. Buraların Türkiye'ye verilmesi için bir Türk kadar çaba harcıyor.

Yani durum pek parlak değil. Memduh Selim Bey, zayıf, güçsüz ülkelerin, güçlü ülkeler karşısında fazla direnemediğini kendisinin ve halkının tecrübelerinden biliyor. Güçsüzler her zaman kurbandırlar. Onlar küçük balıklardır ve savaşta sürekli büyük balıklara yem olurlar. Başka bir seçenek yok; ya Türkiye'ye ya da Suriye'ye dahil olacaklar. Eğer Fransızlar tercihlerini Türkiye'den yana yaparlarsa, o zaman Antakya, İskenderun ve Kırıkhan'ın kaderi belli olmuş demektir. Ve o zaman Memduh Selim Bey'e yeni bir yol görünecektir. Yeni bir yurt arayışına çıkacaktır.

Memduh Selim Bey, yüreğinde tarifsiz bir hüznle, şafak vakti, şehirden uzak, sahilde yürüyor; talihini, yaşadıklarını ve geçmişini yeniden düşünüyor.

XIII.

Kara günler. Kara günlerin içinde, kapkara bir gün. Taziye günü. 1939, günlerden bir mayıs günü; tarih ve talih kararını vermiş; Memduh Selim Bey'in yüzü gülmeyecek.

Antakya, İskenderun ve Kırıkhan, Türkiye topraklarına katılıyor. *Cemiyeti Akvam*'ın gözetiminde seçimler yapılıyor. Yeni bir meclis oluşturuluyor. 40 kişilik mecliste 22 Türk, 9 Arap Alevisi, 5 Ermeni, 2 Arap ve 1 Yunan temsilci var. Bu Meclis Antakya'nın kaderini belirliyor; Antakya, Türkiye'nin vesayetinde, ama hâlâ özerk. Türkiye, bölgeye tümüyle hakim olmanın fırsatını kolluyor. Türk askerleri şehirlere ve köylere girmiş.

Şimdi Memduh Selim Bey'e yeniden göç gözüküyor. Bir gurbetten başka bir gurbete.

Ancak bugün, kederinin nedeni başka...

Bugün taziye günü. İki kadim dostla, Feriha'nın anne ve babasıyla vedalaşma günü. Onlar da yok artık. Arkalarında birlikte yaşadıkları anıları bırakarak, aniden gittiler.

Yandılar. Bir geceyarısı evleri alevler içinde kaldı. Yangının nasıl çıktığını kimse öğrenemedi. Yangının farkına varıldığında, artık çok geçti.

Birkaç gün önce Feriha'nın babasıyla birlikteydi. Antakya'daki son gelişmelerden ve Feriha'dan konuşmuşlardı. Çerkez dostu, Feriha'yla Memduh Selim'in kavuşamamalarının suçlusu olarak kendini görüyordu. Antakya'dan ayrılıp Ürdün'e kızlarının yanına gitmeye hazırlanıyorlardı.

Heyhat. Şimdi, kalabalık bir grupta, bir Çerkez evinin geniş avlusunda taziyesini tutuyor. İki yakınını yitirmiş. Gittikçe kurumaya yüz tutan aşk ağacından, yeşil kalabilmiş son iki yaprak da dökülüyor.

Ah zaman? Kimseye acımayan zaman! Ölümlülerin kaderleriyle oyun oynayan zaman.

Ve o... Aşk ağacını sulayan yâr. Feriha, Ceylan. Avlunun bir köşesinde, birkaç yakınıyla oturmuş. Başu örtülü. Siyah yas elbiseleri içinde. Güzel gözleri ağlamaktan şişmiş. Boynu bükük, alınında, yüzünde derin çizgiler. Gözlerinin feri kaçmış. Yaşlanmış. Sadece önüne bakıyor.

Feriha da annesiyle babasının taziyesi için gelmiş. Şimdi yetim ve öksüz. Acaba taziyeye gelenlerin içinde Memduh Selim Bey'in de oturduğundan haberi var mı? Memduh Selim Bey, onu yıllar sonra ilk defa görüyor. Ona yaklaşu konuşmak istiyor. Ama nasıl? Taziyede olmaz. Yanına da gidemiyor. Yanına gitse bile onunla konuşamayacak. Bu ölü evinde, bu kara günde ne konuşabilirler?..

"Talih, başımın belası... Yeniden gazaba geldin. Bunca karanlık yıldan sonra bizi, böyle kara bir günde mi buluşturacaktın?"

XIV.

“Ağla. İyice ağla. Ağlamanın ayıp olduğunu kim söyledi? Ağla, ağla ki biraz rahatlayasın.”

Memduh Selim Bey de ağlıyor. Gözlerinden yaşlar yuvarlanıyor.

Feriha’yla konuşacak bir fırsat yakalamış. Şimdi bir arkadaşı-
nın evinde, iyi döşenmiş, küçük bir odada karşılıklı oturuyorlar.

Yalnızca ikisi var. Nasıl davranacaklarını bilemeden, sessizce birbirine bakıp ağlıyorlar. Yalnızca gözyaşları, ayrı geçen gün-
lerin, ayların ve yılların dertlerini dillendirebiliyor. Gözyaşları,
ölümsüz hasretin tek tanığı.

“Feriha, sevgili arkadaş. Kötü talih peşimizi bırakmıyor. Ni-
çin böyle bir günde karşılaştık? Niçin böyle yaptın? Sana haber
göndermiştim...”

“Memduh Abi... ne söyleyeyim? Böyle olmasını kim isterdi?
Kimseyi suçlamıyorum, seni de suçlamıyorum. Ancak beni üç
kez öldürdün. İlk öldürüldüğünü duyduğumda, ikincisi ev-
lendiğim gün, üçüncüsü de senin sağ olduğunu, Antakya’ya
döndüğünü duyduğumda. Artık yaşamıyorum ben Memduh
Abi, yaşamıyorum...”

“Böyle konuşmamalısın. Kendine haksızlık etme. Yaşıyor-
sun, yaşayacaksın. Gece gündüz seni düşünüyorum. Büyük bir
delilik, hayır, büyük bir eşeklik ettim. Seninle hemen evlenecek-
tim. Başkalarına yar olmana izin vermeyecektim.”

“Memduh Abi, kimseye yar olmadım. Eğer kendimde güç
bulabilseydim, intihar ederdim. Ama korktum. Ve kendimi baş-

ka türlü öldürdüm. Şimdi annemin ve babamın ölümüyle yeniden ölüyorum.”

“Hayır Feriha, ölmeyeceksin. Ölmeyeceksin gözümün bebeği. Her şeyi bırakıp, bana gel, kalbimde yerin hâlâ boş, gel...”

“Olmaz, Memduh Abi, olmaz. Öldüm, vücudum pörsüdü, yüreğim kurudu, beynim, duygularım paramparça oldu. Artık sana yar olamam...”

“Böyle konuşma, n’olursun. Gel, yaralarımızı birlikte saralım. Başbaşa verip kendimize yeni bir hayat kuralım. Gel Feriha... Seni bekliyorum. Ölünceye kadar da bekleyeceğim.”

Sözleri, yeniden gözlerinden boşanan gözyaşlarıyla kesiliyor.

ÖMRÜN SONBAHARI

I.

Kim?

Zayıf ve solgun bir yüz... Alnuna düşen çizgiler, badireli ve zor bir ömrün yadigârı. Kırılmış saçlar taranmış. Kara gözlerinde yuvarlak, demir çerçeveli gözlükler... Bıyıkları asabiyetle titreyen dudaklarını örtüyor. Dudaklarında her şeye rağmen eksik olmayan temiz bir gülümseme görülüyor...

Evet, o... Memduh Selim Bey. Uzun bir ömür. Kısa bir gülüş, yürek yakan bir ah ve kaybedilmiş bir aşktan ibaret...

Evet, o... Duygulu bir insan. Güzelliğe, iyiliğe, insan sevgisine, yaşam sevgisine, yurtseverliğe ve aşka âşık bir adam. Fedakar, sabırlı. Bütün bunlar hayatını oluşturan zincirin halkaları. Bu zincir ki, bedenine ve beynine dolanarak onu sarmalıyor.

Artık kaybedilmiş ve kırılmış bir aşkı simgeleyen iki güvercinin sahibi. Düşlerin sahibi. Kısa ve öz, güzel sözlerin sahibi.

O; doğunun güneşi, batının şavkı, dünün ve bugünün medeniyeti dünün ve bugünün yazarları... Şiir, düzyazı ve müzik... müziğin sesi, özellikle keman; tray, trayy, layyy... Suyun sesi, kadinın ve yüreğin sesi. Ve siyaset.

"Hayat... Hayat her şeye rağmen yine güzelsin."

Gülerken dudakları kıpırdıyor. Gözleriyle otel odasını süzüyor. Lambadan süzülen ışık, gülen dudaklarını ve artık buruşmuş yüzünün yalnızca bir yanını aydınlatıyor. Yüzlerce, binlerce fikrin çatıştığı gözbebekleri yorgun. Gözleri artık iyi görmüyor; günden güne ferî kaçıyor.

Bu kadar gün görmüş bir yüz neler söylemez ki? Bir yanda merak, öbür yanda huzur. Bir yanda incelik, öbür yanda yürek huzursuzluğu. Bir yanda inanç, öbür yanda kuşku. Bir yanda bilgi ve tecrübe, öbür yanda dert ve elem. Bir yanda yaşanmış bir hayatın bahtiyarlığı, öbür yanda yürek yarası.

Evet, yanık ve yaralı bir yürek. Dileklerden uzak. Yaşlı bir yürek.

Yıllar geçti. Zaman, herkese yaptığı gibi, Memduh Selim Bey'in de belini büktü, saçlarını beyazlattı ve gözlerine gözlük taktırdı. Birçok arkadaşı ve dostu öldü. Kalanlar da yavaş yavaş gidiyor. Gidenler arasında özellikle iki kişi, Memduh Selim Bey'in üzerinde iz bıraktı: Babası ve Celadet Ali Bedirhan. Celadet Bedirhan 1951'de, babası da 1953'te rahmete kavuştu.

Zaman geçiyor, devir değişiyor. Memduh Selim Bey de ömrünün sonbaharını yaşıyor. 1960'lı yıllara yaklaşıyor ve artık ömür basamaklarından aşağılara iniyor. Memduh Selim Bey sonsuzluk ülkesine doğru yola koyuluyor.

1940'tan bu yana pek bir değişiklik olmadı. Birbirini tekrarlayan, uğursuz, ölüm dolu yıllar. Yaşlı dünya, büyük bir savaş daha yaşadı. Milyonlarca insan öldü. Bugün bile hâlâ bu savaşın açtığı yaralar sarılıyor. Memduh Selim Bey'in yaşamında da önemli değişiklikler olmadı. Yılları, hasret, kahır ve acıyla yüklü geçti.

Hasret, kahır ve acı. Memduh Selim Bey'in ömrünün sonbaharının üç esaslı halkası.

Usulca ayağa kalkıyor. Beklediği arkadaşı geliyor. Kirkor Mazlumyan adında bir Ermeni. Halep'teki Baron Hotel'in sahibi. Eski bir dostu. Bazen onu ziyaret edip birkaç gün otelinde kalıyor.

Salonda oturuyorlar.

"*Monsieur Memduh, yaşlanıyoruz.*"

Yaşlı, yaşlılık, yaşlanmak. Günden güne daha sıkça duyduğu kelimeler.

“Evet mirim... Her şey gibi, herkes gibi, biz de yaşılanıyoruz.”
Hafifçe tebessüm ederek fakat hüzünlü, Fransızca konuşuyorlar.

“Otelin haline bak yeter. Nerede o eski günler: Nerede Alman Werner Otto von Hentig, Wilhelm Wasmus’la İngiliz Lawrence’ın salonda oturup, ‘düveli muazzama’ siyasetini konuştukları günler. 1930’ların sonunda da Agatha Christie gelmişti. Odası üst kattaydı. Sabahları erken kalkar, balkonda kahvaltı edip sonra yazmaya başlardı. Nerede o günler *Monsieur* Memduh nerede?..”

II.

Halep'te Hotel Baron'un aydınlık bir odası. Köşede genişçe bir yatak. İki masa, birkaç sandalye, duvarlarda tablolar, genişçe bir balkon. Bir masada yiyecek ve içecekler. Rakı eksik değil.

Yatakta iki kişi; Memduh Selim Bey'le genç, güzel, esmer bir kadın. Memduh Selim Bey, nefsinin isteklerini dizginleyemediği zamanlarda kendisini Halep ve Beyrut'taki otellere atıyor. Bedeninin istekleri karşısında çaresiz; direnemiyor. Zaman zaman ruhu dipsiz uçurumlara yuvarlanıyor. O zaman yumuşak, sıcak bir bedeni alabildiğine özlüyor.

Şam, Halep ve Beyrut'ta dostları var. Ermeni, Yunan, İtalyan, Fransız, Türk dostları. Onlar bedeninin özlemine gidermede, ruhunu sakinleştirmede ona yardımcı oluyorlar.

Şimdi de Hotel Baron'da, yumuşak, sıcak ve alımlı bir vücut, kendi vücudu üzerinde şehvet türküsü söylüyor. Büyük, diri memeler göğsünü okşuyor. Dolgun dudaklar teninde dolaşüyor.

"Ne hoşsun, ne güzelsin..."

İnemeler arasında dudaklarından birkaç kelime dökülüyor. Gözleri kapalı, kendini şehvetin esintisine kaptırmış. Genç kadının vücudunun kokusu, göğüslerin, gerdanın, boynunun kokusu onu sarhoş ediyor.

Vücudunu o alımlı ince bedenine okşamalarına teslim etmiş, vücutlarının birleşmesinden sarhoş, zevkten ve heyecandan adeta kanatlanmış. Ancak düşünceleri vücudundan ayrılıp, başka bir yöne doğru kanat çırpıyor; Feriha'ya doğru. Sanki onunla sevişiyor. Sanki duyduğu bütün kokular onun kokusu, sanki

şehvetle titreyen bu vücut onun vücudu. Memduh Selim Bey, sanki onun derinliklerinde kendinden geçiyor.

Antakya'da, aşkın gölgesine sığındıkları günü düşünüyor. Üzerindeki elbiselerini çıkarışını, uzun uzun diri ve mahcup vücudunu seyredişini, yumuşak bedenini öpüşünü; vücudundan yükselen şehvet dalgalarını...

"Vücudun ne güzel; gözlerin ne güzel, saçların ne güzel; sen çok güzelsin, ah sen..."

III.

Şam'da Muhacirler Mahallesi, yamaçta iki katlı eski bir ev. Evin iki odası ve ortasında kuyu bulunan küçük bir avlusu var. Evin siyah taştan duvarlarına bitişik. Üst katta yatak odası. Alt kat kütüphane.

Memduh Selim Bey'in mekânı. Memduh Selim, Antakya'dan ayrıldıktan sonra Şam'da uzun bir süre öğretmenlik yaptı. Sonra emekli oldu.

Şimdi 1960'ın ilk ayları... Memduh Selim Bey sürekli evde oturuyor. Ender zamanlarda dışarı çıkıyor. Günlerinin büyük bir kısmını kitaplarıyla geçiriyor. Dışarıya, yalnızca birkaç arkadaşını ziyaret için çıkıyor. Kadri, Ekrem Cemilpaşa ve Ruşen Bedirhan da bu mahalledeler, sürekli görüşüyorlar. Mahallede tanıdığı daha pek çok kişi oturuyor.

Siyasi mücadeleyi hâlâ yürütüyor. Hâlâ siyasi konuşmalar yapıyor. Ancak, 1920-30'lardaki coşkusu yok artık. O günlerden en çok merak ettiği Ağrı başkaldırısının ayrıntıları ve İhsan Nuri Paşa'nın başına gelenler. Başkaldırı dağıldı; İhsan Nuri ve birkaç arkadaşı İran'a sığındı; şimdi Tahran'da yaşıyorlar. O günden beri çok istediği halde, bir türlü İhsan Nuri ve Yaşar Hanım'la görüşme fırsatını bulamadı. Onları çok merak ediyor.

Feriha da dönmedi. Hâlâ Ürdün'de. Yarası kabuk bağlamadı. Kanıyor. Hâlâ günün birinde Feriha'nın kendisine dönebileceğini umut ediyor.

O, yalnızlığı hiç sevmeyen adam, hâlâ yalnız yaşıyor. O, çoluk çocuğu çok özleyen, çok seven adam, hala evinde kitaplarıyla bir başına. Çocukları, kitapları. Dünyanın daha güzel olabilmesi

için çok çalıştı. Yaşamı güzelleştirmek için didinip durdu. Ancak şimdi, ömrünün sonbaharında, kendi hayatının bile avuçlarından uçup gittiğini anlıyor artık.

Okudu, çok okudu. Her gün yeni şeyler öğrenmenin merakıyla okudu. Kürt, doğu ve batı klasikleriyle büyüdü. Okuldayken, çağdaş yazarlar ve yeni düşünürler tanıdı. Kütüphanelerin müdavimi oldu. Paris'te, küçük ve soğuk bir odada, cılız bir lamba ışığında, Fransız edebiyatını ve kültürünü tanıdı, Fransız İhtilali'ni ve uygarlığını öğrendi. Başucunda kitap, gazete ve dergiler çürüdü. Galata'da, sarhoş naraları ve orospu çığlıkları arasında, kafasını siyaset ve siyaset teorilerine yordu. Antakya'da, soluk alabildiği ender yerlerden biri kütüphanesiydi. Yemezdi kitap alırdı, içmezdi dergi alırdı. Üstüne başına bir şey almaz, gazete alırdı. Bilgi yolunda derviş kesildi.

Yazık, binlerce yazık. Bütün bu bilgi, bu çaba, bu uğraş aşk yarasına merhem olamadı. Bu kadar bilginin içinde, aşk hastalığının ilacını keşfedemedi.

Şimdi de kütüphanesinde oturmuş mektup yazıyor. Cennetmekân arkadaşı Celadet Bedirhan'a.

Evet, ilk mektup Celadet Bedirhan için.

Her hafta üç kişiye düzenli mektup yazıyor. Artık yaşamayan üç kişiye; babasına, Celadet Ali Bedirhan'a ve Feriha'ya... Salı günü öğleden sonra babasına, çarşamba öğleden sonra Celadet Ali Bedirhan'a, perşembe öğleden sonra Feriha'ya. Gerçi Feriha yaşıyor ve Memduh Selim Bey günün birinde onun kendisine döneceğine inanıyor, ama ancak mektuplar sayesinde onunla uzun uzun konuşabiliyor.

Ne yazık ki, Memduh Selim Bey yazar değil. Yazabilseydi eğer, aşk üzerine bir roman yazmak isterdi. Mutlu sonla biten bir roman, âşıkları kavuşturan... Ancak romancı değil. Onun yerine mektup yazıyor. Bu şekilde kendi kendine konuşabiliyor.

"Evet mirim... en büyük delilik, sevda ve aşktır. Ancak öyle bir delilik ki, onsuz da olmaz. Mirim, ben de yolcuyum; senin oralara geliyorum. Kısa bir süre sonra yanındayım. Bekle beni..."

IV.

1965'in başı. Yağmurlu bir gün. Bugün Memduh Selim Bey'in keyfi yerinde. Dişlerini yaptırmış, bugün yeni dişlerini ilk kez kullanıyor. Sürekli gülüyor, şakalaşüyor. Şakalaştığı ender günlerden biri.

Kadri Cemilpaşa'nın evi. Kadri Bey'le, donatılmış masanın etrafında oturmuş, içiyorlar. Her zamanki gibi rakı. Büyük bir lamba yukarıdan masayı ve yüzlerini aydınlatıyor. Memduh Selim Bey'in sırtının dönük olduğu duvarda, el yapımı nakışlı bir duvar halısı asılı. Halıda *segilavi* kısrakların sırtında üç binici görünüyor. Elllerinde tüfekler var, atlardan ikisi beyaz, biri be-nekli, rüzgâr gibi gidiyorlar. Ardlarındaki dağlar, yeşil ağaçlar ve orman, özgürlüğü çağırıyor.

Bugün kendini özgür hissediyor. Bugün, hayatı yaşanmaz kılan dertlerden, keder ve elemelerden kendini uzak hissediyor.

"Mirim, rakıya neden rakı dendiğini biliyor musun: ben de tam bilmiyorum, ancak duyduğuma göre rakı sözcüğünün kökeni, Arapça'dan geliyor. *Arak*, yani terleten, terleten içki."

Rakı, rakı içmenin adabı, Kürtlerin durumu, bilinçsizlik, düşmanlık, Suriye'deki yeni Arap hükümeti, dostların durumu... Böyle bir gecede konuşulacak mevzu çok. Arkadaşları da bu durumu fırsat biliyor:

"Memduh Bey, artık yalnız yaşayamazsın. Yıllar geçiyor. Gittikçe çöküyoruz. Evlenmelisin. Evinde sana bakacak bir kadın olmalı, yemeğini yapmalı, yatağını ısıtmalı. Eli yüzü düzgün, temiz, pak bir kadınla evlenmelisin."

Ne demeli? Ömür sona yaklaşıyor. Dilekler yerine gelmedi. Aşk yitip gitti. Ve bu kahrolası durum kabullenildi. Muhacir Mahallesi, ömrünün sonbaharının mekânı, son mahallesi. Ülkeye kavuşmak artık hayal oldu. Ve şimdi bütün bunlardan sonra evlilik. Aştan, sevdadan uzak bir evlilik...

“Artık evlilik paklamaz beni. İnsan bir kez yaşar; bir kez dünyaya gelir, bir kez büyür, bir kez hayatı hakkında karar verir, bir kez yaşlanır ve bir kez de ölür... Bütün bunları geçtim. Bundan sonra yapacağım, ölümümü beklemek. Evlenmek değil... Ne yapalım, kaderim böyleymiş. Eğer Ağrı’dan gönderdiğim mektuplardan biri ulaşıyorsa yerine, şimdi ben de evlenmiş, çocuklu çocuğa karışmışım. Eğer sizlerden biri ulaşabilseydi dağa, eğer yollarım bağlanmasaydı, eğer Feriha, annesi, babası acele etmeselerdi, eğer gelenek ve töreler Feriha’nın gözlerini kör etmeseydi, ben de şimdi evlenmiştim. Ancak olmadı... Ne yapalım?”

Keşke sözünü ettiği “eğer”lerden biri yerine gelseydi. Keşke her günü aşkla süslenseydi. Keşke umutları solmasaydı, yaşamı bir çiçek bahçesine dönüşseydi. Ancak şimdi, ömrünün sonbaharında, biliyor ki, hayat ne bir çiçek bahçesi ne yemyeşil bir orman, ne de bitmeyen bir şenlik. Yirminci yüzyıl yaşamının baştan sona tuzaklarla dolu olduğunu biliyor. Belki de hayatın kendisi artık tuzak?

Maalesef, onca mücadeleden sonra artık bunu kabul ediyor.

Ama bu geceyi böylesi konuşmalarla geçirmek istemiyor. Bu gecenin keyfini çıkarmak istiyor.

“Mirim evliliği boşver. Hatırlıyor musun İstanbul’da, Beyoğlu’na çıkıp Rum kadınlarının çalıştığı evleri ziyaret ederdik. Ne güzel kadınlardı öyle. Hatırlıyor musun bir gece sen, ben, birkaç arkadaş daha bir eve gitmiştik. Hani paramız yoktu. Orada yiyip, içip, eğlenip, kızlarla birlikte olmuş, sabah olunca da kaçmıştık. Hatırlıyor musun? Haa, haaaa, haaaa...”

V.

1966 baharı. Gece, Antakya'dan uzakta deniz kenarı. Gökyüzünde tepsi gibi bir ay, yanıp sönen yıldızlar... Ayın şavkı suya vurmuş. Mehtabın aydınlattığı gecede duyulan yalnızca su sesi...

Memduh Selim Bey deniz kıyısında.

Daha önce uzun yıllarını geçirdiği Antakya'ya sahte bir pasaportla gelmiş. Bu son gelişi, bir veda ziyareti. Bu kentte artık kimse tanımıyor onu. Tanıdık kimse kalmamış buralarda. Her şey değişmiş. Eski evinin yerinde şimdi kocaman bir apartman yükseliyor. Feriha'nın babasının evinin yeri şimdi çocuk parkı. Ermeni meyhanesinin yerinde bir pasaj, Zirahi Bahçesi'nin yerinde de yeni yapılmış birkaç atölye var.

Kır saçlı, ihtiyar Memduh Selim Bey, eski kentini ziyarete gelmiş... Anıları son kez canlandırmak istiyor.

Gün boyunca kenti dolaşıyor ve hep geçmişini hatırlıyor; buralarda yaşadıklarını. Eski günlerini ve onu; Ceylan'ı.

"Kemanının sesini burada duymuştum. İlk kez onu bu evde gördüm. Evim buradaydı, kapıyı şöyle açmıştım ona. Babasıyla buraya gelmişti. Yine böyle bir bahar günüydü; annesiyle Zirahi Bahçesi'ne gelmişlerdi. Anne ve babası öldüğünde bu eve gelmişti. Kimbilir, güzel ayakları kaç kez bu sokak taşlarına bastı. Eğer onunla evlenseydim, bu mahallede bir ev satın alacaktım. Ermeni'nin meyhanesi buradaydı, babasıyla evlilik üzerine orada konuşmuştuk. Burada babasıyla sık sık gittiğimiz bir kahvehane vardı. Babasıyla birlikte öğretmenlik yaptığımız okul da şuradaydı.

“Şimdi o da yanımda olsaydı, birlikte yürüseydik!..”

Ah, nerede o günler, nerede!..

Memduh Selim Bey, yakınlarda, kendisine dönmesi için Feriha’yı son bir kez daha çağırdı; ama nafile...

Şimdi yeni bir yolun başlangıcında; evlilik yolunun. Arkadaşları en sonunda ikna ettiler onu. Olmaz, ömrün sonbaharı yalnız geçmez. Bir Çerkez kadın bulup konuştular, kadını razı ettiler. Bir süre sonra Memduh Selim Bey onunla evlenecek.

Ama evlenmeden önce son bir kez Antakya’yı görmek istedi. Önce Antakya’ya, anıların arasında bir yolculuk; sonra da evlilik.

Antakya hiçbir zaman gözüne bu kadar güzel görünmemişti. Kent bu gece süslenmiş bir gelin gibi. Bütün sokaklar, ışıklarla aydınlatılmış. Kentten birbirinden güzel sesler yükseliyor. Hava sıcak; mehtap her yere egemen. Gökyüzünde yıldızlar kıpır kıpır; bir yanıp bir sönüyorlar.

Leyla ile Mecnun yıldızı, bütün yıldızların içinde en çok onlar parlıyor. Biri doğuda, biri batıda. Birbirinden uzakta. Sanki birbirine bakıp gözyaşı döküyorlar. Birbirine âşık bu iki yıldız, hiçbir zaman kavuşamıyor; biri bir yanda, biri öbür yanda, birbirlerinden öylesine uzaklar ki.

Memduh Selim Bey, onlara bakıp, hüznle gülümsüyor. İçi kan ağlıyor, “Allahım, niçin yaparsın bunu: Niçin bu haksızlığı kabul edersin. Niçin bu iki âşık yıldızı birbirine yaklaştırmazsın?”

VI.

1966 sonbaharı. Gece. Memduh Selim Bey'in evi. Üst kat. Yatak odasında geniş bir yatak. Gecenin geç bir vakti, yaşlı bir kadın ve yaşlı bir adam; Memduh Selim Bey'le Vildan Hanım. Karı kocanın ilk geceleri.

Yatağın başucunda bir çıra. Çıranın aydınlığında iki yaşlı beden. İkisi de ak saçlı. Vildan Hanım'ın memeleri, yanakları, göğsü, karnı, boynu pörsümüş. Memduh Selim Bey'in bedeni küçülmüş. İki yaşlı bedenin kokusu. İkisi de sessiz ve utangaç. Yan yana uzanmışlar. Elleri birbirine kenetli.

Vildan Hanım 25 yıl sonra ikinci kez evleniyor; bunca zamandan sonra ilk kez bir erkeğin yatağına uzanıyor. İşvesiz, isteksiz. Memduh Selim Bey ise ilk kez evleniyor. İsteksiz, arkadaşlarının ısrarı sonucu gerçekleşen bir evlilik, yalnızlıktan ve ölümü tek başına karşılamaktan kurtulmak için...

Evlenmek istemiyordu. Feriha'ya sözü vardı; onu beklemek istiyordu. Ölünceye kadar. Ancak arkadaşları çok zorladılar. Kız kardeşinden de uzun bir mektup aldı. O da evlenmesini istiyordu; ziyaretine geleceğini söylüyordu. Bu mektup Memduh Selim Bey'in son direncini kırdı ve Vildan Hanım'la, bu Çerkez kadınıyla evlendi. Çerkez Ceylan'la değil, başka bir Çerkezle, Vildan Hanım'la.

"Vildan Hanım hoşgeldiniz..."

Türkçe hitap ediyor. Yatakta böyle sessiz uzanmak olmaz. Konuşuyor, uzun ömründen söz ediyor. Van'dan, İstanbul'dan, Avrupa'dan, Kürdistan'dan, Mısır'dan, Suriye'den, Antakya'dan,

Şam'dan... Birkaç sözcüğe sığdırılan koca bir ömür. Dostları, arkadaşları, kız kardeşi... Şam'daki yaşamı. Kitapları, umutları inançları. Evlilik kararı... her şeyi birkaç sözcüğe sığdırıyor.

"Bir yastığa baş koyduk. Birbirimize sahip çıkmalıyız, saygıyı elden bırakmamalıyız, arkadaş olmalıyız."

Evet, bu evliliğin amacı arkadaş olabilmek. Aşk ateşi yok. O acı nöbet yok. Sevda yok; ancak arkadaş olunabilir.

Bu sıcak konuşma, sıkılğan bedenleri birbirine yaklaştırıyor. Sıcaklık artıyor. Vildan Hanım elini, Memduh Bey'in çıplak, tüysüz göğsüne götürüp okşuyor; göğsünü öpüyor. Usul usul. Memduh Selim Bey'in derisi, yeni doğmuş bir bebeğin derisi kadar yumuşak. Sonra elleri yavaş yavaş aşağılara kayıyor, karnını, göbeğini ve kasıklarını okşuyor. Ancak orada hiçbir hayatıyet yok.

Kalp atışları hızlanıyor. Vildan Hanım'ın elini tutup göğsüne koyuyor ve o da Vildan Hanım'ı okşuyor.

"Bedenlerimiz yavaş yavaş tanışacak. Yavaş yavaş Vildan Hanım..."

"Evet, Memduh Bey, yavaş yavaş..."

VII.

Temiz yüzlü, uzun boylu, kır saçlı, okumuş ve zengin bir aileden Vildan Hanım. Kocasını 25 yıl önce yakalandığı bir hastalıktan ölmüş. Vildan Hanım, Memduh Selim Bey'in yaşamında yeni bir sayfa.

Kısa sürede birbirlerine alışıp, gecelerin yalnızlığından kurtuluyorlar. Şimdi, vücutlarını birbirine yaklaştırıp, soğuk geceleri birbirlerinin sıcaklığıyla ısıtıyorlar. Konuşuyorlar; birbirlerine dertlerini, kederlerini anlatıyorlar. Memduh Selim Bey ona hiçbir zaman Feriha'dan söz etmiyor. Feriha'nın yerini kimsenin tutamayacağına çoktan karar vermiş. Onun yerini kimse almayacak. Feriha'nın yeri, Memduh Selim Bey'in yüreğinin en erişilmez, en kuytu yerinde.

Yeniden dökülen saçlarını tarıyor, yeni elbiselerini giyiyor, ayakkabılarını boyuyor ve arkadaşlarını daha sık görüyor. Vildan Hanım bakıyor ona; yemeğini yapıyor, banyosuna yardım ediyor, elbiselerini yıkıyor, kısaca etrafında pervane oluyor.

Evlendiği günün üzerinden tam yedi ay geçti. Ancak bugün yine olağanüstü bir şey oldu. Feriha'yla Kadri Cemilpaşa'nın evinde yeniden buluştu. Yeniden nöbete tutuldu, yüreği yeniden kafesini kırdı, yeniden ahlara düştü, yeniden sel gibi gözyaşları döktü. Feriha dönmüş. Kocasını Edip Asvar vefat etmiş. Ürdün'ü bırakıp Şam'a gelmiş, akrabalarına sığınmış. Kadri Cemilpaşa buluşmalarına önyak oldu.

Buluşmalar, birkaç kelime konuştular ve ağlamaya başladılar. Birbirine bakıp bakıp ağladılar. Anlatılacak ne kaldı? Kaç yıldır

onu bekliyor, zamanını onu düşünerek geçiriyordu; zamana karşı savaşıyordu. Aralarındaki bütün sınırların kapandığını anladığı gün de evlendi. Artık ne Memduh Selim Bey'in, ne de Feriha'nın aşktan ve kavuşmaktan söz edecek mecali kaldı.

Bugün de o zalim günlerden biri. Soluğu kesiliyor. Hırsından boğulacak gibi oluyor. Kederden kendini Şam sokaklarına vurmuş; elinde baston amaçsızca dolaşiyor.

Kimse, hiç kimse yüreğinden yükselen yakarışları duymuyor.

VIII.

Feriha'ya mektup yazıyor; Türkçe. Arap harfleriyle.

"Canım Feriha, sana mektup yazmayalı kaç zaman oldu. Son buluşmamızdan sonra kaleme sarılacak kuvveti kendimde bulamadım. Başka türlü söylemek gerekirse, yüreğimde yeni bir yara açıldı. Hâlâ kendimle mücadele ediyorum. Keşke seni hiç görmemiş olsaydım; bir yumruk kadar kalmışsın. Benden daha çok çökmüşsün. Ne demeli!? Hayatını berbat ettim. Çoluk çocuğa karışmadın, ev bark sahibi olamadın. Ne sen, ne de ben, bu dünyada gün yüzü görebildik. Aşkımız güzeldi, temizdi, dupduruydu. Bizimdi, yalnızca bize aitti. Yazık ki bir delilik yaptım. Aptallığım yüzünden yalnızca aşkın gölgesine ulaşabildik. Yalnızca gölgesine, kendisine değil.

Şimdi son yolculuğa hazırlanıyorum. Hayatım haline gelen yolculuğun artık sonuna yaklaşıyorum. Yalnız bilmeni istiyorum: gözü açık gidiyorum."

Celadet Ali Bedirhan'a mektup. Fransızca, Latin harfleriyle.

"Aziz mirim, ahret kardeşim,

Görüyorsun hayat bize ne oyunlar oynuyor? Hâlâ bu dünyadayım; hâlâ senden uzağım. Biraz daha sabret, az kaldı. Çoğu zaman seni ve hayatımızı düşünüyorum. Nasıl hayattı? Ne yaptık? Kendi hayatıma dönüp baktığımda, gördüğüm tek şey yaşamış olduğum. Çok hata yaptım; çok kişinin kalbini kırdım. Tertemiz zavallı bir yüreği paramparça ettim. Ancak hiçbir za-

man prensiplerime yüz çevirmedim. Bilerek hiçbir kötülük yapmadım. Kimseye iftira atmadım. Sahtekarlık yapmadım. Yalan söylemedim. Zorbalık yapmadım. Yalnızca mazlum halkım için çalıştım. Halkımın kölesi oldum. Hâlâ onun için çalışıyorum; çünkü ben o halkın çocuğuyum.

Evet, doğrudur. Hayatımız dertle, elemle, acı ve zorluklarla geçti. İnanıyorum ki, sen de benim gibi düşünüyorsun. Eğer yeniden dünyaya gelseydik, yine böyle yaşayacaktık. Şüphesiz daha az hata yapmaya çalışırdık ama yine aynı prensiplere bağlı kalırdık.”

Babası için mektup, Türkçe ama, Arap harfleriyle.

“Baba... Bu sana yazdığım kaçıncı mektup, bilmiyorum. Sana yazdığım mektupların tümü bende duruyor. Tomar tomar. Onlara gözüm gibi bakıyorum. 1923’ten beri birbirimizi görmüyoruz. Yazık ki, görüşmeden sen vefat ettin. Ben de şimdi senin yanına gelmek üzereyim. Ölümü düşünüyorum. Azrail’in etrafında dolaşıp durduğunu hissediyorum. Ancak bu beni korkutmuyor. Hani ünlü birinin dediği gibi; ‘Dünyaya geldim, gördüm, yaşadım ve gidiyorum.’

Kardeşim İstanbul’da. Evlenmiş ve şimdi dört çocuğu var. Birbirimizle haberleşiyoruz, mektuplaşıyoruz. Beni görmek için Şam’a gelmek istedi. Yazık ki, devlet pasaport vermedi. Biliyor musun, onu çok özledim; aynı seni özlediğim gibi.

Baba. Bir diyeceğim daha var. Memduh’unla övünebilirsin. O yaşadı, senin istediğin gibi. Hayat, ona ne başısladıysa hepsini aldı. Kokladı, tattı, hissetti. Özlemler, dertler hiçbir zaman yakasını bırakmadı. Hep değişime ve insanların kendi kişisel tarihlerini kendilerinin yazdığına inandı. Değişimler ve tarih hiçbir zaman acısız, sancısız, ve özlemsiz olmaz. Olamaz...

Gül dikensiz olur mu Baba!”

IX.

*"Yaşlı, hasta, zayıf,
Dert ve elemle dolu
Yorgun*

*Arkasında uzun bir ömür, uzun bir tarih, zengin bir tecrübe
Kitap, onun hayatı, zenginliği, her şeyi..."*

Memduh Selim Bey, elinde dergi, dudaklarında dingin bir gülümseme. Yıl 1972. Iraklı bir yazarın kendisiyle ilgili yazdığı bir yazıyı, ziyaretine gelen Hollandalı bir araştırmacıya yüksek sesle okuyor. Yazı Arapça, ancak o Fransızcaya çeviriyor.

Evi adeta bir ziyaretgah olmuş. Yazarlar, gazeteciler, araştırmacılar, aydınlar ziyaretine gelip onunla konuşuyor, sorular soruyor, kitaplarına dergilerine bakıyor. O şimdi bir tarih. Yaşadıkları, şimdi tarih oldu. Kütüphanesi geçmiş zaman tanığı şimdi... Van'daki, Ermeni katliamının, İstanbul'un, HÊVÎ'nin, ROJÎ KURD ve JÎN dergisinin, Kürt Teali Cemiyeti'nin, XOYBÛN'un ve Ağrı başkaldırısının. Memduh Selim Bey sanki elleriyle konuşuyor. Etrafına aydınlık saçıyor. Yaşadığı dönemin inançlarını, halkının önderlerini yeni kuşaklara tanıtmak, hatırlatmak istiyor.

"Şu çok önemlidir *monsieur*. Komşu devletlerin Kürtler hakkındaki tarihi, yalan üzerine inşa edilmiştir. Doğru değildir. Bu konuda Kürtlerin de fikrini almak gerekir ki objektif bir *observasyon* ve sonuçlara ulaşılabilirsin."

Yazar, Memduh Selim Bey'in hayatından ve kütüphanesinden söz ediyor. Kadri Cemilpaşa "Doza Kurdistan"* adlı kitabında Memduh Selim'den uzun uzun söz ediyor. Ancak onu İskender Bey ismiyle anıyor. "Hey gidi Xoybûn'un İskender'i. Ağrı Dağı'nın İskender'i hey" Irak'taki Kürt Akademisi onu şeref üyesi seçmiş. Irak'taki yeni Kürt başkaldırısının liderleri ziyaretine geliyor. Kültürel, siyasi ve dilbilim konusunda birçok konferansa çağrılıyor.

Acı dolu bunca yıldan sonra değerinin anlaşılması onu mutlu ediyor. Arkadaşlarıyla katlandıkları onca acının, cefanın boşa gitmediğine inanıyor. Ancak yazık ki, özlediği sevinçler ve kişisel mutluluklar biraz geç geldi. Memduh Selim Bey şimdi hayatın çok ölümü düşünüyor.

"*Monsieur...* Kürt davası haklı bir davadır. Kürtlere haksızlık yapılmıştır. Bu haksızlık ortadan kalktığında Kürt sorunu da hallolacak. Biz yapmadık... Bizim zamanımızda Kürtlerin arasında '*pouvoir et connaissance*' eksikti; ülke yeni parçalanmış; halk şaşkındı, '*conflit*' çoktu; imkânlarımız azdı ve en önemlisi diğer devletler sesimize kulak vermiyordu. Ancak şimdi hem durum, hem de dünya değişti. Kuşkusuz bu hep böyle gitmeyecek."

* Kürdistan Davası. (ç.n.)

X.

1974. Sıcak bir yaz günü. Memduh Selim Bey yatağını kütüphanesine taşıyor. Vildan Hanım yukardaki geniş yatakta yatacak. O da aşağıda, kütüphanedeki küçük yatakta. Birbirine iyice alıştılar. Artık ömürlerinin sonuna kadar ayrılmayacaklarını biliyorlar. Kapının eşiğinde bekleyen ölüme kadar.

Memduh Selim Bey ölümün, kendisini kütüphanede bulmasını istiyor. Azrail'in kitapların arasından çıkıp gelmesini. Çocuklarım dediği kitaplarının arasına sığılıyor. Onların renkli dünyasına. Onun için her şeyin yerine geçen kitapların dünyasına.

Şimdi o dünya, ahrete açılan bir kapı olacak ve Memduh Selim Bey o kapıyı açıp gidecek.

Son Göçe Giden Yolda

1976. Güz.

Göç. Ömrün sonbaharından sonra, son göç. Sessiz bir göç; uğultusuz, sedasız. Rengârenk bir göç, yorulmadan... Güzel bir göç, bahtiyar kalplerin dilediği cinsten. Göç değil; adeta bir dilek.

Memduh Selim Bey.

Yaşlılıktan küçülmüş bir adam, Vanlı Memduh Selim Bey geliyor. Yatağına uzanmış. Açık gözler, aydınlık bir yüz... Ancak sağır ve dilsiz.

Kütüphane, Memduh Selim Bey'in büyüdü dünyası, göçe de mekân oluyor. Odada her şey olduğu gibi. Kitaplarla dolu raflar, dergiler, gazeteler, yatak, kanepeler, birkaç sandalye, küçük bir masa ve tablolar...

Yatağın bir yanında Vildan Hanım, diğer yanında Kuran okuyan yaşlı bir kadın, ayak ucunda da üç genç duruyor. Vildan Hanım kulağına fısıldıyor.

"Memduh Bey uyan, bir şeyler söyle..."

Ne uyanıyor, ne de konuşabiliyor. Göç yolculuğuna başlamış bile.

Yoluna derin bir vadi çıkıyor. Hayır, her taraf vadi değil. Bazen vadi, bazen bir derin bir uçurum; bazen yıkık bir köprü, bazen gür bir ırmak, bazen de bir kadın saçı. Irmak büyük bir hızla akıyor. Derin uçurumlarda şelaleler oluşuyor. Güneş ışıkları coşkunun suyun ve şelalenin üstünde parlıyor. Sarı, yeşil, mavi renkler birbirine karışmış. Ses yok. Şaşıyor. Bu coşkunun su, bu kadar yüksekten akan şelale, nasıl bu kadar sessiz olabiliyor? Gördüğü sahiden su ve şelale mi? Kıvrılıp giden su mu? Yoksa güzel

bir kadının saçları mı dalgalanan? Bunu ayırtedemiyor. Vadinin derinliğinde tatlı bir serinlik de var. Ferahlıyor, nefes alması kolaylaşıyor. Şimdi de suda balıklar görüyor. Çeşit çeşit balık. Hayatında hiç görmediği balıklar. Balıklar suda çiftler halinde yüzüyor. Balıklar hareket ettikçe altın sarısı bir renge bürünüp parlıyor. Balıklar şekil değiştiriyor renk tazeliyor. Bazen balık, bazen de bir çift göz oluyorlar. Tanrım, bu ne tuhaf bir göç. Hiçbir şey berrak değil. Hiçbirine bir anlam veremiyor.

Ancak Memduh Selim bey bu göçten memnun. Ağrı, sızı yok. Kahır, keder ve özlem yok, endişe yok. Yorgunluk yok. Yatağına uzanmış, eşya, zaman, yer, olay, insanlar, hayvanlar her şey üzerine geliyor. Sükûnetle, sessizce, engel tanımadan, kolayca...

“Vildan Hanım, istiyorsanız gidip bir doktor çağırayım. Ancak doktorun yetişebileceğini sanmıyorum. Memduh Amca'nın durumu pek iyi değil. Ölüm döşeğinde..”

Vildan Hanım, Memduh Selim Bey'in elini avuçlarına alıp hafifçe sıkıyor. Ama Memduh Selim Bey'in soluk sesinden başka karşılık alamıyor. Memduh Selim Bey'in durumunun umutsuz olduğunu artık iyice anlıyor. Elini alına götürüyor. Memduh Selim Bey'in alnı sıcak.

Ölüm nöbeti. Son nöbet. Umut nöbetinden, sürgün nöbetinden, aşk nöbetinden, kimsesizlik ve çaresizlik nöbetinden, umutsuzluk nöbetinden sonra şimdi de son nöbet..

Yüzü sakin, hatta hafif bir tabessüm seziliyor. Yüzünde hiçbir acının izi yok. Ancak yüzü küçülmüş. Bir yumruk kadar olmuş.

“Rahmete gidecek... evim yıkıla..”

Vildan Hanım usul usul ağlamaya başlıyor. Gençler de katılıyor ona. Memduh Selim Bey'in ne yaşadığını, hangi badirelerden geçtiğini bilmeden. Onlar yalnızca Memduh Selim Bey'in mücadelecisi, cefakar biri olduğunu ve çok şey görüp yaşadığını biliyorlar. Yalnızca o kadar.

Memduh Selim Bey de çıktığı göç yolculuğundan vazgeçip, her şeyi ta başından anlatmak istemiyor. Yolu şimdi ateşin her

yanı sardığı bir yere çıkıyor. Kıpkızıl bir yere... Hayır, bazen kı-
zıl, bazen yeşil. Her yer ateşler içinde; alevler dev gibi. Ateş san-
ki gazaba gelmiş. Bir ateş denizi. Acaba neresi burası? Kitapların
yazdığı cehennem bu mu? Ateş gittikçe ona yaklaşıyor. Yüzünü
ateşten çevirmiyor. Gözleri açık, ateşe dalıyor. Hayret... Sıcaklık
yok. Hayır, bazen var, bazen yok. Bazen sıcak, bazen serin. Her-
kesin korktuğu ateş bu mu? Lavlar arasında yavaş yavaş dola-
şıyor. Hayır; uçuyor. Bazen yürüyor bazen uçuyor. Ateş. *Agiri*.
Ağrı? Bu lavlar, dağdaki ağaçlar olmasın? Bu yeşillik, dağların
yeşilliği değil mi? Bu yüzünü yalayan tatlı serinlik, yüksek dağ-
ların doruklarındaki yayla havası olmasın? Anlamıyor. Şeyler ve
mekânlar, renk ve şekil değiştiriyor. Lavların arasında dolaşarak
bütün bunlara bir anlam vermeye çalışıyor.

“Soyunu sürdürecektir kimsesi de kalmadı. Çoluk çocuk yok.
Bir tek kız kardeşi var. O da İstanbul’da. Memduh Bey, Memduh
Bey, niçin yaptın bunu kendine? Arkanda iz bırakmadan gidi-
yorsun, evinin kapısı kapanıyor, ocağın sönüyor. Niçin, niçin?”

İniltiler, Vildan Hanım’ın gözyaşları. Gençlerin yakınmaları.
Ve binlerce dostu, tanıdığı arasında Memduh Selim Bey’in kim-
sesizliği...

Pencereden giren güneş ışıkları, hafif karanlık odanın orta-
sında bir daire oluşturuyor. Işıklar, pencere ve yer arasında al-
tından bir sütun gibi duruyor. Odadaki tozlar bu altın sütunun
içinde uçuşuyor.

Dünya sıcak güz günlerine bir gün daha ekliyor. Her zaman-
ki gibi bir gün. Hem iyiliği hem kötülüğü, hem güzelliği hem
çirkinliği hem kavuşmaları hem vedalaşmaları barındıran bir
gün. Bu sıcak güz gününde, Memduh Selim Bey, yanındakilerle,
hazır bulunanlarla ve kahrolası dünyayla vedalaşıp göçüyor. Bu
kargaşalar dünyasını bırakıp, düşler dünyasına gidiyor. Düşler
âşığı, henüz düşlerinde bile keşfedemediği yerlere gidecek. Za-
ten hayatı da uzunca bir düşünülmez mi? Uzun bir düşünce, içinde
insanların, kararların, seslerin ve duyguların olduğu. Uzun bir
düş, çoğu zaman acı ve çirkin, bazen mutlulukların yaşandığı.

Uzun bir ömür, kötü, çılğın bir çağda. Kudurmuş bir çağda. Avların, avcılarının, korku ve şiddetin çağında. Bütün bu hayattan geride kalan, çaresiz küçük, yumruk kadar bir beden ve yalnız bir yürek.

Evet, yalnız bir yürek.

Şimdi de rengârenk bir orman görüyor. Yoluna küçük bir orman ve ormanın kenarında küçük evler çıkıyor. Ormanın kenarında bir ırmak akıyor. Orman ve evlerin arasında iki kişi; ne yetişkin ne de çocuk. Biri erkek biri kız. El ele tutuşmuşlar. Erkeğin üzerinde beyaz; kızın üzerinde renkli bir elbise var. Yalınayak. Oynuyor, zıplıyorlar. Kızın uzun saçları rüzgârda dalgalanıyor. Bahar. Her yer bir taze bir yeşillik içinde. Çocuklar gülüyor. *Tanrım! Güzelliklerin Tanrısı!...* Belleğini zorlamasına rağmen çocukları tanımıyor. Kim bunlar? Onlara çok yaklaştığı halde yine de tanıyamıyor. Bir süre sevgiyle onlara bakıyor. Güleryüzle. Çocuklar gittikçe ondan uzaklaşıyor. Yavaş yavaş gözden yitiyorlar. Hayır, kaybolmuyorlar. Ormanın içinde ağaçların arkasına saklanıyorlar. Oyun. Çocukların temiz dünyasının oyunları. Bir süre sonra tekrar ortaya çıkıyorlar. Yavaş yavaş ona yaklaşıyorlar. Şimdi çocuk değil onlar. Hayır, çocuk değil, iki yetişkin insan. Güzel bir kız ve orta yaşlı bir adam. Erkeğin üzerinde siyah bir elbise, kızın üzerinde ibrişim bir fistan var. El ele tutuşmuşlar. Yüzleri gülüyor. Çocuklar gibi oynuyorlar. Acaba bu mutlu insanlar kim?.. Yüzleri yabancı değil, ancak Memduh Selim Bey onları tanıyamıyor. Çiçeklerin, baharın yeşilliği içinde iki mutlu insan. *Tanrım!...* Ona bakıp gülüyorlar. Sessizce. Bir süre sonra ona el sallayıp, beyaz bir eve doğru gidiyorlar. Onu orada, bir başına bırakıp gözden kayboluyorlar.

Kimsesiz Memduh Selim Bey.

Rengi, kül gibi. Başını koyduğu yastık gibi beyaz. Sakalları hafifçe uzamış. Saçı, sakalı ve bıyığı beyaz. Bazen üst dudağı ve ince bıyıkları kıpırdıyor; sanki bir şeyler söylemek istiyor. Ancak sesi çıkmıyor.

“Memduh Bey bak, şu fotoğrafa bak. Kağıtların arasında bulduk. Yıl 1927 Beyrut'ta, birkaç arkadaşınla birliktesin. Bak, gülüyorsun, saçların, bıyıkların, gözlerin parlıyor... Keşke o zaman tanısaydım seni! Bak...”

Memduh Selim Bey'in odasında her şey yürek acıtan bir çaresizlik içinde. Yoksulluk her yerde seziliyor. Uzun yılların acıları, arzuları, yoksulluğu. Kitap, dergi ve gazetelerin arasına sinmiş. Bir tarih. Unutulmuş, yaralı bir tarih. Şimdi, bu unutulmuş tarihin bir tanığı daha göçüyor. O çocuklarını yani kitaplarını bırakıp göçüyor. Onları çocukları gibi korudu, uzun gecelerde onlara sığındı, onlara değer verdi. Herkesten çok onların kadrini bildi. Herkesten çok onlarla arkadaş oldu, onlarla konuştu. Ne yazık ki şimdi yolları ayrılıyor.

Memduh Selim Bey'in göçü, bir başına çıkılan bir göç. Her şeyi arkasında bırakıp bir başına yola düşülen dönüşsüz bir göç. Nasıl ki yeryüzünde bu kahrolası dünya onu tek başına bıraktı. Şimdi de aynı yalnızlıkla yola koyuluyor.

“Memduh Bey, müsaade et de yastığını değiştireyim.” Vildan Hanım, Memduh Selim Bey'in başını usulca kaldırıp, altına yeni bir yastık koyuyor. Bu arada, yastığın altından küçük bir zarf yere düşüyor. Beyaz bir zarf, sararmış.

“Bu zarf yastığın altından düştü.”

Cevap veremiyor. Vildan Hanım merakla zarfı açıyor. Gençler de merakla bakıyor. İçinden küçük bir kâğıt çıkıyor. Bir de uzun bir saç teli. Vildan Hanım, kâğıdın üzerindeki küçük yazıları okuyamıyor.

“Gurgîn, hele oku bakayım ne yazıyor?”

Üç satır, Kürtçe, Arap harfleriyle:

“Kürtler dünya yüzünde

Niçin her şeyden mahrum?

Her şeye niçin oldular mahkûm?”

Ünlü Kürt ozanı *Ehmedê Xanî*'nin şiirinden üç dize. Kürt tarihinden bir ses. Kürt tarihinin cevaplanamayan sorusu: "*Heş şeye niçin oldular mahkûm?*" Cevabı yüzyıllardır bulunamayan bir soru.

Bu üç dize, Memduh Selim Bey'in hayatının özeti.

"Nedir bu, ne anlatıyor? Niçin saklamış bunu?"

Niçin... Bütün hayatını bu sorunun cevabını bulmaya adanmış kim bilebilir ki? Şimdi bu sorunun cevabını bulamadan gözü açık gittiğine kim inanabilir?

17. yüzyıldan üç dize, Memduh Selim Bey'in vasiyeti. Üç yüz yıldan beri aynı soru. Bu vahşi, bu hızla süren çağda da aynı sorular.

"Bu saç? Kimin bu? Evet, evet kardeşinindir. Çok severdi onu, her gün söz ederdi. Yazık, çok yazık. Onu görmeyi çok isterdi. Bu kardeşinin olsa gerek. Bak yanındayız, bak yalnız bırakmadık seni..."

Bir saç teli. Uzun bir tel. Sarı, saman sarısı. Eski zamanlardan kalma anıların tanığı. Sel misali bir saçtan alınmış. "Bu saç teli mutlaka kız kardeşinin olmalı..."

Hey gidi kader hey! Hey kör talih hey!

Şimdi kim tahmin edebilir ki o saç teli, Antakya'nın o güzel günlerinden yadigâr. Kim bilebilir ki, Memduh Selim Bey bahtı kara bir Çerkez kızına âşık. Mutlu günlerden kalma bir saç teli. Yitik bir aşk hikâyesinden artakalan bir anı...

Odada zaman durmuş, akıyor. Güneş ışıkları pencerede oynuyor. Dışarıdan hüznü sesler geliyor, orada hiçbir şeye aldırmadan akıp giden bir hayat var. Sokakta çocuklar oynuyor. Odada ise dua okuyan yaşlı kadının fısıltılarından başka bir şey duyulmuyor. Odadakiler sessizce ona bakıyorlar. Memduh Selim Bey yatakta sakin, gözleri açık ve boynu yastıktan azıcık kaymış olarak yatıyor.

Dışarıdaki dünyadan habersiz, anıları arasında bir göç yolculuğuna çıkmış. Şimdi de berrak bir su kenarında durmuş. Dalga-

lar üzerine geliyor. Korkmuyor. Tersine seviniyor. Dalgalar gelip buluyor onu. Şimdi dalgaların arasında. Her yer bembeyaz. Ferahlatıcı bir beyazlık. Yavaşça ağzını açıyor. Ağzına su doluyor. Nefesi kesilir gibi oluyor. Ağzını kapatıyor. Tat. Suyun tadı acayip. Hayır, su değil, bu düpedüz süt. Hayır, süt değil, rakı bu. Bazen su, bazen süt, bazen de rakı. Mutlu. Yüzmeye çalışıyor. Dalgalarla oynuyor, boğuşuyor. Yeniden içmek için ağzını açıyor. Boğazına kadar doluyor, nefessiz kalıyor.

Vildan Hanım, Memduh Selim Bey'in nefessiz kaldığını fark ediyor. Hemen ayağa kalkıp, elini avucunun içine alıyor.

"Gurgîn, Gurgîn, Memduh Bey can veriyor!..."

Hareketsiz, gözleri iyice açılmış, tavana bakıyor. Nefesi kesilmiş. Odada bir telaş başlıyor. Bir süre sonra yeniden nefes alıp vermeye başlıyor. Etrafındakiler derin bir soluk alıp, rahatlıyor. Birkaç derin soluktan sonra yeniden nefesi kesiliyor. Derin derin soluk alıp vermek istiyor. Göğsü inip inip kalkıyor. Bu böyle birkaç saniye sürüyor, sonra yeniden ağırlaşıyor.

"Hakkın rahmetine kavuştun, evim yıkıla."

Fakat hayır, direniyor. Yeniden soluk alıp veriyor. Şimdi belirli bir düzen içinde. Dudakları aralanıyor. Kıpırdıyor. Bir şey söylemek istiyor ama olmuyor. Alnı ter içinde. Vildan Hanım beyaz bir mendille alnını siliyor.

"Söyle, konuş Memduh Bey... Gayret et, bir şeyler söyle."

Gözleri sanki onun değil. Sanki başka birine ait bir çift göz, gözlerinin üzerine konmuş. Açık ve hareketsiz. Sadece tavana bakıyorlar. Sakin bir bakış. Yorgun, çok yorgun.

Göç yolundaki beyaz suda kocaman bir balık görüyor. Sarımtırak bir balık. Balık ona doğru geliyor. Güzel bir balık, pulları parlıyor. Hangi tür bir balık olduğunu anlayamıyor. Hiç böylesi güzel bir balık görmemiş. Acayip olan, balık da mürekli renk ve şekil değiştiriyor. Yakınlaştıkça balık, uzaklaştıkça güzel bir kız oluyor. Uzun saçlı bir kız. Kız da parlıyor. Mutlu. Sadece mutlu değil, aynı zamanda sarhoş da. Beyaz su nefesini kesiyor, bu-

nun farkında ama yine de sudan içiyor. Balık önde, o arkasında kendisini dalgalara bırakıyor. Balık ona rehberlik ediyor. Bir süre birlikte gidiyorlar. Bir anda yollarına bir kapı çıkıyor. Nakışlı, kocaman bir kapı. Kapının iki kanadı da açılıyor. Balık önde, o arkada kapıya doğru yüzüyorlar. Daha kapıya ulaşmadan büyük bir huzurla yeniden ağzını açıyor.

“Gurgîn, Gurgîn, Memduh Bey gidiyor!...”

Yüzü değişiyor. Yüzü kızıl bir küle dönüşüyor.

“Ne yapmalıyız, ne yapalım?”

Artık kimsenin yapacağı bir şey yok. Artık her şey anlamsız. Göç ediyor, gidiyor. Ağzı garip bir hareketle açılıyor, nefes almak istiyor. Fakat hayır, nefesi kesiliyor. Gözleri biraz daha açılıyor. İstedığı halde ağzından hiçbir kelime çıkmıyor. Artık göğsü de inip kalkmıyor. Hırıltılar. Nefesi tıkanıyor. Sanki bu hırıltılar, bu yumuşak ve duyarlı insanın geride kalanlarla vedalaşması oluyor.

Hırıltılardan sonra ebedi bir sessizlik. Ne nefes, ne ses, ne kelimeler, ne duygular, ne düşünceler. Sessizlik perdesi her şeyin üstünü örtüyor. Her şey karanlık bir gecenin rüyası gibi, birdenbire yok oluyor. Bir tek ebedi sessizlik kalıyor.

Sadece ebedi sessizlik.

Kürt edebiyatının usta ismi Mehmed Uzun, *Yitik Bir Aşkın Gölgesinde*'de, ülkesinden sürgün edilen Vanlı Memduh Selim Bey'in mücadelelerle dolu trajik ömrünü bütün incelikleriyle nakşeder. Kaderi yenilgiler, yitimler ve geçim sıkıntılarıyla örülen Kürt aydını Memduh Selim Bey, hayati bir seçim yapmak zorundadır: Aşk mı, ülkesi için savaşmak mı? Biricik sevgilisini terk ederek ülkesi uğruna savaşmayı yeğlese de her iki cephede de yenilgiye uğrar. Savaşın orta yerinde hem memleketine hem de aşkına duyduğu özlemin kavuruculuğuyla boğuşurken, halk da içinde bulunduğu çetin koşullar nedeniyle çoktan perişan bir haldedir. Memduh Selim Bey, yaşamının son günlerine kadar yoksulluk, İstanbul ve Galata hasreti, yorgunluk ve yalnızlıkla boğuşup duracaktır.

Yitik Bir Aşkın Gölgesinde, umutlardan hüsrana, sevinçlerden burukluğa ve nihayet ebedi göçe doğru adım adım ilerleyen şiirsel bir yolculuk...



ISBN: 978-605-772-861-6



9 786057 728616

36 TL (KDV'den muaftr.)

📖 selyayincilik 📖 selyayin 📖 selyayincilik

www.selyayincilik.com